

CHIO

« ΚΑΤΗΓΟΡΩ! »

ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΗΜΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «J'ACCUSE»

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ

ΤΗΣ

ΕΚΡΗΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΕΚ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΣΤΕ. Σ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΥ

Δημοσιονομολόγος

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Α. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

1916

2886

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ παρὸν τεῦχος ἀποτελεῖται ἐξ ἀποσπασμάτων ληφθέντων ἐκ τοῦ περιφήμου ὑπὸ τὸν τίτλον «Κατηγορῶ» (J'Accuse) βιβλίου ἐγκρίτου Γερμανοῦ πατριώτου, ἐκδοθέντος τὸ πρῶτον Γερμανιστὶ ἐν Δωζάνῃ τῆς Ἑλβετίας, φροντίδι τοῦ αὐτόθι Δ^{ος} Anton Suter, εἰς ὃν ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς παρέδωκε πρὸς ἔκδοσιν τὰ χειρόγραφα του (*).

Τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου περιτὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἀπηγορεύθη ἡ κυκλοφορία ἐν Γερμανίᾳ, ἀποτελεῖ ὁμολογουμένως μίαν τῶν ἰσχυροτέρων, φωτεινοτέρων καὶ πλέον ἀκα-

(*) Τῆς πρώτης ταύτης Γερμανικῆς ἐκδόσεως προτάσσεται ὁ ἐξῆς πρόλογος:

«Τὸ βιβλίον «J'Accuse», συγγραφὴν ὑπὸ Γερμανοῦ πατριώτου, καὶ ἐμπιστευθὲν εἰς ἐμέ, προσφέρω σήμερον εἰς τὸ εὐρὺ δημόσιον.

Θεωρῶ τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς ἔργον, ἐξ οὗ ὠφελείας μόνον δύναται νὰ ἀρυσθῇ ὁ Γερμανικὸς λαὸς καὶ ἡ ἀνθρωπότης, διὰ τοῦτο ἀναλαμβάνω τὴν εὐθύνην τῆς ἐκδόσεώς του».

Ἐν Δωζάνῃ, Ἀπριλίῳ 20ῷ 1915.

Δε Anton Suter

ταμαχήτων ἀποδείξεων τῆς κολοσσαίας ἐνοχῆς τῶν Τευ-
τονικῶν αὐτοκρατοριῶν εἰς τὴν ἐκρηξιν τοῦ ὀλεθρίου
πολέμου. Συντεταγμένον μεθ' ὅλης ἐκείνης τῆς ἀναλυτι-
κῆς ἐμβριθείας καὶ σαφηνείας, ἥτις συνήθως χαρακτηρί-
ζει τὰ προϊόντα τοῦ ἀνεξαρτήτου Γερμανικοῦ πνεύματος,
βασίζόμενον ἐπὶ πλήρους γνώσεως τῶν γεγονότων καὶ
τῆς συμφυοῦς πρὸς ταῦτα πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς
ἱστορίας τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας, διαπνεόμενον
ὑπὸ εἰλικρινοῦς πόνου πρὸς τὴν Γερμανικὴν πατρίδα, τὴν
ὁποίαν ἡ μάστιξ τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ ἡ λύμη τῶν ἀνε-
λευθέρων διδαγμάτων τῶν πρωταποστόλων τοῦ Παγγερ-
μανισμοῦ κατέστησαν ἀγνώριστον εἰς τοὺς θαυμαστάς
τῆς παλαιότερας ιδεολογίας τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, ἀπο-
τελεῖ πλῆγμα καίριον κατὰ τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων
παραγόντων, οἵτινες ἰθύνουν ἀπὸ τινος τὴν Γερμανικὴν
πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν προκλητικὴν τῶν ὁποίων στάσιν
ὀφείλεται ἡ ἀπολυθεῖσα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος αἵμα-
τηρὰ θύελλα.

Ἐν τῇ ἀπανθίσει τῶν ἐκ τοῦ βιβλίου ἀποσπασμάτων δὲν ἐτηρήθη, ὡς εἰκός, παντοῦ ὁ εἶσαὸς τοῦ συγγραφέως — ἀφοῦ τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐξ ὑπεροτετρακοσίων σελίδων — κατεβλήθη ὁμως ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ προσπάθεια, ὅπως πληρώσῃ τὰ ἑκασταχοῦ παρεμπίπτοντα χάσματα δι' ἐπιτόμου περιλήψεως τῶν ἡγουμένων κεφαλαίων.

Ἐν ἐποχῇ κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πάλλευκον ἰδεολογίαν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἔκφανσιν, τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, προσπίπτοντα δόγματα τῆς Πρωσσικῆς «κουλτουρ» εὐρίσκουν, ὡς μὴ ὄφελεν, ἀπολογητὰς καὶ θαυμαστὰς ἀνθρώπους ἀναπνέοντας παρὰ τὸν Παρθενῶνα· ἐν ἐποχῇ κατὰ τὴν ὁποίαν Ἕλληνες ἐν Ἀθήναις διαβλέπουν εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους ἐγγυητὰς τῆς ἀκεραιότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ ἀνυπομονοῦν νὰ ἴδουν τούτους «ρίπτοντας εἰς τὴν θάλασσαν» τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ Γάλλους καὶ τοὺς Ἀγγλους, ὅπως ἀναπνεύσῃ ἡ

Ἐθνικὴ ψυχὴ (!), δὲν εἶνε ἄσκοπον γὰ γινωρίζῃ τις τί φρο-
νοῦν περὶ τῆς Γερμανικῆς πολιτικῆς Γερμανοὶ τοῦλάχιστον
πατριῶται, δυνάμενοι γὰ ἔχουν αὐθεντικωτέραν τῶν ἐν
λόγῳ Ἑλλήνων γνώμην καὶ γὰ ἀποφαίνονται ἐγκύρως
περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς πατρίδος τῶν. Περὶ τῆς πολιτικῆς
δηλ. ἐκείνης, ἥ ὁποία ἀφοῦ ὠνειρεύθη τὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου
ἡγεμονίαν καὶ ἐκήρυξε τὴν ὑπαρξίν τῶν μικρῶν κρατῶν
ὡς περιττήν, ἀνέλαβεν ἀπὸ τινος τὴν ὀργάνωσιν τῶν
Βουλγάρων καὶ τῶν Τούρκων καὶ ἠνέχθη ἀδιαμαρτύρη-
τος καὶ δὴ καὶ ἐδικαιολόγησε τὴν ἐρυθρὰν σφαγὴν δύο
ἐκατομμυρίων ἀθώου καὶ ἀμάχου Ἀρμενικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Ἰουνίου 1916.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

“Κατηγορῶ!,,

Ἐωιτομὴ τοῦ περιφρήμου
Γερμανικοῦ βιβλίου “j’ Accuse,,

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ ΤΗΣ ΕΚΡΗΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Συγκεφαλαιώσας εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας σελίδας τὰ διάφορα σημεῖα τῆς κατηγορίας, ἅτινα ἀποκαλύπτουσι τὴν ἀποκλειστικὴν ἐνοχὴν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς συμμάχου τῆς Αὐστρουγγαρίας εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, γινώσκω κάλλιστα ὅτι θὰ ἔκτεθῶ εἰς τὴν ἀποδοκιμασίαν καὶ τὰς ἐπικρίσεις μεγάλης μοίρας τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία κηρύττει ὡς πατριωτικὸν καθήκον τὴν ἐθελούφλωσιν πρὸ τῆς ἀληθείας ἢ—(ἀν’ ἡ ἀλήθεια τυγχάνῃ νὰ εἴνε κοινῶς ἀνεγνωρισμένη)—τὴν παρασιώπησιν αὐτῆς καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου.

Μόνον λαμβάνων τις ὑπ’ ὄψιν τὰς δύο ταύτας ἀπέψεις εἶνε δυνατόν νὰ κατανοήσῃ τὴν σημερινὴν διανοητικὴν κατάστασιν λαοῦ τόσον νοήμονος ὥς ὁ Γερμανικὸς. Ἡ «κατάστασις πολέμου» (Kriegszustand) ἡ κηρυχθεῖσα τὴν 31^{ην} Ἰουλίου, ἡ ὁποία ἐβλήθη τὸν διανοητικὸν βίον τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τῶν στρατηγῶν καὶ ἡ ὁποία μέχρι σήμερον ἀκόμη, μετὰ πάροδον ἐξαμήνου καὶ πλέον, ἀγρυπνεῖ ἐν ἐπιφυλακῇ παρὰ τὰ Γερμανικὰ σύνορα, μήπως ἀκτίς τις τοῦ διανοητικοῦ βίου ἢ τῶν ἀντιλήψεων ξένων χωρῶν ἤθελεν εἰσδύσει εἰς τὴν χώραν καὶ διαταράξῃ τὴν ἐνότητα τῆς Γερμανίας, ἢ μήπως ξένη τις πληροφορία ἢ μαρτυρία ἤθελεν εἰσχωρήσει, ἐξ ἧς θὰ διεφωτίζετο ὁ Γερμανικὸς λαὸς—ἡ «κατάστασις πολέμου» αὕτη ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμα, ὥστε τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ὅλου Γερμανικοῦ λαοῦ νὰ ἀποδεχθοῦν τυφλῶς τὰς ἐπιδεξιῶς πλασθεῖσας φράσεις περὶ τῆς «καταστάσεως ἀμύννης ἡ ὁποία μᾶς ἐπεδλήθη», καὶ περὶ τῆς «πάλης ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν ἐναντίον τῆς ξένης προσβολῆς καὶ καταδυναστεύσεως». Ἐπίσης φράσεις ὡς αἱ ἐξῆς: «Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ρῶσσοι ἔχουν ἤδη εἰς-

δάλει εἰς τὰ σύνορά μας»· «Ἡ πατρις ἐν κινδύνῳ»· «Ἐννοοῦν νὰ μᾶς ταπεινώσουν»· «Ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰρήνης ὁ ἐχθρὸς μᾶς ἐπιτίθεται»· «Ἡ ὑπόστασις τῆς Αὐτοκρατορίας μας διακυβεύεται»· «Καλούμεθα νὰ υπεραμυνθῶμεν τῶν ἱερωτέρων ἡμῶν ἀγαθῶν, τῆς πατρίδος μας καὶ αὐτῶν τῶν ἐστιῶν μας, ἐναντίον μιᾶς ἀσυνειδήτου ἐπιθέσεως»· «Μαχόμεθα διὰ τοὺς καρποὺς τῶν εἰρηνικῶν ἡμῶν ἔργων, διὰ τὴν κληρονομίαν ἐνδὲς μεγάλου παρελθόντος καὶ διὰ τὸ μέλλον ἡμῶν»· αὗται καὶ ἄλλαι παρόμοιαι φράσεις (πᾶσαι εἰλημμέναι ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων) ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν συνειδήσει καὶ ἀπὸ σκοποῦ πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, πρὸς ἀνάφλεξιν τοῦ πατριωτισμοῦ του καὶ πρὸς παρακίνησιν αὐτοῦ εἰς ἀνυπολογίστους θυσίας ὕλικῶν πόρων καὶ ζωῆς.

Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς μέθης ἐπανῆλθον βαθμηδὸν εἰς τὰς αἰσθήσεις των καὶ οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν, λανθάνοντες τὴν προσοχὴν τῆς στρατιωτικῆς λογοκρισίας, νὰ προμηθευθοῦν ξένα ἔγγραφα καὶ ἐκθέσεις καὶ δι' ἐπιμελοῦς μελέτης καὶ ἀντιπαραβολῆς τούτων νὰ φθάσουν βραδέως εἰς τὴν ἀλήθειαν—οὗτοι ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀρῶνται μέσα των τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται ἀκόμη ἡμίσητα πατριωτικὴ πράξις νὰ τὴν ἐκστρέψουν, ἀφοῦ πᾶσα φράσις, εἴτε προφορικὴ εἴτε γραπτὴ, θὰ ἡμποδίζετο ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν καὶ ὁ ὑποπίπτων εἰς τὸ παράπτωμα τοῦτο θὰ ἐξέθετεν αὐτὸν εἰς βέβαιον κίνδυνον τιμωρίας.

Διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν τύχην ταύτην οἱ γνωρίζοντες τὰ γεγονότα ἐτήρησαν καὶ τηροῦν ἀκόμη σιγὴν. Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ ὁποῖοι εἴτε δὲν γνωρίζουν τὴν ἀλήθειαν, εἴτε δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ τὴν γνωρίσουν, κραυγάζουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον, διὰ νὰ διαφωτίσουν δὲ δῆθεν τὸν κόσμον, διασκορπίζουσιν τῇδε καὶ κείσε τὰ μωρὰ προϊόντα τῆς διανοίας των, ἐνῷ οὐδεὶς τοὺς πιστεύει, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπρόκειτο νὰ ἐπαναλάβουν ἐκατομμυριάκις τὰ Γερμανικὰ ψεῦδη.

Διὰ τοὺς ἀνθρώπους τούτους εἶνε γεγονὸς αὐταπόδεικτον ὅτι εἴμεθα ὁ πρῶτος πεπολιτισμένος λαὸς τοῦ κόσμου καὶ ἐπομένως (τοιούτῃ εἶνε ἡ λογικὴ τῶν κυρίων τούτων) καλούμεθα νὰ ἐπιδάλωμεν καὶ διὰ τῆς βίας τὴν «κουλτούρ» μας ἐπὶ τῶν ἄλλων κατωτέρων φυλῶν, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν οὐδετέρων ἀκόμη, διὰ βομβῶν καὶ

οδίδων, διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἐρημώσεως. Αὕτη εἶνε ἡ ἀποστολὴ τὴν ὁποίαν ἡ Θεία Πρόνοια ἔταξεν εἰς ἡμᾶς, ὡς ἔταξεν εἰς τοὺς Σταυροφόρους τοιαύτην νὰ καταπολεμήσουν τὴν Ἡμισέληνον (τὴν ὁποίαν σήμερον κατωρθώσαμεν νὰ ἔχωμεν σύμμαχον ἐν τῇ πάλῃ μας κατὰ Χριστιανικῶν ἐθνῶν), καὶ ὡς ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Καθολικοὺς κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον τὴν ἰδέαν νὰ ἐκβάλουν ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν Διαμαρτυρομένων, διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας, τὴν νεόκτητον πίστιν των. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἰθυνόντων πνευμάτων μας, ἀντὶ τῶν παλαιῶν θρησκευτικῶν πολέμων ἀνεφύη αἴφνης ἀπὸ τῆς 1^{ης} Αὐγούστου 1914 εἰς πόλεμος «κουλτούρ», κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ ἔθνη πολεμοῦν ὅπως ἐξασφαλίσουν ἴσα προνόμια ἢ ὑπεροχὴν ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἑκάστον «κουλτούρ». Συνελήφθη ποτὲ κατὰ νοῦν μεγαλυτέρα ταύτης μωρία; Τῷ 1870, ὅτε ἡ Γαλλία ἠττήθη καὶ συνετρίβη, παρημποδίσσαμεν καθόλου ἡμεῖς, ἢ καὶ ἐθίξαμεν τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας ἐκείνης; Ἡ μήπως ἡ ξενικὴ κυριαρχία τοῦ Ναπολέοντος ἐξήλειψε καὶ ἔχνος καὶ τῆς Γερμανικῆς ἡμῶν πνευματικῆς «κουλτούρ», ἢ ὅποια ἀκριδῶς τότε εἶχε φθάσει εἰς ἀσύγκριτον ἀκμὴν; Ὅτε αἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα, ἀνέτρεψαν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν; Ἀκριδῶς τὸ ἀντίθετον συνέβη. «Ὁ ἀλὸς ἐκάλω» τὸ πνεῦμα καὶ τὴ τέχνη τῆς Ἑλλάδος καθυπέταξαν τὴν Ῥώμην. Τὸ αὐτὸ δὲ βλέπομεν ἐπισυμβαίνειν καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν τέλει δὲν ἦτο ἡ μικρὰ ἐπαρχία τῆς Γαλιλαίας ἐκεῖνη ἣτις ἐπέβαλε τὸ πνεῦμά της ἐπὶ τῆς παντοκρατορίας τῆς Ῥώμης;

ΕΙΝΕ ΠΙΘΑΝΗ Η ΝΙΚΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑΣ;

Σήμερον δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ φαντάζεται τις ὡς πιθανὴν τὴν νίκην τῶν δύο συμμάχων Αὐτοκρατοριῶν. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ τῶν χωρῶν αἵτινες συνεμάχησαν κατ' αὐτῶν εἶνε τόσο μεγάλη, ὥστε δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀντιστάθμησιν αὐτῆς ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῆς Γερμανίας, οὐδὲ αἱ μεγαλύτεραι ἐκ μέρους αὐτῆς θυσίαι εἰς ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ εἰς ὕλικὴν εὐημερίαν. Οὐτε διαφημιστικαὶ ἐπιφωνήσεις περὶ τοῦ ὅτι «θὰ ἀντιστῶμεν μέχρι τελευταίας πνοῆς», οὔτε ψευδεῖς καὶ θαμβωτικαὶ ἐπαγγελίαι περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀντοχῆς τῆς Γερμανίας δύνανται νὰ μεταβάλουν ὅπωςδήποτε τὸ γεγονός τοῦτο. Τὸ ἀπό-

θεμα τοῦ χρυσοῦ εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Τράπεζαν δὲν εἶνε ἀπόδειξις ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας εἶνε ἀνεκτὴ· διότι πράγματι ὅλος σχεδὸν ὁ ἐν κυκλοφορίᾳ χρυσὸς ἔχει συρρεύσει εἰς τὰ ταμεῖα τῆς Τραπεζῆς καὶ τὰ τραπεζογραμμάτια (notes) τῶν 150 ἑκατομμυρίων λιρῶν στεφλινῶν τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ἡ ἐπὶ τοῦ Δανείου Ἐπιτροπὴ ἐκαλύφθησαν ὅχι διὰ χρυσοῦ, ἀλλὰ δι' ἐμπορευμάτων καὶ ἀποσκευῶν μὴ δυναμένων νὰ ἐξαργυρωθῶσιν. Αἱ βιομηχανίαι χρησιμοποιοῦνται μόνον καθ' ὅσον σχετίζονται πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας καὶ διὰ στρατιωτικοὺς σκοποὺς. Τὸ χρῆμα ἐν τούτοις τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ τὴν προμήθειαν τῶν στρατιωτικῶν εἰδῶν εἰσπράττεται ἀπὸ τὰ θυλάκια τοῦ Γερμανοῦ φορολογουμένου, ἐπεὶ δὲ ἀντιπροσωπεύει μὴ προσοδοφόρον τοποθέτησιν, πρέπει νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὸ κατάστιχον ὡς καθαρά ζημία.

Μία μόνον τάξις, τοῦλάχιστον, δὲν ἔχει τίποτε διὰ τὸ ὁποῖον νὰ παραπονεθῇ. Ἐννοῶ τὴν ἀγροτικὴν τάξιν. Αὐτοὶ εἶνε οἱ ἠχήσαντες τὸ σάλπισμα τῆς μάχης, οἱ προκαλέσαντες τὸν πόλεμον, αὐτοὶ οἱ ἱμπεριαλισταὶ καὶ σωδινισταί, τοὺς ὁποίους ὁ Γερμανικὸς λαὸς ῥηφαίλει νὰ εὐχαρίστη διὰ τὸν προκαλέον τοῦτον πόλεμον. Ἐκ τῶν τάξεων τῶν προέρχονται οἱ συνταγματάρχαι καὶ οἱ στρατηγοί, οἱ Βερνάρδαι καὶ οἱ Φροδέγιοι, οἱ ὁποῖοι προδιαγράφουν εἰς τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν τὴν ἱστορικὴν τῆς ἀποστολῆς: «παντοκρατορίαν ἢ πτώσιν», καὶ οἱ ὁποῖοι τῆς ἀναγγέλλουν ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ἱστορικὴ «ὥρα τῆς Εἰμαρμένης». Αὐτοὶ εἶνε οἱ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐμπνέοντες τοὺς κατέχοντας τὰς ὑψίστας θέσεις ἐν τῇ χώρᾳ καὶ οἱ ὁποῖοι ἐνσταλάζουσιν εἰς αὐτοὺς τὸ δηλητήριον τῶν ἐγωϊστικῶν τῶν ἰδεῶν. Αὐτοὶ εἶνε οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ταυτοχρόνως ἀντλοῦν ἐκ τοῦ πολέμου τὰ περισσότερα ὠφελήματα. Ὑφίστανται βεβαίως καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ σύντροφοί των τὸν φόρον τοῦ αἵματος, πᾶν ὅ,τι ὅμως χάνουν εἰς αἷμα τὸ κερδίζουν εἰς χρυσόν, χρυσὸν ὑπὸ μορφήν χρυσῶν τριχάπτων ἢ στιλδόντων νομισμάτων. Ταυτοχρόνως ἀντλοῦν καὶ ὠφελήματα εἰς τὸ στάδιόν των, ἀφοῦ ὅσον περισσότεροι ἀξιωματικοὶ πίπτουν εἰς τὸν πόλεμον, τόσον τὸ καλῦτερον διὰ τοὺς νέους. Κερδίζουν ἐπίσης καὶ εἰς τὰς ἐργασίας των πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν ἐν καιρῷ εἰρήνης. Αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων των, τῶν σιτηρῶν, τῶν γεωμήλων

καὶ τῆς κτηνοτροφίας των θὰ ἡδύναντο νὰ ὑψωθοῦν ὑπερμέτρως, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐφρόντιζεν ἐν τέλει νὰ ὀρίσῃ ἀνώτατα ὅρια τιμῶν, Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνώτατα ταῦτα ὅρια ὑπερβαίνουν τεραστίως τὰς τιμὰς ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι ἐπληρώνοντο ἐν εἰρήνῃ.

Ταυτοχρόνως ἡ Ἀγγλία ὑδρίζεται εἰς τὴν διαπασῶν, ἐπειδὴ ἐπωφελεῖται τῶν εὐεργετημάτων ἅτινα τῇ παρέχει ἡ γεωγραφικὴ καὶ οἰκονομικὴ τῆς θέσις. Ἀλλ' ἐὰν ἡμεῖς εὐρισκόμεθα εἰς τὴν θέσιν τῆς Ἀγγλίας, θὰ ἐφερόμεθα ἄλλως; «A la guerre comme à la guerre». Ἐκαστος ὑπερασπίζεται ἑαυτὸν ὡς δύναται, ἐὰν δὲ οἱ Ἀγγλοὶ ἀνεξαρτήτως τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν δυνάμεων καὶ τοῦ ναυτικοῦ των, δύνανται νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τὴν οἰκονομικὴν των ὑπεροχὴν διὰ νὰ μᾶς νικήσουν, ποῶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς κατακρίνῃ δι' αὐτό; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ὑπελογίζομεν ἐπὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Μουσουλμανικοῦ κόσμου εἰς τὰς Ἀγγλικὰς ἀποικίας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἰστάμεθα ὡς «spiritus rector»; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν εἰσπράττομεν ἀπὸ τοῦ οἰκτροῦ καὶ ἡρημωμένου Βελγίου—τοῦ ἐρμαίου τοῦτου τῆς πανίας, ἐντὸς ὀλίγου δὲ καὶ τῆς πείνης: χώρας, ἡ ὁποία ἐπὶ τέλους ὑπεραμύνεται ἀπλῶς τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς (ἀγῶν ἐλευθερίας ὑπὸ τὴν πραγματικὴν τοῦ ἐννοῶν!)—ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, λέγω, δὲν εἰσπράττομεν ἀπὸ τὴν ἐξηντλημένην ταύτην χώραν καὶ ἀπὸ τὰς ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει ἐρημωθεῖσας πόλεις τῆς πολλὰς ἐκατοντάδας ἐκατομμυρίων μάρκων ὡς «πολεμικὴν εἰσφοράν», ὡς οὕτω τὴν ἀποκαλοῦμεν; Ἀπὸ τῆς ἰδικῆς μου ἀπόψεως, ὁ οἰκονομικὸς πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἡ Ἀγγλία διεξάγει ἐναντίον μας, εἶνε ἀπείρως προτιμότερος τῆς πολεμικῆς τοῦ αἵματος, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐπροκαλέσαμεν εἰς τὸν κόσμον. Ὁ πόλεμος τοῦ αἵματος συνεπάγεται τὴν ἀπώλειαν ὄχι μόνον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς ἀνθρωπότητος· ὁ ἐμπορικὸς πόλεμος τοῦναντίον ἀπαιτεῖ μόνον οἰκονομικὰς θυσίας, φεῖδεται ὅμως ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον, ἐπὶ τέλους, ἔχει καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν, τῆς ἀνθρωπίνης δηλ. ζωῆς. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁμοιάζει ἐν τινι μέτρῳ πρὸς τὴν κατάστασιν ἐκεῖνην, ἡ ὁποία ἐν καιρῷ εἰρήνης ὑφίσταται μεταξὺ χωρῶν, τῶν ὁποίων αἱ σχέσεις δὲν διέπονται ὑπὸ ἐμπορικῶν συνθηκῶν· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπάρχει οἰκονομικὴ πάλῃ ἄνευ ἀπωλείας ἀνθρωπίνης ζωῆς.

[Ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀπόψεων

τοῦ πολέμου καὶ περὶ τοῦ πόθου τῶν Γερμανῶν ὅπως φθάσουν εἰς τὸ Καλαὶ καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, πόθου ὁ ὁποῖος ὑπενθυμίζει εἰς τὸν συγγραφεὰ ἕνα πίνακα τοῦ Spangenberg ἐπιγραφόμενον «Καταδίωξις τῆς Εὐτυχίας», ἐπιλέγει δὲ] :

Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῇ, φοβοῦμαι, καὶ μὲ τὸ ζήτημα τῆς εἰσβολῆς εἰς Ἀγγλίαν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου προβάλλεται εἰς τὸ Γερμανικὸν λαὸν ὡς ἐπαγωγὸς μαγικῆ εἰκῶν. "Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἐγγὺς ἢ ἀντίπεραν [Ἀγγλική] ἄκτῃ, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ διαπεραιωθῶμεν ἐκεῖ, «διότι ἡ θάλασσα εἶνε παρὰ πολὺ βαθεῖα». Ἐκατοντάδες χιλιάδων ἀνδρῶν θὰ ἠδύναντο νὰ θυσιασθοῦν εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην, ἐὰν ἐζητεῖτο ἀπὸ αὐτοὺς ἡ τοιαύτη θυσία, ἀλλὰ καὶ ἂν κατωρθώναμεν νὰ διαπεραιωθῶμεν ἐκεῖσε, θὰ ἤρχιζεν ἀμέσως μία ἀγρία πάλη ὑπὲρ ἐστιῶν ἐκ μέρους τοῦ προσδαλλομένου λαοῦ, καὶ τὰ στρατεύματά μας, ἐστερημένα τοῦ συνδέσμου καὶ τῶν ἐπικοινωνιῶν των μετὰ τῶν κατ' οἶκον βάσεών των, θὰ συνετρίβοντο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Πᾶν ὅ,τι ἕκαστος Γερμανὸς ἀπὸ μηνῶν ψιθυρίζει πρὸς τὸν γείτονά του ὡς πόθον καὶ ὡς ἐλπίδα του μοῖ φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ μία τολμηρὰ πεῖσις τῆς φαντασίας ἢ ὁποῖα θὰ συντομῇ ἀθλίως ἐπὶ τῆς ἐνδραστήου θαλασσίας δυνάμεως τῆς Μεγ. Βρετανίας.

Παρ' ὅλον τὸν θαυμασμόν τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ αἰσθανώμεθα διὰ τὰ κατορθώματα τοῦ ἡρωϊκοῦ ναυτικοῦ μας, θὰ ἦτο ἀφροσύνη νὰ κλείσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ γιγάντιος ὑπεροχὴ τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου δὲν δύναται ν' ἀντισταθμισθῇ διὰ Ζέπελιν καὶ ὑποβρυχίων—ἐκ τῶν ὁποίων (ὑποβρυχίων) σημειωτέον ὅτι ἡ Ἀγγλία ἔχει πολὺ περισσότερα ἀπὸ ἡμᾶς (τῷ 1912 εἶχεν 85, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ 90 Γαλλικά). Πλὴν τούτων δὲ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὅτι ὁ Ἀγγλικὸς στόλος θὰ ἦτο ὁ ἐπιτιθέμενος καὶ ὁ Γερμανικὸς στόλος ὁ προσδαλλόμενος, ἐὰν οὗτος κατῴρθου νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης. Ὁ Γερμανικὸς στόλος ἐπομένως θὰ εἶχε νὰ προστατεύσῃ ὄχι μόνον ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ δυσκίνητα φορτηγὰ σκάφη, ἀνίκανα νὰ προστατευθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ μετεφέροντο εἰς Ἀγγλίαν σώματά τινα στρατοῦ, μετὰ τοῦ ἀπαιτουμένου ἐλαφροῦ καὶ βάρους πυροβολικοῦ, ἵππικοῦ, τραίνων, σκαπανέων, αὐτοκινήτων καὶ ἀεροπορικοῦ ὕλικου. Εἶνε λοιπὸν δυνατόν νὰ φαντασθῇ

τις ὡς δυνατὴν μίαν τοιαύτην ἀπόπειραν; Εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξουν ἀνθρώπινα ὄντα, ἅτινα θὰ ἦσαν διατεθειμένα νὰ ἐκθέσουν εἰς καταστροφὴν δι' ἑνὸς καὶ μόνου πλήγματος, καὶ ἐπὶ τοιαύτης κλίμακος, ἑκατοντάδας χιλιάδων ὁμοίων των;

..... Ἐπρεπε νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ βουνὰ ἐκεῖνα τῶν πτωμάτων καὶ τῶν ἡκρωτηριασμένων σωμάτων ἅτινα σήμερον κατακαλύπτουσι τὰ πολεμικὰ πεδία τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἅτινα ἐπὶ αἰῶνας ὅλους εἰς τὸ μέλλον θὰ ἀποτελοῦν, χάρις εἰς τὰς λιπαντικὰς αὐτῶν ιδιότητας, μέγιστον πλεονέκτημα διὰ τὴν γεωργίαν... Πρέπει καὶ ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης νὰ καλυφθῇ δι' ἀνθρωπίνων πτωμάτων; Αἱ χιλιάδες τῶν γενναίων ναυτῶν οἱ ὁποῖοι μέχρι τοῦδε εὖρον ὑγρὸν τάφον εἰς τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ δὲν εἶνε ἀρκεταί; Πρέπει δι' ἑνὸς καὶ μόνου πλήγματος δλόκληρα σώματα στρατοῦ νὰ καταποθῶσιν ὑπὸ τῶν κυμάτων;

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι κατωρθώναμεν νὰ ἀποδῶμεν εἰς τὰς Ἀγγλικὰς ἀκτὰς, θὰ ἐκερδίζομεν διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸν πόλεμον, θὰ ἡττάτο ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἀγγλία; Θὰ ἐπιτρέψῃ τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος νὰ τῷ ὑπαγορευθῶν ἔρρι εἰρήνης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐν Λονδίῳ, ὡς ἀκούει τις νὰ διαλαλοῦν καθ' ἑκάστην ἐν Γερμανίᾳ οἱ μωρολόγοι καὶ οἱ ὀπτασιαζόμενοι; Θὰ πέσουν τότε εἰς τὴν κατοχὴν μας αἱ Βρεττανικαὶ κτήσεις; Οὐδὲν τοιοῦτον θὰ συμβῇ. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ μάθω κατὰ τίνα τρόπον ὁ Καναδάς, αἱ Ἰνδίαί, ἡ Αὐστραλία καὶ ἡ Νέα Ζηλανδία, θὰ ἐπευφήμουν τὸν Γερμανὸν κατακτητὴν, ὁ ὁποῖος, ὡς τόσον ὥραϊα τὸ ἐξέφρασεν ὁ Γερμανὸς Καγκελλάριος πρὸς Ἀμερικανὸν δημοσιογράφον, «προώρισται νὰ φέρῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν κόσμον». Ποία χώρα παρουσιάζει πολιτικῶς τόσην ὑστέρησιν καὶ υποβάλλεται εἰς τόσους περιορισμοὺς τοῦ λόγου ὅσον ἡ Πρωσικὴ Γερμανία, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν ἐνδοξὸν μας σύμμαχον Αὐστροουγγαρίαν; Ποία χώρα γνωρίζει ὀλιγώτερον τῆς Γερμανίας τὴν τέχνην τοῦ νὰ ἀφομοιώνῃ πρὸς ἑαυτὴν τὰς ξένας ἐθνικότητας, τοῦ νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτάς νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τὰ ἰδιά των ἥθη καὶ ἔθιμα, τὴν τέχνην τοῦ νὰ τὰς καθιστᾷ εὐτυχεῖς καὶ ἐπομένως νομιμόφρονας καὶ πιστάς; Ἡ πολιτικὴ μας ἀπέναντι τῶν Πολωνῶν, τῶν Δανῶν καὶ ἀπέναντι τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, ὁμιλεῖ εὐγλωττότατα ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Κάθε ἀντίδρασις εἰς τὸ

εἶδος τοῦτο τοῦ ἐκγερμανισμοῦ ἐξηγντλήθη ἄνευ καρποφόρου τινὸς ἀποτελέσματος. Τὸ Ζάθερν ἀποτελεῖ τὸ φωτεινὸν ζενιθ τῆς πολιτικῆς ταύτης πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Πολωνικοὶ νόμοι μας μὲ τὰς καταναγκαστικὰς ἀπαλλοτριώσεις γαιῶν κατεχομένων ἐκ κληρονομίας, νόμοι, οἱ ὅποιοι χωρὶς ἀμμίαν ἀνάγκην μᾶς ἐστοίχισαν ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων μάρκων καὶ οἱ ὅποιοι παρήγαγον ἀκριδῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ προσδοκωμένου ἀποτελέσματος, θὰ παραμένουν διηνεκὲς ὑπόμνημα τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Πρὸς βορρᾶν πάλιν, κατὰ τῆς Δανίας, τὰ πράγματα δὲν εἶνε καλύτερα. Πρὸς τὸ παρόν, φυσικά, ὥς ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ πολέμου, ἡ καταθλιπτικὴ αὕτη πολιτικὴ μετριάζεται ὅπωςδῆποτε. Οἱ Πολωνοὶ ἔχουν ἤδη καταστῆ αἰφνιδίως τὸ χαϊδευμένον τέκνον τῆς οἰκογενείας. Ἐὰν ἄλλοτε διεμαρτύροντο λέγοντες ὅτι δὲν συνεπάθουν πρὸς ἐνεργείας ἐχθρικὰς πρὸς τὴν Πρωσσίαν καὶ ὅτι ἐξηναγκάζοντο νὰ παραμένουν εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ὅπως ὑπεραμυνθῶσι τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐθνικότητός των, εἰς τὰς διαμαρτυρίας των ἐδίδοτο πάντοτε ἀπάντησις διὰ νέων ἐξαναστασιακῶν μέτρων καὶ δι' ἐπεκτάσεως τῶν Πολωνικῶν νόμων. Ἀφρὺ ἐν τῇ οἰκτρῷ ἀριστακρατικῇ Κοινοβουλίᾳ τῆς Πρωσίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κοινοβουλευτικὴ ἀντιπολιτευσις, πᾶσαι αἱ νουθεσίαι τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐρρίπτοντο διαρκῶς εἰς τὸν ἄνεμον, ἐγένετο δὲ τολμηρὰ πρόσθεσις εἰς τὴν ψευδῇ καὶ δαπανηρὰν ἀτραπὸν τοῦ ἐκγερμανισμοῦ.

ὑποτίθεται λοιπὸν ὅτι ἡ Γερμανία αὕτη κυδερνωμένη ἐπὶ τῇ βάσει Πρωσσιακῶν ἀρχῶν, εἶνε προικισμένη διὰ τῶν ἀναγκαίων προσόντων, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν θέσιν τῆς Ἀγγλίας ὡς παγκοσμίῳ Δυνάμει, τὴν θέσιν τῆς Ἀγγλίας ἡ ὁποία ὀφείλει τὴν παγκόσμιόν της δύναμιν ὄχι ἀπλῶς εἰς τὴν διὰ τῶν αἰώνων ψυχρὰν ἐπιδίωξιν τῶν συμφερόντων της, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὸ δαιμόνιόν της, χάρις εἰς τὸ ὅποσον κατενόησε τὸν τρόπον καθ' ὃν δύναται νὰ συνενώνῃ πρὸς τὴν παγκόσμιον αὐτοκρατορίαν της ξένα ἔθνη, χωρὶς ποσῶς νὰ τὰ καταδυναστεύῃ, χωρὶς καὶ νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἀφομοίωσίν των ;

Ἡ Ἀγγλικὴ γλῶσσα δὲν γνωρίζει τὴν λέξιν «Ἐξαγγλισμός», διότι ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε ἄγνωστος εἰς τὴν Ἀγγλικὴν πολιτικὴν, ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα, τοῦλάχιστον ἐν τῇ πολιτικῇ, πάντοτε σταματᾷ

ὀπισθεν τῶν «πραγμάτων», παρέχει δὲ ἔκφρασιν μόνον εἰς τὸ ὅτι ὑπάρχει ἤδη. Ἐδῶ δὲ ἐφαρμόζεται τὸ ρητὸν τοῦ Γκαίτε :

«Διότι ὅπου ἀπορεῖ ἡ νόησις

Μία λέξις εἰσπληρᾷ διὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ ¹⁾).

Εἰς τὴν πολιτικὴν συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. Ἡ λέξις ἀνακαλύπτεται μόνον ὅταν ὑπάρξῃ ἡ ἰδέα. Ἡ λέξις Kulturkampf (ἄγων διὰ τὴν κουλτοῦρ) ἐπλάσθη μόνον ὅταν ἐξερράγη πράγματι ὁ τοιοῦτος ἄγων.

Ὡστε λοιπὸν αἱ Ἀγγλικαὶ ἀποικίαι θὰ πετάξουν πρὸς ἡμᾶς καὶ θὰ μᾶς χαιρετίσουν ὡς ἐλευθερωτάς, ἐὰν ἡθέλομεν κατορθώσαι νὰ διεισδύσωμεν εἰς Ἀγγλίαν ; Ἀπαγε τοῦναντίον θὰ ὑπερασπίσων ἐαυτοὺς μέχρι τοῦ τελευταίου ἀνδρὸς καὶ τοῦ τελευταίου πλοίου των, προτοῦ παραιτηθῶν τῆς Ἀγγλικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας, διὰ νὰ παραδοθῶν εἰς τὴν Γερμανικὴν δουλείαν καὶ καταδυνάστευσιν.

Ὁ συγγραφεὺς ἀνασκοπεῖ τὰς ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ μετώπου αἱματηρὰς μάχας, παρατηρῶν ὅτι ὁ ἄγων τῶν χαρακωμάτων δυσκολὸς δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς ὀριστικὰ ἀποτελέσματα, καὶ ἐξάκολουθεῖ :

Καὶ ἀφοῦ θυσιασθῶν αἱ εἰς ἀνθρώπινον αἷμα καὶ ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν ἀνυπολόγιστοι αὐταὶ ἑκατόμβαι, θὰ ἔχωμεν ἄρά γε τότε τὴν νίκην ; Ποσῶς. Καὶ ἐὰν δι' ὅλων τούτων τῶν θυσιῶν κατορθώσωμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν σημαντικὴν τινα προέλασιν, θὰ κερδήσωμεν μόνον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἐπετύχομεν ἐντὸς τεσσάρων ἐβδομάδων. Ἀένοι ἐνισχύσεις Ἀγγλικῶν καὶ Γαλλικῶν ἀποικιακῶν στρατευμάτων, τὸ τέλος τῶν ὁποίων δὲν δύναται τις νὰ προΐδῃ, πληροῦσι τὰ κενὰ καὶ ἐπαυξάνουσι τοὺς ἀριθμοὺς τῶν μαχομένων Ἀγγλογαλλικῶν δυνάμεων. Ἐκάστη παρερχομένη ἐβδομάς τῆς ἀναποφασίστου ταύτης πολεμικῆς τῶν χαρακωμάτων ἐπαυξάνει τὰς δυσκολίας τῆς νικηφόρου πορείας μας. Καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν Βοερικὸν πόλεμον οἱ Ἀγγλοὶ κατέ-

1) «Denn eben wo Begriffe fehlen,
Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein».

δειξαν πόσον στρατὸν δύνανται νὰ συλλέξουν ἐν καιρῷ πολέμου, παρ' ὅλας τὰς μικρὰς τῶν τακτικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις. Τότε δὲ εἶχον νὰ διανύσουν μακροτάτην ἀπόστασιν διὰ νὰ μεταφέρουν στρατεύματα εἰς τὴν Νότ. Ἀφρικὴν· σήμερον ὅμως δὲν ἔχουν παρὰ νὰ διαπεράσουν τὴν στενὴν λωρίδα τῆς θαλάσσης τῆς Μάγχης. Οἱ ἀντίπαλοί μας ἐξακολουθοῦν νὰ ἐνισχύωνται διαρκῶς.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΧΗΣ

Τὸ ὅτι ἀπεξενώθημεν τῶν συμπαθειῶν τοῦ κόσμου δὲν ὀφείλεται εἰς ξένην κακοβουλίαν, φθόνον ἢ ψεῦδη· αὐταὶ αὐταὶ αἱ πράξεις μας πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὑπεύθυνοι διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Αἱ ξέναι χῶραι καὶ πρὸ παντὸς αἱ οὐδέτεραι γινώσκουν καλύτερον τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων καὶ γνωρίζουν ποῶς ὑπέχει τὴν εὐθύνην τῆς παγκοσμίου ταύτης καταστροφῆς. Αἱ ξέναι οὐδέτεραι χῶραι γνωρίζουν ἀρκετὰ καλὰ τὰς συνθήκας τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς. Γνωρίζουν ὅτι οὐδὲ πρῶτον κοινοβουλευτισμοῦ διοικούμεθα πράγματι ἀπολυταρχικῶς. Τελευταίως ἀντελήφθησαν πῶς εἰς Αὐτοκρατορικὴν Καγκελάριος τῆς Γερμανίας, κατὰ τοῦ ὁποῖου ἡ πλειονότης τῶν πρώτων πεπραγμένων τοῦ Κανצלέρου ἐξέδωκε ψήφον ἐνδεικνύονταν ἐλλείπειν ἐμπιστοσύνης, ἡδυνήθη ἐν τούτοις νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀσάλευτος, ἀσφαλῆς ἐν τῇ ὑποστηρίξει τῆς Αὐλῆς καὶ τῶν στρατιωτικῶν κύκλων—γεγονός, τὸ ὅποτον, ἔξω τῆς Ρωσσίας, εἰς κανὲν ἄλλο πεπολιτισμένον κράτος εἶνε πλέον δυνατόν. Γνωρίζουν ὅτι ὁ Πρωσσικὸς λαὸς πολιτικῶς δὲν ἔχει δικαιώματα καὶ ὅτι κυβερνᾶται ὑπὸ μιᾶς μικρᾶς κλίμας ἀριστοκρατῶν, οἱ ὅποιοι κατέλαβον ἐπὶ μισθώματι ὅλα τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἐν τῇ Κυβερνήσει καὶ τῇ στρατῷ.

Πρὸ παντὸς αἱ οὐδέτεραι χῶραι γνωρίζουν—καὶ ἤδη ἔρχομαι εἰς τὰ καίρια σημεῖα τῶν ὅσα ἔχω νὰ εἶπω —:

α') ὅτι ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία πρὸ πολλοῦ εἶχον καταρτίσει τὰ σχέδια καὶ τὰς προετοιμασίας τῶν διὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὅχι μόνον ἀπὸ στρατιωτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως·

β') ὅτι ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἀποφασισθῇ νὰ παρασταθῇ ὁ ἐπιθετικὸς οὗτος πόλεμος εἰς τὸν Γερμανικὸν λαὸν ὥς πόλεμος ἀπελευθερωτικὸς, ἐπειδὴ ἦτο γνωστὸν ὅτι μόνον διὰ τοῦ

τρόπου τούτου ἦτο δυνατόν νὰ διεγερθῇ ὁ ἀναγκαῖος λαϊκὸς ἐνθουσιασμός·

γ') ὅτι ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ πολέμου τούτου εἶνε ἀπόπειρα πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς Γερμανικῆς ἡγεμονίας ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου, ὡς βραδύτερον δ' ἐπακολούθημα ταύτης, ἡ ὑποκατάστασις τῆς ἐν τῷ κόσμῳ Ἀγγλικῆς δυνάμεως συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν «*ôte-toi de la que je m'y mette*».

Περὶ τῶν γεγονότων καὶ προσπαθειῶν τούτων ὑπάρχουν τόσον πειστικαὶ μαρτυρίαι γραφεῖσαι ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν εἰς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν, ὥστε ἀποτελεῖ μωρὸν ὕπον καὶ ἀπελπι ἐγχείρημα ἡ προσπάθεια πρὸς καταπολέμησιν τῆς πεποιθήσεως ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου διὰ τῶν ἀστηρίκτων δημοσιευμάτων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀνέλαβον τὴν «*διαφώτισιν*» τῆς παγκοσμίου δημοσίας γνώμης περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Γερμανίας.

ΟΙ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΑΙ ΜΑΣ: ΒΕΡΝΑΡΔΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ

Τὰ συγγράμματα τοῦ Βερνάρδου (Bernhardi) «*Ἡ Γερμανία καὶ ὁ Προσεχὴς Πόλεμος*», τοῦ Φροβενίου (Frobenius) «*Ἡ Μοιραία Ὥρα τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας*», τὰ βιβλία τοῦ Τράϊτσκε (Treitschke) «*Γερμανικὴ Ἱστορία καὶ πολιτικὴ*» εἶνε γνωστότατα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, καθὼς καὶ ἐν Γερμανίᾳ, μετεφράσθησαν δὲ ἐν μέρει καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Αἱ ἱμπεριαλιστικαὶ τάσεις μιᾶς πολιτικῆς σπείρας οὐδέποτε ἄλλοτε διευτυπώθησαν σαφέστερον καὶ—κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν πρωτουργῶν των—καὶ ἐδικαιολογήθησαν πληρέστερον ἢ ὅσον εἰς τὰ συγγραφεῖς ταύτας.

Ὅλίγα τινὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν τοῦ Βερνάρδου θὰ ἀρκέσουν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶνε Πρῶσσος στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ, εἰς ὃν, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, εἶχεν ἀνατεθῇ ἰδιαιτέρα ἀποστολὴ ἐν τῇ Ἀνατολῇ,

ἔχει δὲ παρασημοφορηθῆ διὰ τοῦ Σιδηροῦ Σταυροῦ πρώτης τάξεως. Τὸ ὅτι ἔχει ἀρμόδιον κύρος νὰ διερμηνεύσῃ τὰς βλέψεις τῶν αὐθεντικῶν Γερμανικῶν κύκλων δυσκόλως δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ.

Ἐν σελίδι 255 τοῦ βιβλίου του λέγει ⁽¹⁾.

«Ἡ Κυβέρνησις οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ νὰ ὑπολογίσῃ ἐπὶ καλῶς ὠπλισμένου καὶ αὐτοθυσιαστικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου ἢ τῆς ἀνάγκης, ἐὰν ἐξακολουθῇ προσδλέπουσα ἡρέμως τὰ πράγματα, καθ' ὃν χρόνον τὸ φιλοπόλεμον πνεῦμα ὑπονομεύεται συστηματικῶς ὑπὸ τοῦ Τύπου καὶ κηρύττεται ἡ πολιτικὴ μὴ ἀσθενοῦς εἰρήνης· ἔτι δὲ ὀλιγώτερον ἀκόμη, ἐὰν ἐπιτρέπη εἰς τὰ ὄργανά της νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν τακτικὴν ταύτην καὶ νὰ τονίζουσιν διαρκῶς ὅτι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης εἶνε ὁ σκοπὸς πάσης πολιτικῆς μας. Πρέπει τοὐναντίον νὰ πράττῃ τὸ πᾶν πρὸς ὑπόθαλψιν τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος καὶ νὰ κάμῃ τὸ ἔθνος νὰ ἐννοήσῃ τὰ καθήκοντα καὶ τοὺς σκοποὺς μὴς ὑπερταλίστικῆς πολιτικῆς.

«Πρέπει διαρκῶς νὰ ὑποδεικνύῃ τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ πολέμου ὡς ἀπαραίτητον παράγοντος εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ καθήκον τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς ἀφροσύνης εἰς τὸ κράτος καὶ τὴν πατρίδα».

Ἐν σελίδι 257 :

«Ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους ἡμῶν δὲν ἀντανάκλᾳται εἰς τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ Τύπου, τὸ ὁποῖον ἐνδιατρίβει διαρκῶς ἐπὶ τῆς ἀνάγκης διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, καταγγέλλει δὲ πᾶν τολμηρὸν καὶ εὐρὺ πολιτικὸν μέτρον ὡς πολιτικὴν ἀτάσθαλον.

» Ἀπεναντίας, μία διάπυρος ἐπιθυμία ὅπως ἀποκτήσωμεν *πρωτίστην θέσιν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων καὶ ὅπως δράσωμεν ἀνδρικῶς* πληροὶ τὸ ἔθνος ἡμῶν. Ἐκάστη ζωντὰ φράσις, ἕκαστον εὐτολμον πολιτικὸν μέτρον τῆς Κυβερνήσεως εὐρίσκει ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαοῦ βαθυτάτην ἠχώ καὶ χαλαροὶ τοὺς δεσμούς, οἱ ὅποιοι δεσμεύουν τὰς δυνάμεις του. Εἰς μεγάλην μοῖραν τοῦ ἐθνικοῦ τύπου τὸ συναίσθημα τοῦτο εὗρεν ἐπανειλημμένως εὐγενῇ ἔκφρασιν. Ἀλλ' ὁ πολίτευτῆς ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἱκανοποιεῖ τὸν διάπυρον τοῦτον

(1) Ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς μεταφράσεως Edward Arnold, Λονδίνον.

πόθον, ὃ ὁποῖος κοιμᾶται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ μας ἀδιατάρκτης ἐκ τῶν θορύβων τῶν κομμάτων καὶ τοῦ κομματικοῦ τύπου, θὰ κατέκτα ὅλων τὰ πνεύματα».

Ἐν σελίδι 258 :

«Τοιαύτη πολιτικὴ (δηλ. στρατιωτικὴ πολιτικὴ) εἶνε ἐπίσης ἡ ἀρίστη σχολή, ἐντὸς τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἐκπαιδευθῇ ἔθνος τι πρὸς μεγάλα στρατιωτικὰ κατορθώματα. Ὅταν τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ στρέφεται πρὸς ὑψηλὰ ἰδεώδη, αἰσθάνεται οὗτος τὴν **ὑποχρέωσιν νὰ σκέπτεται περὶ τοῦ πολέμου γενναίως καὶ νὰ παρασκευάζῃ τὸ πνεῦμά του δι' αὐτόν**·

«...Ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ ἔχομεν πολὺ μεγαλύτερον καὶ πολὺ πλέον ἐπείγον καθήκον πρὸς τὸν πολιτισμὸν νὰ ἐκπληρώσωμεν παρὰ ἡ Μεγάλη Ἀσιατικὴ Δύναμις. Ἡμεῖς, καὶ οἱ Ἰάπωνες, **δυνάμεθα νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ καθήκον τοῦτο μόνον διὰ τοῦ ξίφους**.

»Θὰ ἀποφύγωμεν λοιπὸν νὰ προσλάβωμεν εὐτολμον καὶ ἐνεργὸν πολιτικὴν, τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν μέσον πρὸς παρασκευὴν τοῦ λαοῦ μας διὰ τὸ στρατιωτικόν του καθήκον;»

Ἐν σελίδι 275 :

«Ἐπιτυχὴς πολιτικὴ λοιπὸν δὲν δύναται νὰ ἀκολουθηθῇ χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὴν πιθανότητάς καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ κινδύνους. Πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ πολιτικὴ αὕτη συνείδησιν τοῦ σκοποῦ της καὶ νὰ ἔχῃ τὸν σκοπὸν τοῦτον διαρκῶς ὑπ' ὄψιν. Πρέπει νὰ χρησιμοποιοῖ πᾶσαν μεταβολὴν τῶν περιστάσεων καὶ πάντα τὰ ἀπρόβλεπτα γεγονότα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ἰδεῶν της. Πρὸ παντὸς πρέπει νὰ εἶνε ἐτοίμη νὰ δράξῃ τὴν κατάλληλον ψυχολογικὴν στιγμήν καὶ νὰ ἐνεργῇ εὐτόλμως, ἐὰν ἡ γενικὴ θέσις τῶν πραγμάτων ἐνδείξῃ τὸ δυνατόν τῆς πραγματοποίησεως πολιτικῶν φιλοδοξιῶν, ἢ **τῆς διεξαγωγῆς ἀναγκαίου τινὸς πολέμου ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας**».

Ἐν σελ. 275—6 :

«Ὁ Γέρω-Φρίτζ πρέπει νὰ εἶνε τὸ πρότυπόν μας ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην (δηλ. εἰς τὴν **παράβλεψιν καὶ ἀθέτησιν τῶν ἱστορικῶν δικαίων**), πρέπει δὲ νὰ μᾶς διδάσκη μετὰ ἀμειλίκτου ρεαλισμοῦ νὰ καθοδηγῶμεν οὕτω πως τὴν πολιτικὴν μας, ὥστε ἡ θέσις τοῦ πολιτικοῦ κόσμου νὰ εἶνε εὐμενὴς πρὸς ἡμᾶς καὶ **νὰ μὴ χάσωμεν τὴν χρυσὴν εὐκαιρίαν**.

«Ἀποτελεῖ κατάχρησιν γλώσσης ἡ προσπάθεια τοῦ ἥκιστα

ἐπιχειρηματίου αἰῶνός μας ὅπως στυγματίσῃ τὴν δραστηκὴν ἐκείνην πολιτικὴν, ἢ ὅποια ἐπεδίωξε θετικὸς σκοπός, ὡς πολιτικὴν τυχοδιωκτικὴν».

Ἐν σελ. 277 ὁ συγγραφεὺς ὑποδεικνύει ὅτι ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευὴ πρέπει νὰ συμβαδίζουσιν διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸν ὅπως τὸ *πλήγμα κατενεχθῇ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἢ ὅποια θὰ εἶνε ἡ εὐθιτωτέρα ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως*.

«Ἡ ὑποχρέωσις ἡ ἐπιβαλλομένη ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ ὅπως παραμένῃ μακρὰν τῆς πολιτικῆς ἐν εἰρήνῃ, ὅπως καὶ ἐν πολέμῳ, εἶνε ὀρθὴ μόνον ἀπὸ μίᾳς περιορισμένης ἀπόψεως. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου πρέπει νὰ τηρῶνται ἐνήμεροι τῶν διαρκῶς κυμαινομένων καὶ μεταβαλλομένων φάσεων τῆς πολιτικῆς· πρέπει μάλιστα νὰ ἐπιτρέπηται τὰ μέτρα εἰς αὐτοὺς καὶ ἐπιδράσις τις ἐπὶ τῆς πολιτικῆς διὰ νὰ προσαρμόζουσιν τὴν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς, ἔχουν δὲ τὸ δικαίωμα νὰ ζητοῦν παρὰ τοῦ πολιτικοῦ νὰ ἐνεργήσῃ, ἐὰν ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις εἶνε ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὴ».

Ἐν σελίδι 280 :

«Τὰ μειονεκτήματα μίᾳς ταυτοῦς καταστάσεως (δηλ. πολέμου πρὸς δύο μέτωπα) δύνανται νὰ ἀποφευχθῶσι διὰ πολιτικῆς καθιστώσης ἐφικτὴν στάσιν ἐπιθετικὴν καὶ, εἰ δυνατόν, τὴν *ἀνατροπὴν τοῦ ἐνδὸς ἀντιπάλου, προτὶς ὁ ἄλλος κατορθώσῃ νὰ ἀναμιχθῇ ἐνεργῶς εἰς τὸν ἀγῶνα*. Ἐκ τῆς πρωτοβουλίας ταύτης ἐξήρτηται σήμερον ἡ ἀσφάλεια ἡμῶν, ὡς ἐξήρτητο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου. Πρέπει νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας πρὸς τὴν ἀλήθειαν ταύτην».

Ταυτοχρόνως ἡ διπλωματία μας ἀνέλαβε τὸ ἔργον «νὰ ἀνακατεύσῃ οὕτω τὰ χαρτιά της, ὥστε νὰ εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ ἡ Γαλλία». Ὁ συγγραφεὺς προσθέτει κατόπιν :

«Ἡ ἄποψις αὕτη χρήζει ἀναμφιδόλως προσοχῆς, δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ προκαλέσωμεν τὴν ἐπίθεσιν ταύτην τηροῦντες στάσιν παθητικῆς ἀναμονῆς. *Οὔτε ἡ Γαλλία, οὔτε ἡ Ρωσία, οὔτε ἡ Ἀγγλία ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἐπιτεθῶν διὰ νὰ προαγάγουν τὰ συμφέροντά των*. Ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἀποφεύγωμεν τὴν ἐπίθεσιν, δύνανται νὰ μᾶς ἐξαναγκάσουν νὰ ὑποταχθῶμεν εἰς τὴν

θέλησιν των διὰ τῆς διπλωματίας, καθὼς ἡ ἔκδοσις τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ Μαρόκου ἀποδεικνύει καὶ καθὼς ἡ ἔκδοσις τῆς Βαλκανικῆς κρίσεως ἐνδεχόμενον ἐπίσης νὰ καταδείξη.

«Ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν νὰ προκαλέσωμεν ἐπίθεσιν τῶν ἀντιπάλων μας, *πρέπει νὰ ἐγκαινίσωμεν ἐνεργὸν πολιτικὴν*, ἡ ὁποία, χωρὶς νὰ προσβάλλῃ τὴν Γαλλίαν, θὰ ἐπηρεάξῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰ συμφέροντα αὐτῆς ἢ τὰ τῆς Ἀγγλίας, ὥστε ἀμφότερα τὰ κράτη ταῦτα νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν. Εὐκαιρίαι διὰ τοιαύτην τινὰ πολιτικὴν μᾶς παρέχονται ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ.»

Δὲν εἶνε κατάδηλον τὸ νόημα τῶν φράσεων τούτων; Ὅχι μόνον αἱ τάσεις τῆς Γερμανικῆς πολιτικῆς ἀποκαλύπτονται οἷαι εἶνε πράγματι καὶ ἄνευ οἰουδήποτε προσχήματος, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν αἱ τάσεις αὗται δεόν νὰ πραγματοποιηθῶσι, προδιαγράφεται ἐν λεπτομερεστάτῃ λεπτολογίᾳ. Δέον νὰ ἐμολογηθῇ ὅτι ὁ Καγκελάριος ὑπῆρξε κατάλληλος μαθητὴς τοῦ Στρατηγοῦ, ἐξετέλεσε δὲ ἀριστοτεχνικώτατα τὸ ἔργον τοῦ τοῦ «ἀνακατευματος τῶν χαρτιῶν» κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐκ τοῦ ἐπιθετικοῦ πολέμου νὰ δημιουργηθῇ πόλεμος ὀρθὴν ἐλευθερωτικὸς. Τοῦτο τοῦλάχιστον φαίνεται ὅτι πιστεύει ὁ ἀπλοῦχος Μιχαήλ (1), διότι ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος πρὸ πολλοῦ κατώρθωσε νὰ διῶδῃ διὰ μέσου τῆς γιγαντιαίας φενάκης.

Ὁ Bernhardt φυσικὰ θὰ προσέτιμα νὰ παρείχομεν ἀφορμὴν πρὸς ἔκρηξιν Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαρκοκηνοῦ ζητήματος, παρηγορεῖται ὅμως διὰ τῆς σκέψεως ὅτι δὲν ἐχάθησαν ἀκόμη πᾶσαι αἱ εὐκαιρίαι.

Ἐν σελίδι 285 λέγει:

«Δὲν πρέπει, ἐπομένως, νὰ θεωρήσωμεν τὴν σύμβασιν ταύτην ὡς ὀριστικὴν. Ὑπόκειται εἰς ἀναθεώρησιν τόσον αὐτὴ ὅσον καὶ ἡ Συνθήκη τῆς Ἀλγεθίρας, πράγματι δὲ παρουσιάζει ὑπὸ τὴν ἔψωψιν ταύτην τὸ *πλεονέκτημα ὅτι δημιουργεῖ νέας εὐκαιρίας προστριβῶν πρὸς τὴν Γαλλίαν*».

Ἴδου λοιπόν: μία διεθνὴς συνθήκη, ἡ ὁποία ἡμπόδισε τὴν

(1) Τὸ ὄνομα Μιχαήλ εἶνε συμβολικὸν τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, ὅπως τὸ Τζὼν Μποὺλ τῶν Ἀγγλων. Τὸ κυριώτερον χαρακτῆρισμα τοῦ Γερμανοῦ Μιχαήλ εἶνε ἀφέλεια καὶ ἀγαθότης συνορεύουσα σχεδὸν πρὸς ἡλιθιότητα.

ἐκρηξιν ἑνὸς παγκοσμίου πολέμου, τυγχάνει τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ συγγραφέως μόνον ὑπὸ αἵρεσιν, καθόσον δηλ. παρουσιάζει νέας ἀφορμὰς προστριβῶν, παρέχουσα τοιοῦτοτρόπως τὴν *ἐλπίδα*, ὅτι ταχέως θὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον, τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ποθεῖ.

Ἐξαιρετικῶς διδακτικὴ εἶνε ἡ συζήτησις τοῦ Στρατηγοῦ περὶ τῶν σχέσεων ἡμῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τῶν εἰδικῶν διαπραγματεύσεων τὰς ὁποίας διηύθυνε τότε ἐν Βερολίνῳ ὁ λόρδος Χαλδαίην (Haldane). Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται ὁμοῦ μετὰ τῶν προγενεστέρων Ἀγγλικῶν προτάσεων καθὼς καὶ ἐκείνων αἵτινες ἐπηκολούθησαν καὶ αἵτινες ἀπέδλεπον εἰς τὴν ἐπίτευξιν πολιτικῆς καὶ ναυτικῆς συνεννοήσεως μετὰ τῆς Γερμανίας, ἀξίζει νὰ ἀποτελέσουν θέμα ἰδιαιτέρου κεφαλαίου, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ καταδειχθῇ σαφῶς ὅτι ἡ Ἀγγλία συνεχῶς καὶ διὰ τοῦ σοβαρωτέρου τρόπου εἶχε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, ἀλλ' ὅτι αὗται ἐματαιώθησαν πάντοτε διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς Γερμανίας ἢ τῶν ἀπραγματοποιήτων ὅρων τοὺς ὁποίους ἐξήτει νὰ ἐπιβάλῃ. Ἴσως καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἠκολούθει τὰς συντάγας τοῦ Βερνάρδου γράψαντος :

Ἐν σελίδι 287 :

» Ἀκόμη καὶ αἱ Ἀγγλικοὶ ἀπόπειραι πρὸς προσέγγισιν δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποτυφλώσουν ὥς πρὸς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Τὸ πολὺ δυνάμεθα νὰ τὰς χρησιμοποιήσωμεν ὅπως ἐπιδραδύνωμεν τὸν ἀναγκαῖον καὶ ἀναπόφευκτον πόλεμον, μέχρις ὅτου ἀντιληφθῶμεν ὅτι ἔχομεν *ἐλπίδα τινὰ ἐπιτυχίας*».

Ἐν τῇ κατακλείδι τοῦ βιβλίου του ὁ συγγραφεὺς προβαίνει εἰς τὴν ἐξῆς ἐμφαντικὴν ἀποστροφὴν :

Ἐν σελ. 287—8 :

« Ἐὰν ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἐφρόνει ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις νὰ ἀποφύγωμεν τὸν πόλεμον, ἢ ὅλη ὅμως ἐν τῷ κόσμῳ κατὰστασις γενικῶς δεικνύει ὅτι βραχεῖα μόνον ἀνάπαυλα δύναται νὰ ὑπάρξῃ, προτοῦ ἀντιμετωπίσωμεν ἀπαξ ἔτι τὸ ζήτημα τοῦ εἰναι *θὰ σύρωμεν τὸ ξίφος διὰ τὴν θέσιν ἡμῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ θὰ ἀπαρνηθῶμεν ἀπαξ καὶ διὰ παντὸς μίαν τοιαύτην θέσιν*. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν πρέπει νὰ περιμένωμεν . . . Ἡ πολιτικὴ κατὰστασις παρουσιάζει πολλὰ σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων ὡς ὑπομοχλίων δυνάμεθα

νὰ στηριζόμεν τὸν μοχλὸν μας. Ἡ Ἀγγλία ἐπίσης εὐρίσκεται εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν . . . Αἱ ταραχαὶ ἐν τῇ Ἀπὼ Ἀνατολῇ θὰ δεσμεύσουν πιθανῶς τὰς δυνάμεις τῆς Ρωσσίας καὶ τὰ Ἀγγλικά συμφέροντα θὰ ὑποφέρουν κατὰ συμπάθειαν. Τοὺς ὅρους καὶ τὰς συνθήκας ταύτας μία ἐνεργὸς καὶ διορατικὴ Γερμανικὴ πολιτικὴ δέον νὰ χρησιμοποιοῦσῃ πρὸς ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς γενικῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐν τῇ συμφέροντι τῆς Φάτερλανδ».

* * * * *

Ο ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

“Η ΘΕΣΙΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΗΛΙΟΝ.,

Ἐξ ὅλων τῶν προειρημένων θὰ καταφανῇ ὅτι τὸν παρόντα πόλεμον δὲν θεωρῶ οὔτε ἀμυντικόν, οὔτε προληπτικόν. Ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶνε καθαρῶς πόλεμος κατακτητικὸς, ἀπίστοκος ἱμπεριαλιστικῶν ἰδεῶν καὶ ἐξυπηρετικὸς ἱμπεριαλιστικῶν σκοπῶν. Τίποτε ἄλλο.

Εἶνε πόλεμος διὰ τὴν περίφημον «θέσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον», τὴν ὁποίαν ὑποτίθεται ὅτι δῆθεν μᾶς ἀρνῶνται, πρέπει δὲ νὰ καταλάβωμεν βιαίως δι’ ἐνόπλου χειρός.

Ἄλλ’ ὁποία ἡ ἔννοια τῆς φράσεως ταύτης «θέσις ὑπὸ τὸν ἥλιον»; Οὐδεὶς λέγει σαφῶς τί σημαίνει, πᾶς τις δὲ ἐννοεῖ τὴν φράσιν κατὰ βούλησιν.

Ἡ ἰδέα εἶνε τόσον ξένη πρὸς τὸν λαόν, ὥστε δύναται νὰ υποτεθῇ ὅτι δὲν θὰ ἐδέχετο οὗτος νὰ θυσιασθῇ, ἐὰν ἐλέγετο εἰς αὐτόν: «Πρέπει σὺ νὰ μᾶς εὔρῃς μίαν θέσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον».

Διὰ τοὺς μεμνημένους ἐν τούτοις ἀποτελεῖ τὴν μαχικὴν ἐκείνην φράσιν ἡ ὁποία συγκεφαλαιώνει τοὺς ἱμπεριαλιστικοὺς τῶν πόθους. «Μόνον στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ξίφους μας δυνάμεθα νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν θέσιν ἐκείνην ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἡ ὁποία μᾶς ἀνήκει, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐννοοῦν νὰ μᾶς παρχωρήσουν αὐτοθελήτως». (Διάδοχος Γουλιέλμος). Φέρουσα τοιαύτην ἐπιγραφὴν καθὼς καὶ τὸ ρητὸν «Pro patria et gloria» (ὑπὲρ πατρίδος καὶ δόξης) πωλεῖται ἡ

φωτογραφική εἰκὼν τοῦ Γερμανοῦ Διαδόχου εἰς τὰ Γερμανικὰ βιβλιοπωλεῖα.

* * * * *

[‘Ο συγγραφεὺς ἐξετάζων ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ τὰς διπλωματικὰς ἐπιτυχίας τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας παρατηρεῖ ὅτι παρ’ ὅλας τὰς ἀστοχίας καὶ ἑλλείψεις τῶν Γερμανῶν διπλωματῶν, τόσον ἡ Γερμανία ὥσον καὶ αἱ λοιπαὶ Σύμμαχοί της ὠφελήθησαν, χάρις εἰς τὸ γόητρον τὸ ὁποῖον διέθετεν ὁ Γερμανικὸς στρατός].

Οὕτω, λέγει, εἰς πάσας τὰς συρράξεις τῶν τελευταίων ἐτῶν ἡ Γερμανία ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἐξηλήθεν ἀρκούντως ὠφελημένη ἐν τέλει, οἱ δὲ σύμμαχοί της, βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῆς Γερμανίας ἠδυνήθησαν νὰ ἀποκομίσουν λάφυρα, πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἦτο κατάλληλον νὰ συγκριθῶσιν αἱ προσκτήσεις τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας. Δὲν ἠδυνήθη τῇ 1908 ἡ Αὐστρία νὰ ἀποσπᾷ τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, λιπαρὸν τεμάχιον ἀπείρως σπουδαιότερον καὶ εἰκοσι Μαρόκων; Δὲν ἠδυνήθη ἡ Ἰταλία νὰ προσκτήσῃ ἀνευ Εὐρωπαϊκῆς συγκρούσεως τὴν Τρίπολιν καὶ τὰ Δωδεκάνησα — προσκτήσεις τὰς ὁποίας δυσκόλως δύναται τις νὰ προσδοκᾷ ὅτι θὰ ἐξεμύσῃ καὶ πάλιν. Παρέχτοί της ἀνοικτῆς θύρας εἰς τὸ Μαρόκον, ἡ ὁποία ἔχει ἀπείρως μεγαλύτεραν ἀξίαν ἀπὸ οἰαδήποτε πολυτίμητα δικαιώματα κατακτήσεως ἀπαιτοῦντα θυσίαν αἵματος, δὲν ἐπρίψαμεν εἰς τὴν διαπραγματεύσιν καὶ σημαντικὸν τμήμα τοῦ Γαλλικοῦ Κογκῶ — ἀντάλλαγμα στοιχίσαν εἰς τὸν Καγιώ, τὸν ὑπεύθυνον διὰ τοῦτο Γάλλον ὑπουργόν, τὸ γόητρον καὶ τὴν θέσιν του καὶ τὸ ὁποῖον ὀλίγου δεῖν ἐστοίχιζε καὶ εἰς τὴν σύζυγόν του τὴν ζωὴν της; Δὲν ἐπετύχομεν ἐνεργοῦντες μετὰ τῆς Συμμάχου μας Αὐστρίας, τὸ μέγα ὑπὲρ τῶν συμφερόντων ταύτης κατόρθωμα τοῦ νὰ ἐκδιώξωμεν τοὺς Μαυροβουνίους ἐκ τῆς Σκόδρας, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐξηγόρασαν διὰ ποταμῶν αἱμάτων, καὶ νὰ εἰσαγάγωμεν ἐκεῖ διεθνή φρουράν; Ἡ δημιουργία τοῦ πυγμαίου βασιλείου τῆς Ἀλβανίας, «τοῦ ἐξαμβλώματος τοῦτου τῆς ρυπαρίας καὶ τοῦ πυρὸς», δὲν ἐπετεύχθη ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον χάριν τῶν συμφερόντων τῶν Συμμάχων μας Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας;

* * * * *

Τί δὲ ἀναγινώσκουμεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον

«Ἡ Γερμανία ὑπὸ τὰ ὅπλα» βιβλίου τοῦ Γερμανοῦ Διαδόχου; Σὺν ἄλλοις καὶ ταῦτα :

«Σήμερον πράγματι ζῶμεν εἰς ἐποχὴν ἀποβλέπουσαν μετὰ εἰδικῆς ἱκανοποιήσεως εἰς τὸ ὑπερήφανον ὕψος τῆς παιδείας της, προθυμοτάτην εἰς καύχησιν ἐπὶ τῷ διεθνεί τῆς κοσμοπολιτισμοῦ, ἐγκραυχωμένην εἰς φαντασιόπληκτα ὄνειρα περὶ τοῦ δυνατοῦ μιᾶς διηνεκοῦς εἰρήνης καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον. Ἀλλ' ἡ ἀποψις αὕτη τῆς ζωῆς δὲν εἶνε Γερμανικὴ καὶ δὲν προσαρμόζεται εἰς ἡμᾶς. Ὁ Γερμανὸς ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τοὺς συντοπίτας του, ὁ ὁποῖος πιστεύει εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος μας καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὴν θέσιν τῆς μειουμένην, δὲν τολμᾷ νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοιούτων ὁνείρων, δὲν τολμᾷ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸν νὰ παραδοθῇ εἰς ῥάθυμον ὕπνον ὑπὸ τὰ εἰρηνικὰ βαυκαλήματα, τὰ ὁποῖα ὑποτονθορύζουσιν οἱ Οὐτοπισταί».

«... Βεβαίως ἡ διπλωματικὴ δεξιότης δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἀναβάλλῃ τὴν σύγκρουσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἐνῷτε δὲ καὶ νὰ διαλύῃ τὰς ὑπαρχούσας δυσκολίας. Βεβαίως πάντες ἐκεῖνοι οἱ κατέχοντες ὑπευθύνους θέσεις θὰ ἔχωσι πληρεστάτην συνείδησιν τῆς τεραστίας τῶν εὐθύνης κατὰ τὴν σοβαρὰν ὥραν τῆς κρίσεως. Πρέπει δὲ νὰ ἀντιληφθῶσι σαφῶς, ὅτι ἡ γιγαντιαία πυρκαϊά, ἀφοῦ ἅπας ἐξαναφθῇ, δὲν θὰ εἶνε δυνατόν τόσον εὐκόλως ἢ τόσον ταχέως νὰ σβεσθῇ».

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΚΛΩΣΕΩΣ

(Einkreisungspolitik)

Πᾶς τις ἐν Γερμανίᾳ ὁμιλεῖ διαρκῶς περὶ τῆς «πολιτικῆς τῆς κυκλώσεως» (Einkreisungspolitik), εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀποδίδουν τὴν παροῦσαν καταστροφὴν. Ἐνταῦθα ἐπίσης ἔχομεν τὸ αὐτὸ φαινόμενον μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκδηλοῦται καὶ καθ' ὅλην τὴν δικαιολογητικὴν ἐκστρατείαν τὴν ἀποβλέπουσαν εἰς τὸ νὰ παραστήσῃ τὴν Γερμανίαν ὡς ἀθῶον ἀμνόν, τὴν δὲ Ἀγγλίαν ὡς τὸν ἀδηφάγον λύκον. Ἐὰν ἡ φράσις ἔχει ἔννοιάν τινα, αὕτη δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ σημαίνῃ μίαν πολιτικὴν, ἡ ὁποία ζητεῖ νὰ ἐγκλείσῃ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Αὐστροίαν, τὰς δύο κεντρικὰς Δυνάμεις, ἐντὸς ἐχθρικοῦ κύκλου ἀποτελουμένου ἐκ τῶν περιβαλλουσῶν Δυνάμεων. Ἡ φράσις δηλαδὴ ἐκφράζει μίαν γεωγραφικὴν ἰδέαν.

[Ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μὲ εἰδικῶς ἐπι-

θετικὰ κατὰ τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατορικῶν τάσεις ἢ τυχαία γεωγραφικὴ θέσις τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ καὶ ἐξακολουθεῖ:]

Ἐλέχθη ὅτι ἡ Ἀγγλία φθονεῖ τὴν ἐμπορικὴν μας ἀνάπτυξιν. Ποῦ ὅμως, πῶς καὶ πότε ἀπεπειράθη ποτὲ ἡ Ἀγγλία νὰ μετατρέψῃ τὸν «φθόνον» τῆς αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν; Ἐν ἄλλαις λέξεσι, πότε ἐπεζήτησε νὰ προσβάλῃ τὴν Γερμανίαν; Οὐδέποτε. Οὐδεμίαν ἐνέργειαν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας δύναται νὰ ἀποδειχθῇ, ἐκ τῆς ὁποίας νὰ ἐξάγεται πρόθεσις αὐτῆς ὅπως ἐπιτεθῇ στρατιωτικῶς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Συμμάχων αὐτῆς κατὰ τῆς Γερμανίας.

Δύνασθε ἴσως νὰ εἴπητε ὅτι παρέσχε διπλωματικὴν ὑποστήριξιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Μαροκκικοῦ ζητήματος. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία εἶχε δικαίωμα νὰ πράξῃ οὕτω καὶ δὴ καὶ καθήκον, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς Ἀγγλογαλλικῆς συμφωνίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Μαρόκον. Καὶ μήπως ἡ Αὐστρία δὲν ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρόν μας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διενέξεως ἐκεῖνης; Καὶ ἡμεῖς δὲν ὑποστηρίξαμεν τὴν Αὐστρίαν εἰς ὅλα τὰ Ἀνατολικά ζητήματα. Διὰ τὴν διπλωματικὴν ὑποστήριξιν ἢ παρεχομένην εἰς φιλικὴν εἶναι ἢ συμμαχικὴν Δύναμιν εἰς τὴν μίαν περίπτωσηὴν νὰ θεωρεῖται ὅτι εἶνε ἀντικτικῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἐπιθετικῆς. Δὲν εἶνε ἡ Ἀγγλία ἐλευθέρᾳ κατὰ τὰς διπλωματικὰς τῆς διαπραγματεύσεις νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων καὶ ὑποχρεώσεων συμφώνως πρὸς τοὺς ἰδικούς τῆς, ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων γνώμονας, ὡς πράττομεν καὶ ἡμεῖς προκειμένου περὶ τῶν συμφερόντων καὶ ὑποχρεώσεών μας; Καὶ πάλιν ἐρωτῶ: **Ποῦ αἱ ἀποδείξεις τῶν ἐπιθετικῶν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας διαθέσεων ἐναντίον ἡμῶν;**

Θὰ προβληθοῦν βεβαίως ἐνστάσεις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν συμφωνιῶν τὰς ὁποίας ἀνέφερα καὶ τὰς ὁποίας ἡ Ἀγγλία συνήψε μετὰ τῆς Γαλλίας, ἐπρόκειτο δὲ νὰ συνάψῃ καὶ μετὰ τῆς Ρωσσίας. Ἀλλ' ἡμεῖς ἄρ' αὖ γε δὲν συνήψαμεν στρατιωτικὰς συμφωνίας μετὰ τῆς Αὐστρίας διακακονίζουσας λεπτομερῶς—μέχρι καθορισμοῦ καὶ τοῦ τελευταίου τηλεβόλου καὶ τοῦ τελευταίου λόχου—τὰ τῆς ὑποστηρίξεως τὴν ὁποίαν ἑκατέρα τῶν δύο Συμμάχων Δυνάμεων ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ προσφέρῃ ἐν περιπτώσει Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου; Δὲν ἀντηλλάσσοντο διαρκῶς ἐπισκέψεις καὶ δὲν συνεχροτοῦντο συνδιασκέψεις μεταξύ τῶν

δύο Γενικῶν Ἐπιτελείων ; Ἐὰν ἡ πολὺ στενωτέρα στρατιωτικὴ ἡμῶν συμφωνία πρὸς τὴν Αὐστρίαν δὲν εἶχεν ἐπιθετικὸν χαρακτήρα, διατί νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτος εἰς τὰς πολὺ χαλαρωτέρας διευθετήσεις μεταξὺ τῶν Ἀγγλῶν καὶ τῶν Γάλλων εἰδικῶν, αἱ ὁποῖαι μόλις ἐξήρχοντο ἔξω τοῦ κύκλου ἀπλῆς συζητήσεως (1);

Αἱ συζητήσεις αὗται ἐσπεροῦντο παντελῶς, ὥς διαπιστοῦνται καὶ δι' ἐπισήμων ἐγγράφων, θετικοῦ χαρακτήρος, ἐπειδὴ δὲν ἐδασίζοντο ἐπὶ οἰασδῆποτε ὑποχρεώσεως ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τῶν ὄρων συμμαχικῆς συνθήκης, πρὸς παροχὴν ἀμοιβαίας στρατιωτικῆς ὑποστηρίξεως. Ἡ Ἀγγλογαλλικὴ Συνεννόησις δὲν περιεῖχε τοιαύτας ὑποχρεώσεις, ἄφινε δὲ εἰς ἑκάτερον τῶν συμβαλλομένων μερῶν τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίζῃ ἐλευθέρως σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν, ἐὰν ἔπρεπε ἢ δὲν ἔπρεπε νὰ παράσχῃ τὴν στρατιωτικὴν του βοήθειαν εἰς τὸ ἕτερον μέρος (2). Καὶ ἐν περιπτώσει ἀκόμη ἀπροκλήτου ἐπιθέσεως παρὰ τρίτης τινὸς Δυνάμεως, ἡ ἐλευθερία αὕτη ὑφίστατο, μόνον δὲ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἀμφότεραι αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισον ἐλευθέρως νὰ συνεργασθοῦν, αἱ συζητήσεις τῶν στρατιωτικῶν εἰδικῶν ἦσαν προωρισμέναι νὰ ἔχουν πρακτικὰς συνεπείας.

Αἱ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας σχέσεις ἦσαν, ἀπὸ ἀπόψεως γενικῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, πολὺ χαλαρώτεραι καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Αἱ διακανονίσεις αἱ ἐπιτευχθεῖσαι μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Ἀγγλίας ἀνεφέροντο ἀποκλειστικῶς εἰς ἐδαφικὰ συμφέροντα ἐν Ἀσίᾳ καὶ δὲν περιελάμβανον ὑποχρεώσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ Ἀγγλία τόσον ὀλίγον ἐνδιεφέρετο εἰς τὰ τῆς Γαλλορρωσικῆς Συμμαχίας, ὥστε δὲν ἐγνώριζεν οὐδὲ καὶ τὴν φραστικὴν διατύπωσιν τῶν ὄρων τῆς Συμμαχίας (3).

Ἀνεξαρτήτως οἰασδῆποτε ὑποχρεώσεως ἢ προθέσεως πρὸς ἐπίθεσιν καθ' ἡμῶν, δὲν ὑπῆρχεν ἐπίσης—καθ' ὅτι ἀφεώρα τὴν

(1) Βλ. ἀγόρευσιν Σέρ Ἐδουαρδ Γκρέϋ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων τὴν 3ην Αὐγ. 1914.

(2) Βλ. ἐπιστολὴν τοῦ Σέρ Ἐδ. Γκρέϋ πρὸς Καμπόν, Νοεμβρ. 22, 1912, (ἐν Ἀγγλικῇ Κυανῇ Βιβλῳ ἀρ. 105).

(3) Βλέπε ἀγόρευσιν Σέρ Ἐδ. Γκρέϋ Αὐγ. 3, 1914.

Ἀγγλίαν—οὐδὲ ἐλατήριόν τι, οἷονδήποτε τὸ ὅποιον θὰ τὴν ἐξώθει ἐναντίον τῆς Γερμανίας. Ὅποιον πλεονέκτημα θὰ ἡδύνατο ἡ Ἀγγλία νὰ ἐλπίσῃ ὅτι θὰ ἐκέρδιζεν ἐκ πολέμου ἐναντίον ἡμῶν; Ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ἔχομεν διαρκῶς ἀνὰ χεῖλη τὴν φράσιν περὶ τοῦ «παντοπωλικοῦ πνεύματος τῶν Ἀγγλῶν» καὶ ἀντι-παραβάλλομεν τὴν ψυχρὰν καὶ ἐμπορικῶς ὑπολογιστικὴν ἀντίληψιν των πρὸς τὸν ἰδικόν μας στρατιωτικὸν ἐνθουσιασμόν, δὲν ἔπρεπε πράγματι νὰ ἀποδίδωμεν εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο τῶν «παντοπωλῶν» τὴν μωρίαν τοῦ νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐξοντώσουν τὸν καλύτερόν των πελάτην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ βελτιώσουν τὰς ἐμπορικὰς των ἐργασίας. Τοιαύτη ὅμως λαγωκέφαλος πορεία εἶνε πράγματι δυνατὴ μόνον εἰς ἔθνος, εἰς τὸ ὅποιον οἱ συνταγματάρχαι τοῦ ἱππικοῦ καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἀντίπαλοι τῶν ἐμπορικῶν τάξεων ἔχουν τὴν τελευταίαν λέξιν καὶ οὐχὶ εἰς ἔθνος ἐμπόρων, τοῦ ὁποῖου καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἄνδρος προέρχονται ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει εἶνε, ἄνευ ἐξαίρεσεως, τελείως ἐξοικειωμένοι μὲ τὰς ἰδέας τοῦ συγχρόνου ἐμπορικοῦ πνεύματος.

Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε ἔσχεν ἐπιθετικὰς διαθέσεις καθ' ἡμῶν οὐδέποτε συνωμολόγησε συμμάχον με ἐπιθετικὰς διαθέσεις κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ οὐδέποτε ἐπραξέ τι τὸ ὅποιον νὰ ὑποκινήσῃ ἄλλους εἰς ἐπίθεσιν καθ' ἡμῶν.

Πᾶς ὑποστηρίζων τὸ ἐναντίον εἶνε ὑποχρεωμένος, σύμφωνα πρὸς τοὺς ἰσχύοντας κανόνας, νὰ προσαγάγῃ τὰς ἀποδείξεις τῶν ἰσχυρισμῶν του. Μάτην ἀπέδλεψα μέχρι τοῦδε εἰς Γερμανικὰς ἀγορεύσεις καὶ δημοσιεύματα ὅπως ἴδω εἰς αὐτὰ παρεχομένας τὰς μαρτυρίας ταύτας. Παντοῦ ὑπάρχει ὁ κενὸς ἰσχυρισμός, οὐδαμοῦ ὅμως καὶ ἔχνος καὶ ἀποδείξεως.

Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος προβάλλεται ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν καὶ ὑπὸ ἐπισήμων κύκλων, ἥτοι ὑπ' ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι εἶνε ἐν γνώσει τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας, ὁ ἰσχυρισμὸς ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀκριβεστεράς ἐπὶ τοῦ θέματος πληροφορίας των, ἀποτελεῖ δηλ. *ψεῦδος*.

Ἡ τελευταία αὕτη δεκαπενταετία, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δηλ. τῆς πρώτης Συνδιασκέψεως τῆς Χάγης τοῦ 1899, δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ μία συνεχὴς σειρὰ ἀποπειρῶν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ὅπως ἔλθῃ εἰς πολιτικὴν συνεννόησιν μετὰ τῆς Γερμανίας,

καὶ ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης ἐπιτύχῃ περιορισμὸν τῶν ναυ-
τικῶν ἐξοπλισμῶν ἀμποτέρωθεν—ἀποπειρῶν, αἵτινες εἰς πᾶσαν
περίπτωσιν ἐματαιώθησαν ἐλλείψει ὀρθῆς κρίσεως ἐκ μέρους τῆς
Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ἢ καὶ τῇ κακῇ θελήσει αὐτῆς.

Εἶνε γνωστότατον, οὐδὲ χρήζει λεπτομεροῦς ἀναπτύξεως ἐν-
ταῦθα, τὸ ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐπεισοδίου τῆς Φασόδας,
ὁπότε αἱ πρὸς τὴν Γαλλίαν σχέσεις τῆς εἶχον περιέλθει εἰς ἄκραν
ἐντασιν, ἥτις σχεδὸν ἐξηνάγκαζεν αὐτὴν νὰ προέλθῃ εἰς ἐνοπλον σύρ-
ραξιν, προσεπάθησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν «λαμπράν τῆς ἀπομόνωσιν»
καὶ νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν μεθ' ἡμῶν. Ἀλλ' οἱ ὀξυδερκεῖς μας
πολιτικοὶ—ὡς τοσάκις συμβαίνει τοῦτο—δὲν ἔδραξαν τὴν εὐκαι-
ρίαν. Ἀφῆκαν νὰ τοὺς διαφύγῃ ἡ κατάλληλος στιγμή, καθ' ἣν, ἄνευ
καταστρεπτικῶν προετοιμασιῶν, ἄνευ ἀνασπάσεως τοῦ ξίφους καὶ
ἐν τῇ ἀπολαύσει διαρκοῦς ἀσφαλείας, θὰ ἠδύναντο νὰ προαγάγουν
τὴν περαιτέρω ἡμῶν εὐημερίαν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ καὶ τῷ πολιτισμῷ
καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὸν κόσμον διαρκὴ εἰρήνην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ

Τὴν 28^{ην} Αὐγ. 1898 ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἐπίσημον Ἐφημε-
ρίδα τῆς Πετροπόλεως ἡ περίφημος περὶ Εἰρήνης Προκήρυξις
τοῦ Τσάρου.

**Ἡ ὁποία ἡ πρὸς τὴν Προκήρυξιν ταύτην σιάσις τῆς Ἀγ-
γλίας ; Καὶ ὁποία ἡ τῆς Γερμανίας ;**

Καθ' ὃν χρόνον ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ δημοσία γνώμη ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς
τὴν Κυβέρνησιν ἐχαιρέτιζε τὴν προκήρυξιν μετὰ τῆς μεγαλυτέρας
συμπαθείας καὶ ὁ Ἀγγλος ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς ἠδύνατο νὰ
ἀναγγέλλῃ εἰς τὴν Πετρούπολιν τὴν ὁμόφωνον ταύτην ἐπιδιοκιμα-
σίαν, ἐξεδηλώθη καὶ ἐν Γερμανίᾳ λαϊκὴ τις κίνησις ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν,
τὰς ὁποίας διετύπωσεν ὁ Τσάρος. Ἀλλ' ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις
ἐτήρησε στάσιν ψυχρὰν καὶ μόνον τὸ κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν—δη-
μοκρατῶν ἀνεγνώρισε τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῶν ἰδεῶν τούτων—

ἰδεῶν, τὰς ὁποίας συχνὰ καὶ οἱ ἴδιοι εἶχον ὑποστηρίξει, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι διὰ πρώτην ἤδη φοράν ἐλάμβανον ἔκφρασιν ἐκ τόσον ὑψηλῶν προσώπων.

...Ὁ ὑπὲρ πάντας διακριθεὶς διὰ τὰς κατὰ τῆς εἰρηνικῆς προκλήσεως τοῦ Τσάρου κακοβούλους ἐπιθέσεις του ἦτο, καὶ τότε ἀκόμη, Γερμανός, ὁ καθηγητὴς Στέγκελ (Stengel), ὑφηγητὴς τοῦ διεθνoῦς δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ προφητεύσῃ τὰ ἀπαισιώτερα τῶν ἀποτελεσμάτων διὰ τὴν Συνδιάσκεψιν, ἡ ὁποία μέχρις ὥρας δὲν εἶχεν ἀκόμη συνέλθει. Εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν του τούτων, ἀπεστάλη κατ' εὐθείαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Χάγης ὡς εἰς τῶν πληρεξουσίων τῆς Γερμανίας.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνδιασκέψεως συναντῶμεν καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν εἰκόνα, τὴν Ἀγγλίαν δηλ. ἡγουμένην πάσης προσπάθειας, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀφορήτου βάρους τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ — ἐν εὐρύτερα ἀκόμη κλίμακι — ἡ ἀποκατάστασις τῶν διαφορῶν ὅσαι ἀναφύονται μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἐπὶ νομίμου βάσεως. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας ἦσαν ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία, ἡ Ἀμερική καὶ, φυσικά, πάντα τὰ μικρότερα κράτη. Ἀπέναντι αὐτῶν ἵστατο πάντοτε ἡ Γερμανία, παρακολουθουμένη ὑπὸ τῆς πίστεως τῆς συμμάχου, τῆς Αὐстроουγγαρίας. Ἡ ἀντίστασις τῆς Γερμανίας πρὸς πάσας τὰς προσδευτικάς προσπάθειας ἦτο ἐνίοτε τόσον ἐκφανής, ὥστε ἐὰν τὰ ἄλλα μέλη δὲν περιέστελλον ὅπωςδὴποτε τὰς ἐπιθυμίας των, ἡ ὅλη Συνδιάσκεψις θὰ διελύετο. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐξοπλισμῶν τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸ τῆς δικαιοσύνης.

Ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς εἰς τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῶν ἐξοπλισμῶν ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ ἐξεφώνησε λόγον ἐν Βίσβαδεν, ἐν τῷ ὁποίῳ διεκήρυττεν ὅτι ἡ ἀρίστη ἐγγύησις τῆς εἰρήνης ἦτο «τὸ ἀπαστρέπτον, ὁξὺ ξίφος».

Ἡ Ρωσικὴ ἐν τῇ Συνδιασκέψει πρότασις ἦτο ὅτι αἱ ἐν εἰρήνῃ δυνάμεις τῶν στρατῶν καὶ οἱ στρατιωτικοὶ προϋπολογισμοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ αὐξηθῶσι κατὰ τὴν προσεχῇ πενταετίαν καὶ ὅτι διὰ τὸ Ναυτικὸν ἡ ἀνάπαυλα αὕτη θὰ ὥρίζετο διὰ μίαν τριετίαν. Ἡ πρότασις αὕτη, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξε θαυμασίως ὁ Ρῶσος στρατιωτικὸς πληρεξούσιος — (ἐτόνισε πρὸ παντὸς οὗτος τὸ ἀδιαφιλονεί-

κητον γεγονός, ὅτι ὁ συναγωνισμὸς εἰς ἐξοπλισμοὺς ἦτο μάταιος, ἀφοῦ ἡ σχετικὴ ἀναλογία τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν δυνάμεων θὰ παρέμενε διαρκῶς ἡ αὐτή) — κατεπολεμήθη ἐνεργῶς ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ στρατιωτικοῦ πληρεξουσίου στρατηγοῦ Gross von Schwarzhof.

Χειροτέρα ἀκόμη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς Ρωσικῆς προτάσεως διὰ τὴν ἐγκατάστασιν συστήματος διεθνoῦς διαιτησίας. Ἡ πρότασις αὕτη ἦτο πράγματι ἀρκετὰ μετριοπαθὴς ἐν τῇ σκοπῇ τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκε· καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐζητεῖτο ἡ εἰσαγωγὴ κατ' ἀρχὴν **ὑποχρεωτικῆς** διαιτησίας, αὕτη ὅμως θὰ ἀπεκλείετο εἰς πάσας ἐκείνας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς θὰ ἐθίγοντο τὰ ζωτικὰ συμφέροντα ἢ ἡ τιμὴ Κράτους τινός.

Ἡ πρότασις ὑπεστηρίχθη ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν μελῶν ὅσα μετέσχον τῆς Συνδιασκέψεως· μόνη καὶ πάλιν ἡ Γερμανία ἤγειρεν ἔνστασιν ἐπὶ τῇ ὅτι ἡ ὑποταγὴ εἰς διαιτητικὸν δικαστήριον δὲν ἦτο, ὥς ὑπεστηρίξεν ὁ καθηγητὴς Zorn, σύμφωνα πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Βισμαρκείου πολιτικῆς.

Ἡ ἀντίστασις τῆς Γερμανίας ἦτο τόσον σφοδρά, ὥστε αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν, ἐδέχθη δὲ νὰ ἀναβληθῶσιν ἐπὶ δεκατετράήμερον περὶ τοῦ, ὅπως ἐν τῷ μεταξύ οὐνήθῃ ὁ Καθηγητὴς Zorn νὰ λάβῃ νέας ὁδηγίας ἐκ Βερολίνου. Ἡ Συνδιάσκεψις σχεδὸν ἐξηκολούθησε τὰς συνεδριάσεις τῆς ἀνεῦ τῆς συνεργασίας τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπεφασίσθη ἐντέλει νὰ γίνῃ ὑποχώρησις εἰς τὴν θέλησιν τῆς Γερμανίας παρὰ νὰ ἀφεθῇ ἡ ὅλη πρότασις νὰ ναυαγήσῃ, εἰς πάσας δὲ τὰς περιπτώσεις ἐπετράπη προαιρετικὴ ἀντὶ ὑποχρεωτικῆς ὑποβολῆς εἰς διαιτησίαν. Ἐπίσης ἡ Γερμανία ἀντέστη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως μονίμου διαιτητικοῦ δικαστηρίου ἐν Χάγῃ, ἐγένετο δὲ αὕτη δεκτὴ μόνον ὅταν ἡ σύγκλησις τοῦ δικαστηρίου τούτου κατέστη προαιρετικὴ καὶ οὐχὶ ὑποχρεωτικὴ.

Μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας Συνδιασκέψεως τῆς Χάγης—ἡ δευτέρα συνήλθεν ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1907—ἡ ἐξέλιξις τῶν γεγονότων εἰς τὰς διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς χώρας ἦτο ἐξόχως χαρακτηριστικὴ τῆς στάσεως τῶν χωρῶν τούτων καὶ τῶν Κυβερνήσεων αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ζητημάτων τῆς Χάγης, τὰ δὲ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπισυμβάντα

γεγονότα χρησιμεύουν ὥπως παραστήσουν ὑπὸ τὴν δευτέραν μορφήν τὴν διαφορὰν ἢ ὁποία ὑφίστατο μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας.

[Ἐο συγγραφεὺς ἱστορεῖ ὅτι καὶ προτοῦ ἀκόμη συγκληθῇ ἡ πρώτη ἐν Χάγῃ Συνδιάσκεψις ⁽¹⁾ καὶ ἐπαινελημμένως ἔκτοτε μέχρις ἐσχάτων ὑπεύθυνοι Ἀγγλοὶ ὑπουργοί, ὡς ὁ Γκῶσσεν (Goschen), τότε πρῶτος λόρδος τοῦ Ναυαρχείου, ὁμιλῶν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως τὴν 9 Μαρτίου 1899, ὁ πρωθυπουργὸς Κάμπελ-Βάννερμαν (Campbell-Bannerman), ὁ Χαλδαῖν (Haldane), ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, ὁ Σερ Ἐδουαρδ Γκρέϋ, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ Ἀσκουϊθ, πρωθυπουργός, καὶ ἄλλοι ὁμίλησαν εἰς διαφόρους περιστάσεις καταδικάσαντες τὸ σύστημα τῶν ὑπερόγκων στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν. Ἐξακολουθεῖ δέ:]

Καὶ οἱ ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐξέχοντες πολιτικοὶ ἄνδρες ἐξέφρασαν σκέψεις παρομοίας πρὸς τὰς τῶν Ἀγγλῶν ὑπουργῶν. Ὁ Λέων Μπουρζουά (Bourgeois) ἐν Παρισίοις, ὁ Τιττόνι, τότε ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας, ὁ Ρουζβέλτ, ἐν τῷ διαγγέλματί του πρὸς τὸ Κογκρέσσον πάντες ἐξεφράσθησαν παρομοίως ὑπὲρ συνεννοήσεώς τινος ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ ὑπὲρ συζητήσεως τοῦ ζητήματος τούτου ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Χάγης.

Μόνον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Γερμανία ἀπετέλεσαν καὶ πάλιν καταφανὴ ἐξαιρέσιν. Εἰς ἀπάντησιν ἐπερωτήσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Κόμης Γολουχόφσκι (Goluchowski) ἔδωκεν ἐνώπιον τῶν Αὐστριακῶν Ἐπιτροπεύων ἀπάντησιν ὑπεκφυγῆς. Ἐν Γερμανίᾳ καὶ μόνῃ ἡ ἰδέα διεθνoῦς συζητήσεως τῶν ζητημάτων τούτων ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀπολύσῃ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Νασιοναλισμοῦ. Ὅπισθεν τῶν προσπαθειῶν τῶν ἄλλων Δυνάμεων ὠσφραίνοντο οἱ Γερμανοί, ὡς συνήθως, πανοῦργον παγίδεσμα, δι' οὗ θὰ ἀπεστερεῖτο ἡ Γερμανία τῆς ἐθνικῆς τῆς ἀμύνης, ἐπηγγέλλοντο δὲ ὅτι ἔδλεπον κίνδυνον πολέμου ἀπειλοῦντα αὐτοὺς καὶ μόνον διὰ τῆς περιλήψεως τοιοῦτου θέματος συζητήσεως ἐν τῷ προγράμματι τῶν ἐργασιῶν τῆς Χάγης. «Ὅσῳ περισσότερον προσεγγίζει τὸ Συνέδριον τῆς Χάγης», ἔγραφεν ἡ «Tägliche Rundschau» ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ τὴν 9^{ην} Ἀπριλίου 1907, «τόσῳ σαφέστερον καθίσταται τὸ ὅτι διαπνέεται εἰδικῶς ὑπὸ τάσεων ἐχθρικῶν πρὸς τὴν εἰρήνην». Ὁ Χέρρ Βάσσερμαν (Bassermann), βουλευτὴς ἐν τῷ Ράιχσταγ, δὲν ἐτόλμα

(1) Σημ. τοῦ Μεταφρ. Αὕτη συνῆλθε τὴν 18^{ην} Μαΐου τοῦ 1899.

νὰ ἐλπίζῃ εἰς εἰρηγικωτέραν κατάστασιν παρὰ μόνον ἀφοῦ ἐπε-
ρατοῦντο ἀσφαλῶς αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης. Ὁ
Πρῶσσος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐπιδεικτικῶς διεκήρυτε τὴν
ἐτοιμότητα τῆς Γερμανίας πρὸς πόλεμον. Ὁ Λίμπερμανν φὸν Σόν-
νεμπεργ (Liebermann von Sonnenberg), βουλευτὴς, ἐπέσπευε
πατριωτικόν του Πηγγερμανικὸν λόγον ἐν τῷ Ράϊχσταγ μὲ τὰς
θαρραλέας ταύτας λέξεις : « Ἄς ἔλθουν ! » Καὶ τελευταῖος, ἀλλ'
οὐχὶ καὶ ἐλάχιστος, ὁ πρίγκηψ Βύλωβ (Bülow) δὲν ἐπέτρεπεν εἰς
ἑαυτὸν νὰ ἐλπίζῃ οἷονδῆποτε ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς συζητήσεως τοῦ
προβλήματος ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Χάγης, δημοσίᾳ δὲ διεκήρυτε
τὴν ἀπόφασίν του ὅπως « ἀφεθῇ ἡ συζήτησις νὰ διεξαχθῇ μόνον
ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἡλπίζον ὅτι ἡδύνατο νὰ προ-
κύψῃ ἐξ αὐτῆς οἰαδῆποτε ἐπιτυχία ».

**Αὕτη ἦτο ἡ ἀπάντησις τὴν ὁποίαν ἡ Γερμανία ἔδωκεν
εἰς τὴν Ἀγγλικὴν πρότασιν ὑπὲρ διεθννοῦς συνεννοήσεως
ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐξοπλισμῶν.**

ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ — ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Αἱ διαπραγματεύσεις αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν Συνδιάσκε-
ψιν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν λίαν « εὐέλπιν » τρόπον καθ' ὃν καὶ ἡρ-
χισαν. Τὰ ζητήματα ἔλαβον καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν περίπου πορείαν
τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὴν πρώτην Συνδιάσκεψιν. Ἡ Ἀγγλία ἐζήτη-
ται συζήτησιν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν ἐξοπλισμῶν ἡ Γερμανία τοῦ-
ναντίον τὴν ἀπέκρουε. Πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεως ἐπεζητήθη
καὶ ἐξευρέθη διέξοδος. Ὁ πρῶτος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας,
Ἀρχιδικαστὴς Σέρ Ἐδουαρδ Φράϋ (Sir Edward Fry) ἀπήγγειλε
λόγον διὰ τοῦ ὁποίου διεφώτισεν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν τὸ ζήτημα,
προέτεινε δὲ ψήφισμα διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυττεν ὅτι ἦτο ἐξόχως
ἐπιθυμητὸν ἵνα αἱ Κυβερνήσεις ἐπανήρχιζον τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήμα-
τος μελέτην των. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐγένετο ὁμοφώνως παραδεκτόν,
ἀφοῦ ἄλλως τε οὐδεμία πράγματι συζήτησις θὰ ἐγίνετο.

Ὅταν μέλος τι τοῦ Ράϊχσταγ, ὁ Βέβελ (Bebel) ἐπηρώτησε τὸν
πρίγκηπα Βύλωβ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 21^{ης} Νοεμβρίου τοῦ
1907 ἀναφορικῶς πρὸς τὴν στάσιν τῶν Γερμανῶν ἀντιπροσώπων,
ὁ Αὐτοκρατορικὸς Καγκελλάριος ἡδυνήθη φιλαλήθως νὰ εἴπῃ ὅτι

οἱ Γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι δὲν μετέσχον συζητήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐξοπλισμῶν, ἐπειδὴ τοιαύτη συζήτηςις δὲν ἐγένετο. Ἐλησμόνησεν ὅμως νὰ προσθέσῃ ὅτι τὸν ἀποκλεισμόν τῆς συζητήσεως ὑπηγόρευσεν ἀκριβῶς ἡ Γερμανία.

ΑΓΓΛΙΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

[Ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης, οἱ Ἄγγλοι ὑπουργοὶ ἤρχισαν ἐντεινόντες τὰς προσπάθειάς αὐτῶν ὑπὲρ ἐξευρέσεως νέου τρόπου πρὸς ἐπίτευξιν ἀποτελέσματος ἱκανοποιητικοῦ διὰ πάντα τὰ ἔθνη. Μετὰ τὴν συνεννόησιν μάλιστα πρὸς τὴν Γαλλίαν τὴν ἐπελθοῦσαν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1904 καὶ τὴν πρὸς τὴν Ρωσσίαν συμφωνίαν τοῦ 1907, ἡ φιλελεύθερος ἐν Ἀγγλίᾳ Κυβέρνησις ἤρξατο θεωροῦσα ὡς σπουδαιότατην ἀποστολὴν τῆς ἐξωτερικῆς τῆς πολιτικῆς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πρὸς τὴν Γερμανίαν σχέσεών της ἐπὶ ἀσφαλεστέρων βάσεων ἀποκλειουσῶν κατὰ τὸ δυνατόν προστριβὰς ἐν τῷ μέλλοντι. Ἄλλως τε καὶ δὲν ὑπῆρχον πραγματικῶς συγκρουόμενα συμφέροντα μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, κατόπιν μάλιστα τῆς ἐν ἔτει 1890 διακαταρτίσεως τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ ἀναφνευσῶν δυσχερεσιῶν καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ Μικροασιατικά προβλήματα δὲν παρεῖχον ἐπαρκῆ βάσιν πρὸς σοβαρὰν ρῆξιν.]

Ἐπομένως λοιπὸν ὁ σκοπὸς τοῦ συναγωνισμοῦ τούτου περὶ τοὺς ναυτικούς ἐξοπλισμούς, οἱ ὅποιοι καθίστανται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὀλέθριοι καὶ διὰ τοὺς μεγ. καὶ διὰ τοὺς δέ; — Τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν ἠδύναντο παρὰ νὰ ἀπευθύνουν τὸσον ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ὅσον καὶ ἡ Ἀγγλικὴ δημοσία γνώμη. Ἐὰν ἀμφότεραι αἱ χώραι ἐπόθουν τὴν εἰρήνην, διατί τότε ἀλληλοκατεστρέφοντο διὰ τῶν ἐξοπλισμῶν;

Τὸ Ἀγγλικὸν δημόσιον ἦτο λογικῶς ὑποχρεωμένον νὰ προσβάλλῃ εἰς ἑαυτὸ τοιαῦτα ἐρωτήματα, καὶ ἐξίσου εὐλόγως ἠδύνατο νὰ προσβάλλῃ καὶ ἐν ἄλλο ἐρώτημα, τὸ ἐξῆς: Τί θὰ ἔλεγεν ἡ Γερμανία καὶ πᾶσα ἡ λοιπὴ Εὐρώπη, ἐὰν ἡ Ἀγγλία, ἡ θαλασσοκράτειρα Δύναμις, ἐπρόκειτο αἰφνης νὰ ἀρχίσῃ δημιουργοῦσα δυνάμεις χερσαίας, αἱ ὁποῖαι θάπτον ἢ βράδιον θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τὰς Γερμανικάς; Τὸ τοιοῦτον δὲν θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπειλὴ κατὰ τῆς Δυνάμεως ἣτις ἀντηγωνίζετο πρὸς αὐτὴν ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου;

Εἰσάγων τὸν Ναυτικὸν προϋπολογισμόν τοῦ 1909 ὁ κ. Μακ-

κένα (McKenna), τότε πρώτος λόρδος του Ναυαρχείου, διεκήρυξεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων τὴν 26^{ην} Ἰουλίου, «ὅτι ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις ὄχι μόνον ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τρόπου τινός, πολὺ ἰσχυροτέρου ἀπλῶν λέξεων, κατέδειξε τὴν ἀπόφασίν της ὅπως ἡγηθῇ ἐν τῷ περιορισμῷ τῶν ἐξοπλισμῶν. Ἐπὶ τρία δὲ συναπτὰ ἔτη ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις ἐπραξε τὸ πᾶν ὅπως πείσῃ τὸν κόσμον περὶ τοῦ ἀνωφελοῦς τῆς εἰς ἐξοπλισμοὺς ἀμίλλης καὶ περὶ τοῦ εὐκταίου τῆς περιστολῆς τῶν ναυπηγήσεων». ¹⁾

Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν πασῶν τῶν προγενεστέρων ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ προσπαθειῶν τῆς Ἀγγλίας, αἱ ὁποῖαι ἀτυχῶς ἀπεδείχθησαν ἄκαρποι, ὁ πρωθυπουργὸς κ. Ἀσκούϊθ διεκήρυξεν ὅτι «ἡ θύρα δὲν ἐκλείσθη ἀκόμῃ» καὶ ὅτι ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις ἦτο ἀνυπόμονος καὶ ὥσπερ πρόθυμος νὰ περιέλθῃ εἰς συμφωνίαν τινὰ πρὸς τὰς ἄλλας Δυνάμεις ²⁾.

Πᾶσα ἐκ μέρους τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ἐνδειξίς ὅτι ἐπεθύμει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τοιαύτην συμφωνίαν θὰ συνήντα ἐγκαρδιωτάτην ὑποδοχὴν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Εἰς ἀπάντησιν ἐπερωτήσεως βουλευτοῦ τινός, ὁ κ. Ἀσκούϊθ εἶπε βραχέως καὶ ὀριστικῶς: «Ἐλάβομεν τὴν πρωτοβουλίαν».

Ὅσῳ περισσότερον αἱ Ἀγγλικαὶ ὑπουργαὶ ἀπεκάλυπτον τὰς προσπαθείας τῶν ὅπως ἔλθουν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Γερμανίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν, τόσῳ περισσότερον ἐγίνοντο ἀντικείμενον ἐπιθέσεων καὶ ὑπονείων ἐκ μέρους τοῦ σωβινιστικοῦ Γερμανικοῦ Τύπου. Τὴν 14^{ην} Ἰουλίου τοῦ 1910 ὁ κ. Ἀσκούϊθ ἐξηναγκάσθη νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις εἶχεν ἀπὸ σκοποῦ ἀποφύγει εὐρυτέρας ἐρεῦνας ἐπὶ τοῦ ζητήματος δηλώσασα ὅτι ἦτο δεσμευμένη διὰ νόμου καὶ ὅτι τροποποιήσις τοῦ νόμου τούτου δὲν θὰ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῆς δημοσίας ἐν Γερμανίᾳ γνώμης. ³⁾

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ κ. Λόυδ Τζώρτζ, ὁμιλῶν ἐν γεύματι κατήγγειλε διὰ πυρίνων λόγων «τὴν ἐπιδημίαν τῆς σπατάλης, ἡ ὁποία φαίνεται κάτακλύζουσα τὸν κόσμον πρὸς ὅλεθρόν του».

¹⁾ Hansard, 1909. Τόμ. 8, 859.

²⁾ Hansard, 1909. Τόμ. 8, 879.

³⁾ Hansard, 1910. Τόμ. 19, 645.

[Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει διὰ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1912 ἀπεστάλη ἀνεπισημῶς εἰς Βερολίνον ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ὁ λόρδος Χαλδαῖν, πρόσωπον ἀρεσιότατον τῷ Κάιζερ, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως βολιδοσκοπήσῃ τὴν κατὰστασιν ἐν συνδιαλέξει μετὰ τοῦ Καγκελλάρου καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ὅπως προλειάσῃ τὴν ὁδὸν διὰ τὴν ἐπιζητουμένην πολιτικὴν καὶ ναυτικὴν συνεννόησιν. Ἀτυχῶς δύο ἡμέρας πρὸ τῆς εἰς Βερολίνον ἀφίξεως τοῦ Ἀγγλου ἀντιπροσώπου ὁ Κάιζερ κηρύττων τὴν ἐναρξίν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ράιχσταγ ἀνήγγειλε μεγάλαις ἀυξήσεσι εἰς τε τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικόν. Τοῦ λόρδου Χαλδαῖν ὑποδείξαντος τότε ὅτι θὰ ἦσαν ἄσκοποι αἱ διαπραγματεύσεις, ὅταν διὰ τῆς ἐπανήξεως τοῦ Γερμανικοῦ στόλου θὰ ἐξηραγκάζετο ἡ Ἀγγλία εἰς ἀναλόγους ἀυξήσεις, οἱ Γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι (ὁ Καγκελλάριος καὶ ὁ ναύαρχος φὸν Τίρπιτς) ἀπήντησαν ὅτι ναυτικὴ συμφωνία ἄνευ ταυτοχρόνου πολιτικῆς συνεννόησεως δὲν θὰ εἶχε κανένα σκοπόν, ἐτόνισαν ὅμως ἀμέσως ὅτι καὶ ἐν περιπτώσει πολιτικῆς ἀκόμῃ συνεννόησεως, δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ζήτημα ἐλαττώσεως τοῦ ναυτικοῦ προγράμματος καὶ ὅτι, τὸ πολὺ, μόνον μία **ἐπιβράδυνσις** τῆς ἐκτελέσεως τοῦτου ἡδύνατο νὰ ἐγκριθῇ¹). Καὶ ἡ ὑπόσχεσις δὲ τῆς τοιαύτης ἐπιβράδυνσεως μόνον ὡς προφορικὴ συνεννόησις ἡδύνατο νὰ ἐκληφθῇ καὶ οὐχὶ ὡς ἔγγραφος συμφωνία.

Οὕτω, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία ἐπεδίωκε μετ' ἀδιαπύπτου ζήλου τὴν περιστολὴν τῶν ἐξοπλισμῶν, ἡ Γερμανία προέβαλε πολιτικὸν ὅρον τοὺς ὁποίους ἦτο αὐτόχρημα ἀδύνατον διὰ τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐκτελέσῃ καὶ ἀπῆτει συγκεκριμένως **ὑποχρέωσιν ἐκ μέρους τῆς Μεγ. Βρετανίας πρὸς τήρησιν τῆς οὐδετερότητος** ἄνευ ὅρων ἐν περιπτώσει **στάσεως ποτε Εὐρωπαϊκῆς συρράξεως καθ' ἣν θὰ ἦτο ἀναμεμιγμένη ἡ Γερμανία**. Ὡφειλε δηλ. ἡ Ἀγγλία νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης ὑποχρεώσεως τῆς πρὸς τὴν Αἰγύπτου καὶ νὰ ἀπόσῃ πάσης συνεργασίας εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ζητήματα. Καὶ αὗται δὲ αἱ ἐκ συνθηκῶν ἀπορρέουσαι ὑποχρεώσεις πρὸς προστασίαν τῶν οὐδετέρων θὰ κατεργακοῦντο διὰ τῆς προσωρήσεως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Γερμανικὴν πρότασιν.

Φνοικὰ ἡ πρότασις αὕτη, ἡ ὁποία υπεβλήθη καὶ προηγουμένως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1909 καὶ 1911 καὶ ἀπερρίφθη, δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἀπορριφθῇ καὶ πάλιν, ἀφοῦ κατ' οὐσίαν ἰσοδυναμεῖ πρὸς **ἀπαίτησιν ὅπως ἡ Ἀγγλία παραιτηθῇ τῆς θέσεώς της ὡς Μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως**. Καὶ τὸ τίμημα τὸ ὁποῖον προσέφερεν ὁ φὸν Μπέτμαν Χόλβεγκ διὰ μίαν τοιαύτην στάσιν τῆς Ἀγγλίας, ὁποῖον; Ἀπλὴ προσωρινὴ **ἐπιβράδυνσις** τῶν ναυτικῶν ἐπισχύσεων, διὰ τὴν ὅποیان δὲν θὰ ἐδίδοντο οὔτε δεσμευτικαὶ ὑποσχέσεις, οὔτε γραπτὰ κείμενα]. (Βλ. σελ. βελίου 98-99-100).

Ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ :

Ὁ Σερ Ἐδ. Γκρέϋ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀπορρίψῃ τὴν Γερμανικὴν πρότασιν δὲν ἠρκέσθη ἐν τούτοις ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ τὴν

¹ Βλέπε φυλλάδιον Σερ Ἐδουαρδ Κούκ (Cook): «How Britain Strove for Peace: A record of Anglo-German Negotiations 1898—1914. Told from authoritative sources» (Macmillan & Co Λονδίνον, 1914).

ἀπορρίψη, ἀλλ' ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπανέλαβεν ὅτι εἰς προηγούμενα ἔτη διεκήρυξε δημοσίᾳ τε καὶ ἐν διπλωματικαῖς διαπραγματεύσεσιν. Ἦτοι :

1) "Ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἠδύνατο νὰ συγκατατεθῇ εἰς ὑποχρέωσιν ἄνευ ὅρων ὅπως τηρήσῃ οὐδετερότητα οἷαν ἀπήτησεν ἡ Γερμανία, ἀλλ' ὅτι, ἀφ' ἑτέρου, θὰ ἦτο πάντοτε πρόθυμος, ὡς ὑπῆρξε καὶ μέχρι τοῦδε, ὅπως συνεργασθῇ μετὰ τῆς Γερμανίας ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης.

2) "Ὅτι ἡ Τριπλῇ Ἀντάντ δὲν ἐδασίζετο ἐπὶ γενικῶν ἀρχῶν πολιτικῆς φύσεως (general political formulae) ἀλλ' ἐπὶ διευθετήσεως εἰδικῶν ζητημάτων θιγόντων τὰ συμφέροντα τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ, καὶ ὅτι ἐμμέσως μόνον, διὰ τῆς διευθετήσεως τῶν ζητημάτων τούτων καὶ διὰ τῆς ἄρσεως τῶν αἰτίων τῆς προστριβῆς, ἀπέρρευσαν σχέσεις φιλίας.

3) "Ὅτι αἱ σχέσεις αὗται δὲν εἶχον οὔτε ἀποκλειστικόν, οὔτε ἐπιθετικὸν χαρακτήρα κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε κἀνεὶς λόγος ἀποκλείων τὴν Γερμανίαν ὅπως προέλθῃ καὶ αὕτῃ εἰς ὁμοίας συμφωνίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν.

Διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὰς ἰδέας ταύτας μορφὴν ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστέραν, τὸ Ἀγγλικὸν ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ τὰς περιλάβῃ εἰς βραχεῖάν τινα διατύπωσιν (formula), ἣ ὁποία καὶ ἐπεδόθη ὑπὸ τοῦ Σέρ Ἐδ. Λόρεντς πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ Γερμανὸν πρεσβευτὴν Κόμητα Μέττερνιχ, προωρίζετο δὲ ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις πρὸς περαιτέρω γαυτικὰς διαπραγματεύσεις. Ἡ διατύπωσις εἶχεν ὡς ἑξῆς :

« Δεδομένου ὅτι αἱ δύο Δυνάμεις ποθοῦσι, φυσικά, τὴν ἐξασφάλισιν εἰρήνης καὶ φιλίας μεταξὺ ἀλλήλων, ἡ Ἀγγλία διαδηλοῖ ὅτι οὔτε θὰ διενεργήσῃ, οὔτε θὰ συμμετάσχη εἰς οἵανδήποτε ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἐπίθεσις κατὰ τῆς Γερμανίας δὲν ἀποτελεῖ οὔτε ἀντικείμενον, οὔτε μέρος οἵαςδήποτε συνθήκης, συνεννοήσεως ἢ συνδυασμοῦ, τοῦ ὁποίου μετέχει ἤδη ἡ Ἀγγλία, οὔτε αὕτη θὰ συμμετάσχη οἵουδήποτε τοιούτου συνδυασμοῦ ἔχοντος ὅμοιον ἀντικειμενικὸν σκοπόν ».

Ἡ Ἀγγλία προσέφερε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι δὲν θὰ ἐπε-
τίθετο. Ἡ Γερμανία ἐν τούτοις ἐξήγησε νὰ ἀσφαλισθῇ ὅπως
δυνηθῇ νὰ ἐπιτεθῇ ἀνενόχλητος. Ἡ Ἀγγλικὴ προσφορὰ
μικρὰν ἀξίαν εἶχε διὰ τὴν Γερμανίαν, ἀφοῦ ἡ Γερμανικὴ Κυβέρ-
νησις ἐγνώριζε κάλλιστον ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ 1906 στάσεως τοῦ
φιλελευθέρου Ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, ὅτι δὲν εἶχε λόγους νὰ
φοβῆται ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας. Τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ
ὁποῖον ἐνδιέφερεν οὐσιωδῶς τὴν Γερμανίαν ἦτο νὰ ἡδύνατο νὰ
ὕπολογίζῃ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς οὐδετερότητος ἐν πάσῃ περιπτώσει
καὶ εἰς πᾶσαν ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἡπείρου σύρραξιν, ἔστω καὶ
ἂν αἱ συρράξεις αὗται ἤθελον προκληθῇ ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἢ
τῆς Συμμάχου τῆς, ἔστω καὶ ἂν ἐπηρέαζον τὴν ἀνεξαρτησίαν
οὐδετέρων χωρῶν, καὶ δι' αὐτῶν, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, ἐθί-
γοντο Ἀγγλικά συμφέροντα. Ἀπομονοῦσα τὴν Ἀγγλίαν, ἡ
Γερμανία ἐπεθύμει νὰ καταστήσῃ ἀσφαλῆ τὸν δρόμον τῆς
κατ' ἀρχὰς πρὸς ἀπόκτησιν ἡγεμονίας ἐν Εὐρώπῃ, διὰ νὰ
δυνηθῇ βραδύτερον νὰ ὑψωθῇ ἀπὸ τῆς πλεονεκτικῆς ταύ-
της θέσεως εἰς τὴν διαρκὴ ἡγεμονίαν τοῦ κόσμου ἀναλώ-
μασι τῆς Ἀγγλίας. Ὁ θὰ ἴστωμεν, ἡ αὕτη αὐτὴ ἰδέα διέπνεε
καὶ τὰς διπλωματικὰς πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευὰς τῆς Γερ-
μανίας κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1914.

Ἀλλὰ καὶ μία ἄλλη τελευταία Ἀγγλικὴ ἀπόπειρα, ἐπὶ δια-
φόρων αὐτῇ βάσεων, ἐπρόκειτο εἰσέτι νὰ γίνῃ. Καίτοι κατ' ἀνοι-
ξιν τοῦ 1906 τὸ Γερμανικὸν ναυπηγικὸν πρόγραμμα τοῦ 1900
εἶχε καὶ πάλιν ἐπαυξήθῃ κατὰ ἑξ μεγάλα καταδρομικά, ἡ Ἀγ-
γλικὴ Κυβέρνησις ἀνήγγειλε κατὰ Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτι
τὸ πρόγραμμα τὸ τεθὲν πρὸ τοῦ Κοινοβουλίου κατὰ Μάρτιον διὰ
τὴν ναυπήγησιν νέων πλοίων θὰ ἡλαττοῦτο κατὰ 25 ἐπὶ τοῖς
ἐκατὸν ὡς πρὸς τὰ θωρηκτὰ σκάφη, κατὰ 60 τοῖς ἐκατὸν ὡς πρὸς
τὰ ἀντιτορπιλλικά καὶ κατὰ 33 τοῖς ἐκατὸν ὡς πρὸς τὰ ὑποδρύχια.
Ὁ λόγος δὲ διὰ τὴν τοιαύτην αὐθόρμητον καὶ μονομερῆ ἐλάττω-
σιν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων ἦτο, ὡς αὕτη ἡ Κυβέρνησις ρητῶς
ἐδήλωσεν, ἅφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταστήσῃ γνωστὴν εἰς σύμπαντα τὸν
κόσμον, πρὸ τῆς συγκλήσεως τοῦ δευτέρου Συνεδρίου τῆς Χάγης,
τὴν σταθερὰν πρόθεσιν τῆς Ἀγγλίας ὅπως ἐλαττώσῃ τὸ βάρος
τῶν ἐξοπλισμῶν καί, ἅφ' ἑτέρου, νὰ πείσῃ καὶ τὰς ἄλλας Δυνά-

μεις ὅπως μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά της. Ὁ δεύτερος οὗτος σκοπὸς δὲν ἐπραγματοποιήθη, φυσικά, ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας. τοῦναντίον, τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα παρήχθη. Εἰς τρεῖς διαφόρους περιπτώσεις ὁ Κάντσερ ἐξέφρασε προσωπικῶς τὴν ζωηράν του ἀποδοκιμασίαν κατὰ πάσης ἀποπείρας ὅπως ἀχθῇ τὸ ζήτημα τῶν ἐξοπλισμῶν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης καὶ ἡρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Γερμανοὺς πληρεξουσίους ὅπως συμμετάσχουν ὅπωςδὴποτε τῶν «περιττῶν» τούτων καὶ «ματαίων» συζητήσεων.

Παρ' ὅλην τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὁμοία ἀπόπειρα ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ 1912—13 ὑπὸ τοῦ κ. Churchill, πρώτου λόρδου τοῦ Ναυαρχείου. Καὶ νέαι μὲν διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Γερμανίας μετὰ τὴν πρόσφατον πείραν ἐφάνησαν μάταιαι, ἀκολουθῶν ὅμως τὴν μόνην ἐνδεικνυομένην ἤδη μέθοδον ὁ κ. Churchill ἐδήλωσεν, εἰσάγων τὸν προϋπολογισμὸν τῶν μνημονευθέντων δύο ἐτῶν, ὅτι *ὕπαισχνεῖτο ἐπισήμως πᾶσα οἰαδὴποτε ἐπιβράδυνσις ἢ ἐλάττωσις τῶν Γερμανικῶν ναυπηγήσεων νὰ ἀκολουθηθῇ ὑπὸ τῆς χώρας ταύτης ἐν πλήρει ἀναλογίᾳ*. Ἐὰν ἡ Γερμανία ἀπεφάσιζε νὰ τηρήσῃ «ναυπηγικὴν ἀργίαν» καὶ νὰ μὴ κατασκευάσῃ νέα πλοία *ἐπὶ* ἑν δεδομένον ἔτος, ἡ Ἀγγλία θὰ τὴν ἐπιμείψῃ πάσαντα καὶ θὰ περιέκοπτεν ἀναλόγως τὸ ἰδικόν της ναυπηγικὸν πρόγραμμα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον «χωρὶς νὰ γίνῃ οὐδεμία διαπραγματεύσις καὶ χωρὶς νὰ ἐπιβληθῇ οὐδ' ὁ ἐλάχιστος περιορισμὸς ἐπὶ τῆς κυριαρχικῆς ἐλευθερίας εἴτε τῆς μιᾶς εἴτε τῆς ἄλλης ἐκ τῶν δύο Δυνάμεων», θὰ ἐπετυγχάνετο ποιά τις ἀνακούφισις εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἔθνη.

Ἡ δὴλωσις αὕτη τοῦ Churchill, ἡ ὁποία, ὥς παρατηρήσαμεν, ἐπανελήφθη ἐπισήμως εἰς δύο διαφόρους περιστάσεις, *παρέμεινεν ἀναπάντητος καὶ ἄνευ ἀντιστοίχου διαβήματος ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας*, πιθανῶς διότι καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ Γερμανία ἀνέμενε «θετικὰς προτάσεις», εἰς τὰς ὁποίας φυσικὰ θὰ ἀπήντα ἢ θὰ ἀνταπεκρίνετο ὅχι τελεσφορώτερον ἢ ὅσον ἔπραξεν εἰς προγενεστέρας περιστάσεις.

ΔΙΑΤΙ ΜΑΧΟΜΕΘΑ :

«Θὰ ἐπιμείνωμεν μέχρις ὅτου βεβαιωθῶμεν ὅτι οὐδεὶς θὰ διαταράξῃ καὶ πάλιν τὴν εἰρήνην ἡμῶν, εἰρήνην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν

ἐννοοῦμεν ὡς ἐλεύθερον ἔθνος νὰ ἐπιμελώμεθα τοῦ Γερμανικοῦ ἡμῶν χαρακτήρος καὶ τῆς Γερμανικῆς ἡμῶν δυνάμεως καὶ νὰ συμπληρώμεν τὴν ἀνάπτυξιν των», — διὰ τῶν λέξεων τούτων ὁ Αὐτοκρατορικός Καγκελλάριος ἐτερμάτισε τὴν ἀγόρευσίν του τῆς 2^ας Δεκεμβρίου. Ὅλίγας ἡμέρας βραδύτερον ὁ Κάιζερ προσεφώνησεν ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Γερμανικῶν καὶ τῶν Αὐστριακῶν μεραρχιῶν : «Μαχόμεθα», ἀνέκραξεν, «ὕπὲρ δικαίου σκοποῦ, ὑπὲρ ἐλευθερίας, ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἔθνους ἡμῶν πρὸς ὕπαρξιν, ὑπὲρ μακρᾶς διὰ τὸ μέλλον εἰρήνης».

Εἰς τὴν προσφώνησιν ὅμως ταύτην τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἠδύνατο νὰ δοθῇ ἡ ἐξῆς εὐλαδὴς ἀπάντησις : «Μεγαλειότατε ! Ἐκεῖνο διὰ τὸ ὅποιον ὑποτίθεται ὅτι μαχόμεθα **εἵχομεν καὶ πρὸ τοῦ πολέμου**. Εἵχομεν τὴν ἐλευθερίαν μας, τὸ δικαίωμα τῆς ἐθνικῆς μας ὑπάρξεως, τὸ ὅποιον οὐδεὶς μᾶς διημφεσθήτησε καὶ ἀπελάζομεν μακρᾶς ἀδιαταράκτου εἰρήνης. **Διὰ τοῦτο, Μεγαλειότατε, πολεμοῦμεν ;**

Η ΓΑΛΛΙΑ ΕΣΚΟΠΕΥΕ ΝΑ ΜΑΣ ΕΠΙΤΕΘΗ ;

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, ἡδυνήθη νὰ προσάγῃ πειστικὰς ἀναιρετικὰς μαρτυρίας. Ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τὴν Γαλλίαν, θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ πραγματευθῶ τὸ ζήτημα διὰ βραχέων, ἀφοῦ ἐν Γερμανίᾳ δυσκόλως δύναται νὰ εὑρεθῇ ἄνθρωπος — πλὴν, ἐννοεῖται, τῆς Κυβερνήσεως — ὁ ὅποιος νὰ ὑποστηρίξῃ σοβαρῶς ὅτι ἡ Γαλλία διανοεῖτο νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ. Τὸ ὅτι ἡ Γαλλία δὲν ὑδρίζεται, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐκφράζεται καὶ λύπη ὅτι παρεσύρθη εἰς τὸν πόλεμον ἀθῶως ὅλως καὶ παρὰ τὴν θέλησίν της, ἀποτελεῖ μίαν τῶν ὀλίγων συμπαθητικῶν ὧσφ καὶ χαρακτηριστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ δημοσίου Γερμανικοῦ βίου τῆς σήμερον. Ὡς γεγονός, πᾶς ὅστις ἤθελε προβάλλει τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία τοῦ 1914 ὑπέθαλπεν ἔστω καὶ ἀπωτάτην ἰδέαν ν' ἀνακτήσῃ ἐνόπλιως τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην, θὰ ἀπεδείκνυνεν ἀπλῶς ὅτι δὲν γνωρίζει τίποτε ἐκ τῆς ἱστορίας ἢ τῶν τάσεων τῆς σκέψεως τῆς συγχρόνου Γαλλίας καὶ ὅτι ἡ κρίσις του βασίζεται ἐπὶ ἐντυπώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐνδεχόμενον νὰ ἦσαν ὀρθαὶ πρὸ τεσσαρακονταετραετίας, ἴσως καὶ πρὸ τριάκοντα τεσσάρων ἢ καὶ εἰκοσιτεσσά-

ρων ἐτῶν, ἀλλ' αἵτινες κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν ἐξεφυλίσθησαν εἰς πλάσματα φασματώδη.

Διατυπῶν τὴν κρίσιν ταύτην δὲν στηρίζομαι ἐπὶ ἄρθρων ἐφημερίδων, ἀλλ' ἐπὶ προσωπικῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισα ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν περιόδων διαμονῆς μου αὐτόθι, ἐπεκταθείσας εἰς διάστημα πολλῶν ἐτῶν.

Η ΡΩΣΣΙΑ ΕΣΚΟΠΕΥΕ ΝΑ ΜΑΣ ΕΠΙΤΕΘΗ;

Προκειμένου περὶ τῆς Ρωσσίας. ἡ περίπτωσις εἶνε παρομοία. Ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα δὲν ὑπῆρξε σύγκρουσις συμφερόντων μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρωσσίας· τοιαῦται ἄλλως τε συγκρούσεις σπανίως ἡδύναντο νὰ προκύψουν, ἀφοῦ ἡ πίεσις ἡ ἐνασκουμένη ὑπὸ ἑκατέρας τῶν δύο χωρῶν ἀκολουθεῖ διαφόρους ὁδὸς κατευθύνσεις, αἱ ὁποῖαι οὐδαμοῦ συμπέπτουν ὥστε νὰ ἐπέλθῃ σύγκρουσις. Ὅπως ἡμεῖς δὲν ἔχομεν φιλοδοξίας — δὲν ἔχομεν τοῦλάχιστον μέχρι σήμερον — ἐπὶ τῶν Βαλτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωσσίας (Πρωσσικὸς Ἰρρεδεντισμὸς εὐτυχῶς δὲν υφίσταται) τοιαυτοτρόπως καὶ ἡ Ρωσσία οὐδέποτε ἐσκέφθη νὰ ἰδιοποιηθῇ τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, τὴν Δυτικὴν Πρωσσίαν, ἢ τὸ Πόζεν. Ἡ Ρωσσία εἶνε ἀρκετὰ μεγάλη ὥστε νὰ εἰσπορῇ νὰ ζήσῃ ἄνευ τῶν ἐπαρχιῶν μας. Ἡ πίεσις τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ ἐξαπλωτικὴ τῆς τάσις ἀκολουθεῖ κατεύθυνσιν ἡ ὁποία δὲν θίγει οὔτε τὰς ἰδιοκτησίας μας οὔτε τὰ συμφέροντά μας.

Τὴν μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας ἔντασιν ἀπὸ σκοποῦ ἀφίνω ἐνταῦθα ἔξω τοῦ ζητήματος. **Ἡμεῖς** εἴμεθα οἵτινες ἐκήρυσσαμεν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας, ἐνῶ ἡ χώρα αὕτη εὕρισκετο ἐν πλήρει εἰρήνῃ πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ διεξῆγε μάλιστα διαπραγματεύσεις αἱ ὁποῖαι παρείχον πλείστας ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Ὁ πόλεμος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας ἐξερράγη τὴν 6^{ην} Αὐγούστου, ἐνῶ ἡμεῖς ἐπεδώκαμεν τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Πετροπόλεως ἡδὴ ἀπὸ τῆς 1^{ης} Αὐγούστου. Ἡρχίσαμεν τὸν πόλεμον διαβεβαιῶντες ὅτι ἡ Ρωσσία ἐσκέπτετο **νὰ μᾶς** ἐπιτεθῇ, κατωρθώσαμεν δὲ νὰ πελώμεν τὸν Γερμανικὸν λαὸν ὅτι πράγματι ἡ Ρωσσία μᾶς εἶχεν ἡδὴ ἐπιτεθῇ.

Η ΤΡΙΠΛΗ ANTANT ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ὅχι μόνον λοιπὸν παντελῶς ἐλλείπουν μαρτυρίαι πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι ἡ Τριπλῇ Ἀντάντ ἐσχόπει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Γερμανίας, ἀλλ' ἀκριβῶς τάντίθετον ἀπεδείχθη ἐκ τῶν προειρημένων. Τὸ ἰθὺνον πνεῦμα ἐν τῇ Ἀντάντ ἦτο ἀναμφερίστως ἡ Ἀγγλία. Ἀκούομεν τοῦτο ἐπαναλαμβανόμενον καθ' ἐκάστην διαφοροτρόπως, τελευταίως δὲ καὶ ἐτονίσθη ἐμφαντικῶς ἀπὸ τοῦ Ράτχσταγ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Καγκελλαρίου τὴν 2^{αν} Δεκεμβρίου. Ἡ δῆλωσις αὕτη στηρίζεται πράγματι ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἰθὺνον τοῦτο πνεῦμα ἐπὶ μίαν σχεδὸν δεκαετίαν ἠγωνίσθη μόνον ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ ὑπὲρ συνεννοήσεως μετὰ τῆς Γερμανίας, ἐὰν αἱ ἄλλαι δύο Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ οὐδέποτε οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἔδειξαν, εἴτε λόγῳ εἴτε ἔργῳ, πρόθεσιν ὅπως εἴτε παρακωλύσωσιν εἴτε καταστείλωσι τὴν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρωτοβουλίαν τῆς πολιτικῆς των φίλης ἐάν, ἀπ' ἐναντίας, ἐξεδήλωσαν καὶ αὐταὶ ἀδιαμφισβητήτους τὰς φιλειρηνικὰς των διαθέσεις διὰ τῆς συνδιαλλακτικῆς συμπεριφορᾶς τὸν ὅποιον κατέδειξαν εἰς μεγάλας καὶ μικρὰς διπλωματικὰς κρίσεις (τὸ Μαρκοκκὸν ἔκρημα, τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον, τὰς συμφωνίας τοῦ Πότσδαμ τοῦ 1911 κλ.) δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἡ τριπλῇ Ἀντάντ τυγχάνει ἀμυντικῆς συμμαχίας καὶ ὅτι οὐδέποτε οὐδαμῶς ἔσχε μέχρι τοῦδε ἐπιθετικὰς προθέσεις. Ὁ ἰσχυρίζόμενος τὸ ἐναντίον πρέπει νὰ προσαγάγῃ ἀποδείξεις πρὸς πίστωσιν τῶν λόγων του. Τὰς ἀποδείξεις ταύτας αὐτὸς ὁ Καγκελλάριος δὲν ἠδυνήθη νὰ προσαγάγῃ κατὰ τὰς δύο ἀγορεύσεις του ἐν τῇ Ράτχσταγ.

Ἐὰν ὅμως ἐπιθετικαὶ προθέσεις δὲν ὑπῆρχον, ποῖον πρᾶγμα ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν Ἀντάντ καὶ συνεκόλλησε στερεῶς πρὸς ἀλλήλας τὰς Δυνάμεις αἵτινες συγκροτοῦσιν αὐτήν; Ἦτο ὁ φόβος τῆς Γερμανίας καὶ ἡ δυσπιστία πρὸς τὰς ἱμπεριαλιστικὰς προσπάθειάς αὐτῆς. Ἦτο ὁ φόβος οὗτος ὅστις τὰς συνήνωσε καὶ προσέδωκεν αὐξουσαν παγιότητα εἰς τὴν συμμαχίαν των. Ὅσοι περισσότερον ἔδλεπον τὴν Γερμανίαν αὐξανομένην—ὅχι τὸ ἐμπόριον ἡμῶν, οὔτε τὴν εὐημερίαν ἡμῶν, ἢ ὁποία πράγματι ὠφέλει καὶ τὸ ἰδικόν των

ἐμπόριον καὶ ἐξυπηρέτει καὶ τὴν ἰδικήν των εὐημερίαν, ἀλλὰ τὴν στρατιωτικὴν μας δύναμιν καὶ τὰς φιλοπολέμους διαθέσεις μας— ὅσῃ περισσότερον ἐδλεπον τὸν κίνδυνον τοῦ Γερμανικοῦ νασιοναλισμοῦ ἐγείροντα τὴν κεφαλὴν καὶ ἐμφανιζόμενον ὑπὲρ τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου, τόσῃ περισσότερον δύσπιστοι καθίσταντο καὶ τόσῃ περισσοτέρους φόβους συνελάμβανον, τόσῃ δὲ περισσότερον προσήγγιζον ἀλλήλους χάριν κοινῆς ἀμύνης.

Τὸ πᾶν δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συνέτεινεν εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῶν φόβων τούτων: οἱ τεράστιοι ναυτικοὶ ἐξοπλισμοὶ οἱ ὅποιοι, παρ' ὅλας τὰς Ἀγγλικὰς προτάσεις περὶ συνεννοήσεως, ἐπετείνοντο διχρῶς μετ' αὐξούσης ὁσημέραι ταχύτητος, ἡ αἰφνιδία ἐπαύξεισις τῶν κατὰ ξηρὰν στρατιωτικῶν ἡμῶν δυνάμεων, τελείως ἀπαράδειγμάτιστος καὶ πρωτοφανὴς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ, ἡ πολιτικὴ τῆς «τεθωρακισμένης πυγμῆς», ἡ ὁποία εἰς πάντα τὰ διεθνῆ ζητήματα τὰ θίγοντα τὰ συμφέροντα τῆς Γερμανίας ἢ τῆς Αὐστρίας ἐφέρετο μετ' ὀρμῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἐξηνάγκαζε τοὺς ἄλλους νὰ ὑποχωροῦν, πρὸ παντὸς δὲ μερικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα δὲν συνέδρσαν μὲν δημοσίᾳ, ἦσαν ὅμως καλῶς γνωστὰ εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις. Τὰ γεγονότα ταῦτα μάλιστα εἰς ἐσχάτων ἐδημοσιεύθησαν, πρέπει ὅμως νὰ ἡξιωθῇσαν προγενέστερον παρὰ τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ τῆς προσοχῆς τῆς ὁποίας ἡξιοῦντο.

ΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΟΥ ΤΖΙΟΛΙΤΤΙ

Εἶπε γνωστὸν ὅτι ὀλίγῳ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις ἐπρότεινε τὴν λήψιν στρατιωτικῶν μέτρων κατὰ τοῦ ὁσημέραι αὐξόντος κινήματος ὑπὲρ Μεγάλης Σερβίας τὸ ὅποιον παρήχθη ὡς ἀποτέλεσμα τῆς προσοχρτήσεως ἐκείνης. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐσήμαινεν ἐγκληματικὴν ποικραφροσύνην ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας· ἦτο ἐγκληματικὴ, ἐπειδὴ ὁ βιαστής διανοεῖτο νὰ τιμωρήσῃ τὸν βιασθέντα, διότι οὗτος ἀνθίστατο εἰς τὸν βιασμόν· ἦτο παράφρων, ἐπειδὴ αἱ ἔθνικαί τάσεις λαοῦ τινος δὲν δύνανται νὰ κατασταλῶσι διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων. Ἀλλως ὅμως ἔδοξεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἄνδρας τῆς Αὐστρίας. Ἡ Σερβία ἠπειλεῖτο διὰ πολέμου, μόνον δὲ διὰ

τῆς ὑποταγῆς τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς μεσολαδήσεως τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας κατέστη δυνατόν νὰ ἀποσοδηθῇ, χάρις εἰς ἐξίλαστικὴν δῆλωσιν ἐκ μέρους τῆς Σερβίας, ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἠπεύλει ἔκτοτε νὰ ἐκραγῇ. Ταῦτα συνέδησαν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1909, εἶνε δὲ εἰς πάντας γνωστά. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο γνωστόν, ἐγνώσθη δὲ μόνον ἐκ τῶν κατὰ τὴν 5ῃν Δεκεμβρίου 1914 γενομένων ἐν τῇ Ἰταλικῇ Βουλῇ δηλώσεων τοῦ Τζιολίττη, εἶνε τὸ γεγονός ὅτι *ἡ Αὐστρία περιέθαλπε καὶ Ἀύγουστον τοῦ 1913 τὰς αὐτὰς προθέσεις τὰς ὁποίας καὶ κατὰ τὸ 1909, ἠμποδίσθη δὲ ἀπὸ τοῦ νὰ χωρήσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν προθέσεων τούτων μόνον διὰ τῆς ἀντιστάσεως τῆς Ἰταλίας.*

Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται τοῦ Τζιολίττη δικαίως ἐθεωρήθησαν ὡς ὁλοκλήρου τοῦ ξένου τύπου ὡς ἱστορικῆς αὐτόχρημα σημασίας, διότι ἀπεκάλυπτον κατ' ἀδιαφιλονείκητον τρόπον τὰς ἐπιθετικὰς διαθέσεις τῆς Αὐστρίας. Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ Κυβερνήσεις τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἔχουν τηρήσει, ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἀποκαλύψεις ταύτας, νεκρικὴν σιγὴν.

Τὸ ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἐξεράγη κατὰ τοὺς πόθους τῆς Αὐστρίας, ἤδη ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1913, δὲν προήρχετο ἀπὸ λόγους ἀρχῶν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξ ἀλαττηρίων «εὐκαιρισμοῦ» (opportunism). Ἡ εὐκαιρία τὴν ὁποίαν ἡ Αὐστρία ἐπίστευεν ἡ ἐπηγγέλλετο ὅτι εἶχεν ὅπως καταφέρει τὸ πλῆγμα τῆς — ὡς λ. χ. διακανονισμός τις τῶν συνόρων μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, καὶ ἄλλα τινὰ παρόμοια ζητήματα — ἦτο πολὺ τετριμμένη ἢ ὥστε νὰ δικαιολογήσῃ εἰς τὸν Γερμανικὸν λαὸν μίαν δολοφονίαν κατὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, καὶ πολὺ ὀλίγον προωρισμένη νὰ ἀναφλέξῃ τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν. «Πόλεμοι μὴ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τοῦ λαϊκοῦ αἰσθήματος δὲν εἶνε πλέον δυνατοὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ἡμῶν» — μέχρι τοιοῦτου σημείου προόδου εἶχε φθάσει ἡ πολιτικὴ σκέψις καὶ τῶν ἀντιδραστικῶν τούτων ἀκόμη. Τὸ ἐὰν τοῦτο ἦ ἐκεῖνο τὸ μέρος, τὸ ὑπὸ ἐν δυσπρόφερτον ὄνομα κείμενον κάπου τῆς νοτιανατολικῆς Εὐρώπης, θὰ ἐκυδερνᾶτο ὑπὸ Σέρβων ἢ ὑπὸ Βουλγάρων πολιτειακῶν λειτουργῶν, ἦτο παρὰ πολὺ μικρὰς σημασίας διὰ τὸν Γερμανικὸν λαὸν ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πόλεμος ὑπὲρ τῶν ἱερωτάτων κήσεων τοῦ ἔθνους. Διὰ

τοῦτο καὶ ἡ λέξις ἡ διαδιδασθεῖσα ἐκ Βερολίνου εἰς Βιέννην ἦτο :
 «Ὁχι ἀκόμη».

Ἐπὶ πλέον αἱ στρατιωτικαὶ ἀπόψεις ἦσαν σαφῶς καὶ ἀποφασιστικῶς κεκηρυγμέναι ὑπὲρ τοῦ «Ὁχι ἀκόμη» τούτου. Δὲν ἤμεθα εἰσέτι ἐπαρκῶς παρσκευασμένοι. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ἤμεθα σημαντικῶς ὑπέρτεροι πάντων τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ἐπρόκειτο νὰ ἐπαυξηθῇ ἔτι πλέον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου νόμου περὶ ἀμύνης, ὁ ὁποῖος εἶχε τύχει τῆς προκαταρκτικῆς ἐγκρίσεως τοῦ Ράιχσταγ. Ἡ ἐπέκτασις τῆς Διώρυγος Κάλιζερ Γουλιέλμου (Κιέλου), ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ παρέχῃ ἀκώλυτον κίνησιν ἀπὸ τῆς Β. Θαλάσσης εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ εἰς τὰ μέγιστα ἀκόμη τῶν πολεμικῶν πλοίων, δὲν ἦτο εἰσέτι ἐτοίμη. Τὰ νεώτατα ὄργανα τῆς καταστροφῆς ἀνέμενον πιθανῶς εἰσέτι τὴν στιγμὴν τῆς δημιουργίας των. Τὰ Ζέππελιν καὶ τὰ ὑποδρύχια ἐπρόκειτο εἰσέτι νὰ ναυπηγηθῶσι, καὶ ὑπὸ πολλὰς ἄλλας ἐπὶ αἱ στρατιωτικαὶ μας παρσκευαὶ ἀνέμενον εἰσέτι τὴν συμπλήρωσιν των. Ἐν ὀλίγαις λέξεσι, δὲν ἤμεθα εἰσέτι ὥριμοι ὅπως καταφέρωμεν τὸ πλῆγμα, **τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὴν εἶχεν ἀποφασισθῇ ἔκτοτε.** Ἀνεμένομεν μόνον τὴν προσεχῇ κατάλληλον εὐκαιρίαν καὶ κατάστασιν πλήρους ἐτοιμότητος, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ἐπιτυχῶς.

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ἡ μεταβολὴ περὶ τὰς σκέψεις τοῦ Αὐτοκράτορος εἶχεν ἐπιτελέσει περαιτέρω προόδους· τὸ περιβάλλον, ὅπερ τὸν περιστοίχιζε, μὲ τὸν φὸν Μόλτκε, τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, ἐπὶ κεφαλῆς, μὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, τὸν Διάδοχον καὶ τοὺς περὶ τὸν τελευταῖον τοῦτον σημαίνοντας, πάντες οὗτοι ἡγωνίζοντο—καίτοι ἐν τινὶ μέτρῳ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Καγκελλάριον, ὁ ὁποῖος μετέσχευ, εἶνε ἀληθές, τῆς ὅλης ἐξελέξεως τῶν πραγμάτων καλύψας αὐτὴν διὰ τῆς εὐθύνης του, ἀλλ' ὅστις ὠκνεῖ ἤδη πρὸ τοῦ ἀποφασιστικοῦ διαδήματος—ἔλοι ἡγωνίζοντο ὑπὲρ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ : νὰ ἐπιφέρουν τὸν «ἀναπόφευκτον» πόλεμον ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον καὶ νὰ ἐπιτύχουν ὅλην τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Κάλιζερ εἰς τὰς προσπάθειάς των. «Πρέπει νὰ βάλωμεν κατὰ μέρος», εἶπε μίαν φορὰν ὁ στρατηγὸς φὸν Μόλτκε, «ὅλας τὰς κοινοτοπίας περὶ εὐθύνης τοῦ ἀρχομένου χειρῶν ἀδίκων (aggressor). Ὅταν ὁ πόλεμος καταστῇ ἀναγκαῖος,

εἶνε οὐσιώδεις νὰ διεξαχθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ τις ὑπὲρ αὐτοῦ ὅλας τὰς πιθανότητας. Μόνη ἡ ἐπιτυχία ἀποτελεῖ τὴν δικαιολογίαν ἐνὸς πολέμου». (Γαλλικὴ «Κιτρίνη Βίβλος» ἀριθ. 3)(*)).

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Ἡ λεπτομερὴς διερεύνησις εἰς προηγούμενον κεφάλαιον τῶν ἱστορικῶν προηγουμένων τοῦ πολέμου ἦτο ἀναγκαία διὰ νὰ κατανοηθῇ ἡ ταχεῖα ἐξέλιξις τῶν γεγονότων, ἅτινα κατὰ τὸ βραχύ χρονικὸν διάστημα τοῦ δεκαημέρου τοῦ διαρρέυσαντος ἀπὸ 23^{ης} Ἰουλίου μέχρι 1^{ης} Αὐγούστου τοῦ 1914 ὠδήγησαν εἰς τὸν μέγιστον τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολέμων.

Ἡ ὅλη στάσις τῆς Γερμανίας ἀπὸ τοῦ πρώτου Συνεδρίου τῆς Χάγης καὶ ἐφεξῆς ἡ ἐπίμονος καὶ συστηματικὴ ὑπ' αὐτῆς ἄρνησις πρὸς πᾶσαν περιστολὴν τῶν ναυτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν ἡ ἀντίστασις τῆς εἰς τὴν ἴδρυσιν δικαστηρίου ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας αἱ διαρκῶς ἀνανεούμεναι προσπάθειαι τῆς πρὸς ἐξασφάλισιν ὑπὲρ ἐαυτῆς τῆς σιτοεπάρκειας τῆς Ἀγγλίας χωρὶς ἡ ἴδια νὰ στερηθῇ τὸ παράπαν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐνεργείας τῆς αἱ γιγάντιαι ἐπαυξήσεις τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν αὐτῆς δυνάμεων ἡ ἀνοχὴ τὴν ὑποῖαν ἐπὶ ἔτη ἐπέδειξε πρὸς κίνημα ἐγκληματικῶς σωδινιστικόν, καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία ἡ ἐκδηλωθεῖσα ὑστερώτερον πρὸς τὸ κίνημα τοῦτο — πάντα ταῦτα ἐνδεικνύουν

(*) **Σημ τοῦ Μεταφρ.** Χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ τηλεγράφημα, ὅπερ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ ἀπηύθυνε προσπάτως πρὸς τὴν χήραν Μόλτικε ἐκφράζων τὰ συλλυπητήριά του ἐπὶ τῇ αἰφνιδίῳ θανάτῳ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τέως ἀρχηγοῦ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου. Τὸ περίφημον τηλεγράφημα ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Μόλις ἐπληροφορήθην τὴν θλιβεράν εἰδησιν τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου ὑμῶν. Δὲν εὕρισκω λέξεις ἐπακριδῶς ἐρμηνεύουσας τὰ κατέχοντά με αἰσθήματα. Ἀναπολῶ μετὰ βαθείας συγκινήσεως τὴν ἀσθένειάν του κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου τούτου, ἡ λαμπρὰ προπαρασκευὴ τοῦ οὐοῦ ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀκαμάτου δραστηριότητός του ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ... [Σ. Μ. τὴν ὑποῖαν θέσιν, ὡς γνωστὴν, ἀπώλεσε, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς Παρίσιους].

«Ἡ πατρίς οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας του... (κλ.κλ.)».
(Βλ. «Westminster Gazette» Ἰουν. 20, 1916).

ὅτι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ Γερμανία ὑπελόγιζεν ἐπὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὡς ἐπὶ ἀσφαλῶς μέλλοντος νὰ ἐπέλθῃ γεγονότος καὶ ὅτι ἦτο ἀποφασισμένη νὰ προκαλέσῃ τὴν ἔκρηξιν τοῦ «ἀναποφεύκτου» τούτου γεγονότος κατὰ τὴν πλέον εὐνοϊκὴν δι' αὐτὴν στιγμήν.

Τὸ μέχρι τοῦ 1914 ἱστορικὸν τοῦ πολέμου ἀποδεικνύει τοιοῦτοτρόπως ἐκεῖνο, τὸ ὅποion ἐν κοινῇ ποινικῇ δίκῃ θὰ ὠνομάζετο «prima facie» μαρτυρία, ὅτι δηλ. ἡ Γερμανία ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς συμμάχου τῆς Αὐστρίας ἐπεθύμουν θάττον ἢ βράδιον εὐρωπαϊκὸν πόλεμον—ἡ μὲν Γερμανία διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά της περὶ κοσμοκρατορίας· ἡ δὲ Αὐστρία, διὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν της ἐν τῇ Βαλκανικῇ.

Τοιαύτη ἐν τούτοις prima facie μαρτυρία δὲν ἰσοδυναμεῖ πρὸς βεβαιότητα. Αἱ πιθανότητες τὰς ὁποίας δύναται τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τῶν ἱστορικῶν προηγουμένων τοῦ πολέμου δὲν ἀποτελοῦσιν ἐν ἑαυταῖς ἀπόδειξιν ἐγκλήματος. Ἡ ἀπόδειξις αὕτη δύναται νὰ συναχθῇ μόνον ἐκ τῶν περιστατικῶν τῆς ὑποθέσεως, ἐκ τῶν διπλωματικῶν δηλονότι ἐγγράφων ἅτινα θέτουσιν ἐνώπιον ἡμῶν τὰ ἱστορικὰ αἷτια τοῦ πολέμου.

Ἡ κατηγορία ἥ ὅποια θὰ ἐξεγενεθῇ κατὰ τῶν δύο κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, εἶνε ὅτι κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1914 μεμελετημένως προέκλεσαν τὸν πόλεμον τὸν ὅποion ἀπὸ πολλοῦ εἶχον παρασκευάσει· καὶ ποθήσει, ἐπειδὴ ἐφρόνουν ὅτι ἡ στιγμή ἦτο εἰδικῶς εὐνοϊκὴ διὰ νὰ καταφέρουν τὸ πλῆγμά των. Τὴν φορὰν δὲ ταύτην ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐριδος δὲν ἦτο, ὡς καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, μηδαμινόν τι ἐδαφικῆς φύσεως ζήτημα ἐν τοῖς Βαλκανίοις, οὔτε μικροαμφισβήτησίς τις περὶ λιμένος τινὸς ἢ λωρίδος παραλιακῆς, ζητήματα δηλαδὴ ἅτινα οὔτε τὸ δημόσιον ἐνδιαφέρον ἠδύναντο νὰ ἐξεγείρουν, οὔτε νὰ ἐξάψουν τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν λαῶν. Ἡ ἀφορμὴ τὴν φορὰν ταύτην ἐσχετίζετο μὲ τὴν δολοφονίαν ἐνὸς ἀρχιδουκῆς καὶ τῆς συμβίλου του, γεγονὸς τραγικόν, τὸ ὅποion ἐμελλε νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ἀγανάκτησιν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, δὲν ἦτο δυνατόν δὲ—ὡς ὑπελόγιζον—παρὰ νὰ προκαλέσῃ παγκοσμίους τὰς συμπαθείας ὑπὲρ τῶν Δυνάμεων ἐκεῖνων, αἵτινες θὰ ἐνεφανίζοντο ὡς ἐκδικήτριαι ἐνὸς τοιούτου ἐγκλήματος.

Οὕτω, ἐκ πρώτης ὄψεως, εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ *ἠθικόν* πλεονέκτημα. Ἐπίστευον ὅμως ὅτι ἡδύναντο ἐπίσης νὰ βασισταθῶν καὶ ἐπὶ στρατιωτικοῦ τοιοῦτου. Γεγονότα τινὰ εἶχον γνωσθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὰ ὅποια ἐθεωρήθησαν ὡς ἀποδεικνύοντα τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἐλαττωματικὴν παρασκευὴν τοῦ Ρωσσικοῦ. Αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ γερουσιαστοῦ Οὐμπέρ εἶχον ἤδη ἐμφανίσαι σοδαράς ἐλλείψεις εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατόν, ἐπιστεύετο δὲ ὅτι ὁ Ρωσσικὸς στρατός, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐλαττωματικῆς του ἐξαρτύσεως, ἐχρειάζετο ὅπως ἀντιμετωπίσῃ ἐσωτερικὰς ταραχὰς καὶ ὅτι ἦτο ἐξησθενημένος ἐξ ἐμφυλίων διχονοιών.

Ἡλπίζετο δὲ ἀκόμη καὶ ἡ οὐδετερότης τῆς Ἀγγλίας, παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου κρηγυμένους ἀποτυχίας καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἐπιστεύοντο ἀρκετὰ μωροὶ ὥστε νὰ «ἀποσύρουν τὰ κάστανά ἐκ τῆς πυρᾶς» ἐν τῇ Βαλκανικῇ χάριν τῶν μισητῶν Αὐστριακῶν καὶ νὰ διακινδυνεύσων ὁλόκληρον τὴν ἐθνικὴν των ὑπόστασιν «pour le roi de Prusse».

Πάντα ταῦτα ἐσήμαινόν ἐνὰ τελείως σφαλερὸν ὑπολογισμόν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τέχνη τοῦ ὑπολογισμοῦ δὲν κατενοεῖτο ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Βιέννῃ, ἐθεωρήθη ὡς αὐτῶν ὅτι ἡ στιγμήν ἦτο κατάλληλος διὰ νὰ πληξοῦν. Καὶ ἐπληξάν.

Αὕτη εἶνε ἡ κατηγορία, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἀποδείξωμεν.

[Ὁ συγγραφεὺς ἀρχεῖται ἐξετάζων κριτικῶς τὰς διεξαχθείσας πρὸ τοῦ πολέμου διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων Κυβερνήσεων, παρατηρεῖ δὲ τὰ ἐξῆς:]

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προκαλεῖ ἐκπληξίν τινα τὸ πενιχρὸν σχετικῶς περιεχόμενον τῆς Γερμανικῆς Λευκῆς Βίβλου καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Αὐστρία, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἐπραξάν πάντα τὰ ἄλλα ἐμπόλεμα κράτη, δὲν ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ δημοσιεύσῃ ἐν τόμῳ τὴν διπλωματικὴν αὐτῆς ἀλληλογραφίαν. Τὰ τηλεγραφήματα τὰ διαμειφθέντα μεταξὺ τῆς Γερμανικῆς καὶ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως ἐλλείπουν προσέτι ὁλοσχερῶς σχεδὸν ἐκ τῆς Γερμανικῆς Λευκῆς Βίβλου, ἐνῶ τὰ ἀνταλλαγέντα μεταξὺ τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ δημοσιεύονται ἐν ταῖς οἰκείοις Βίβλοις ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ. Ἡ Γερμανικὴ Λευκὴ Βίβλος περιέχει μόνον 36 ἐγγράφα·

ἡ Ἀγγλικὴ Κυανὴ Βίβλος, ἀπ' ἐναντίας, περιλαμβάνει 161· ἡ Ρωσικὴ Πορτοκαλλόχρους, 79· ἡ Γαλλικὴ Κιτρίνη, 161 καὶ ἡ Βελγικὴ Φαϊά, 79. Αἱ ἐπίσημοι δηλώσεις τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων εἶνε ἐπομένως λεπτομερέστεραι τῶν τῶν δύο Συμμάχων Αὐτοκρατοριῶν, ἡ ἑτέρα τῶν ὁποίων ἐτήρησε μέχρι τοῦδε πλήρη σιγὴν*. Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶνε ἀφ' ἑαυτοῦ χαρακτηριστικὸν καὶ διαφωτιστικώτατον.

[Ὁ συγγραφεὺς ἀρχεῖται εἰτα ἐξετάζων ἐν λεπτομερείᾳ τὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου συμβολὴν καὶ εὐθύνην μιᾶς ἐκάστης τῶν πέντε Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων Αὐστροίας, Γερμανίας, Ἀγγλίας, Ρωσσίας καὶ Γαλλίας, ἐπιλέγει δὲ περὶ Αὐστροίας τὰ ἐξῆς:]

A'

ΑΥΣΤΡΙΑ

Ἡ κατηγορία τὴν ὁποίαν φέρω κατὰ τῆς Αὐστροίας δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἐξῆς:

1. Ἡ Αὐστρία ἀποφείχεν ἤδη σχεδὸν κατ' Αὐγουστον τοῦ 1913 ἐπιθεσὶν κατὰ τῆς Σερβίας, ἐπέδωκεν εἰς τὴν Σερδικὴν Κυβέρνησιν κατ' Ἰούλιον τοῦ 1914 Διακοινώσεις περιλαμβάνουσας ἀπαιτήσεις τόσον ὑπερόγκους, ὥστε πόλεμος πρὸς τὴν Σερβίαν —καί, ὡς περαιτέρω συνέπεια, Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος—ἐπρεπε νὰ ἀναμένεται.

* Σημ.—Ἐξ μηνὸς μετὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ πολέμου, ἦτοι κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1915 (καθ' ὃν χρόνον τὸ βιβλίον τοῦτο εὗρίσκετο ὑπὸ τὰ πνευστήρια) ἐξεδόθη Αὐστριακὴ τις Βίβλος, περιλαμβάνουσα 69 ἔγγραφα μετὰ εἰσαγωγῆς. Ἡ Βίβλος αὕτη ἐπιβεβαιεῖ διὰ θετικῶν γεγονότων ἅτιν' ἀποκαλύπτει, τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Αὐστρουγγαρία ἦτο ἔνοχος τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, δι' ἐκείνων δὲ τὰ ὁποῖα παρασιωπᾷ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις εἶνε ἐν πλήρει γνώσει τοῦ ἐγκλήματός της, ἀλλ' ὅτι προσπαθεῖ εἰσεῖτι—ἀν καὶ ματαίως—νὰ ἀποκρύψῃ τοῦτο ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κόσμου.

Ἐν τῇ Βίβλῳ ταύτῃ οὐδεμία μαρτυρία καὶ οὐδὲν κείμενον παρέχεται εἰς πίστωσιν τοῦ τοσούτου ἐπικυβερνημένου ἐν τῇ Γερμανικῇ Λευκῇ Βίβλῳ ἰσχυρισμοῦ, καθ' ὃν ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις ἐπίεσε τὴν Κυβέρνησιν τῆς Βιέννης νὰ προσλάβῃ μετριοπαθεῖ καὶ συνδιαλλακτικὴν στάσιν.

2) Ἐρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν παράτασιν τῆς τεσσαρακονταοκταῶρου προθεσμίας, τὴν ὁποίαν ἐζήτησαν αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ.

3) Ἀνεκάλεσε τὸν πρεσβευτὴν τῆς καὶ ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας, καίτοι ἡ Σερβικὴ Κυβέρνησις εἶχεν, ὑποτακτικῶς φερομένη, ἱκανοποιήσῃ πάντα σχεδὸν τὰ Αὐστριακὰ αἰτήματα, διεκήρυξε δὲ τὴν προθυμίαν αὐτῆς νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις καὶ νὰ ὑποβάλῃ εἰς διαιτησίαν τὰ ἀπομένοντα ἐκκρεμῆ ζήματα.

4) Ἐρνήθη διαρρήδην πᾶσαν συζήτησιν μετὰ τῆς Ρωσσίας καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς Σερβικῆς Διακοινώσεως, ἐξέφρασε δὲ τὴν προθυμίαν αὐτῆς ὅπως συμμετάσχῃ τῶν συζητήσεων τούτων μόνον τὴν 31^{ην} Ἰουλίου, ὅτε δηλ. ἦτο πλέον πολὺ ἀργά.

5) Ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τοῦ Γκρέυ ὅπως ἀποδεχθῇ μεσολάβησιν, ἢ τοῦλάχιστον συμβουλὴν, παρὰ τῶν τεσσάρων οὐχὶ ἀμέσως ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, καίτοι ἡ Ρωσία εἶχε συγκατατεθῇ εἰς τὴν πρότασιν ταύτην.

6) Παρ' ὅλας τὰς ἐπανεὶλημμένας καὶ κατεπειγούσας ἐξ Ἀγγλικῆς αἰτήσεις, ἀφῆκεν ἀναπάντητὸν τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σέρ Ἐδουάρδ Γκρέυ πρότασιν συμβιβασμοῦ.

7) Ἀπέρριψε, μέσῳ τοῦ Χέρρ φόν Γιάγκωδ, τὴν πρώτην συνδιαλλακτικὴν πρότασιν τὴν προβληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σαζόνωφ.

8) Οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔδωκεν εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν συμβιβασμοῦ τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σαζόνωφ.

9) Αἱ τελευταῖαι προτάσεις συμβιβασμοῦ αἱ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Γκρέυ καὶ τοῦ Σαζόνωφ δὲν ἠξιώθησαν ἐπίσης ἀπαντήσεως παρὰ τῆς Αὐστρίας.

10) Ὅσάκις παρέσχεν ἐξηγήσεις τινάς, περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ εἴπῃ τί δὲν ἐπεθύμει, οὐδέποτε ὅμως εἶπε καὶ τί ἐπεθύμει.

11) Ἦτο ἡ πρώτη κινητοποιήσασα καὶ ἐπιληφθεῖσα στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἐκ τῶν Μεγ. Δυνάμεων προηγήθη πασῶν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, πρῶτον διὰ τῆς μερικῆς καὶ ἀκολούθως διὰ τῆς γενικῆς αὐτῆς ἐπιστρατεύσεως.

B'

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ ἐνοχὴ τῆς Γερμανίας εἶνε πλέον εὐαπόδεικτος ἢ ἡ τῆς Αὐστρίας, ἀφοῦ ἡ Γερμανία συνέταξεν ἡ ἰδία τὸ κατηγορητήριόν της. Ἐὰν ἀναγνωσθῇ καλῶς, ἡ Γερμανικὴ Λευκὴ Βίβλος θὰ εὕρεθῇ περιέχουσα ὅλας ἐκείνας τὰς κατηγορίας ὅσαι δύνανται νὰ ἐγερθῶσι κατὰ τῆς Γερμανίας, θὰ ἀναλάβω δὲ τὸ ἔργον τῆς προσαγωγῆς ἀκαταμαχῆτων τεκμηρίων ἐνοχῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου τῆς Γερμανικῆς Λευκῆς Βίβλου, καὶ τῶν συμπληρωματικῶν αὐτῆς ἐπισήμων ἐγγράφων, οὕτως ὥστε δὲν θὰ παραστῇ ἀνάγκη δι' ἐμὲ νὰ πράξω τι πλέον παρὰ νὰ τονίσω ἀπλῶς τὰς Γερμανικὰς αὐτοκατηγορίας.

Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναρκτηρίου παραγράφου τῆς Λευκῆς Βίβλου. Ἀφοῦ περιγράφει τὴν θέσιν τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς Σερβικῆς διεγέρσεως (agitation) καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Αὐστρίας ὅπως «παραστῇ ἐπὶ πλέον μάρτυς τῆς ἐκείθεν τῶν συνόρων διεγέρσεως ταύτης», ἡ Λευκὴ Βίβλος ἐπάγεται:

«... Ἡδυνήθημεν ὁλοφύχως νὰ συμφωνήσωμεν εἰς τὴν περὶ τῆς καταστάσεως ἀποψιν τῆς Συμμάχου μας καὶ νὰ διαδεδαιώσωμεν αὐτὴν ὅτι οἰαδήποτε ἐνέργεια ἥτις θὰ ἐθεωρεῖτο ἀναγκαία ὅπως τερματισθῇ τὸ ἐν Σερβίᾳ κίνημα τὸ κατευθυνόμενον κατ' αὐτῆς τῆς διατηρήσεως τῆς Μοναρχίας, θὰ ἐτύγχανε τῆς ἐπιδοκιμασίας ἡμῶν. **Καὶ ἡμεῖθα μὲν ἐν πληρεστάτῃ γνώσει διτι πιθανὴ τις φιλοπόλεμος στάσις τῆς Αὐστροουγγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας θὰ ἡδύνατο νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς κονίστρας τὴν Ρωσσίαν, καὶ ὅτι ἐπομένως ἐνδεχόμενον νὰ ἐνέπλεκε καὶ ἡμᾶς εἰς πόλεμον,** ὥς ἐκ τῶν συμμαχικῶν ἡμῶν ὑποχρεώσεων. Δὲν ἡδυνάμεθα ἐν τούτοις, χάριν αὐτῶν τούτων τῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἅτινα διεκυδεύοντο, νὰ συμβουλευσωμεν τὴν Σύμμαχον ἡμῶν ὅπως προσλάβῃ ἐνδοτικὴν στάσιν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς, οὔτε νὰ ἀρνηθῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν βοήθειάν μας κατὰ τὰς κρίσεις ταύτας ἡμέρας . . . . .

Ἐπετρέψαμεν ἐπομένως εἰς τὴν Αὐστρίαν πλήρη ἐλευθε-

ρίαν ἐνεργείας ἀπέναντι τῆς Σερβίας, δὲν συμμετέσχομεν ὅμως εἰς τὰς προπαρασκευὰς αὐτῆς».

Μὲ τί ἰσοδυναμεῖ ἡ δῆλωσις αὕτη; Σημαίνει:

1ον) Ὅτι ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις παρέσχεν εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν ἐνεργείας κατὰ τῆς Σερβίας, ἀδιαφόρως τοῦ ὅποια ἐνέργεια θὰ ἐφαίνετο εἰς αὐτὴν κατάλληλος διὰ τὰς περιστάσεις, εἴτε δηλ. τὰ ληφθησόμενα μέτρα θὰ ᾔσαν διπλωματικῆς εἴτε στρατιωτικῆς φύσεως.

2ον) Ὅτι ἡ Γερμανία ἀπὸ σκοποῦ ἀπέσχε συμμετοχῆς εἰς τὰς προπαρασκευὰς πρὸς δρᾶσιν καθ' οἷονδῆποτε τῶν τρόπων τούτων ἦτο δηλ. ἐτοίμη, κατ' ἀκολουθίαν τῶν συμμαχικῶν αὐτῆς ὑποχρεώσεων, νὰ ἀκολουθήσῃ τυφλῶς τὴν κατεύθυνσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανεν ἡ Αὐστρία.

3ον) Ὅτι ἡ Γερμανία ἦτο **ἐκ πλήρει γνώσει** τοῦ ὅτι στρατιωτικῇ κατὰ τῆς Σερβίας ἐνέργειᾳ ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὴν **Ρωσίαν**, καὶ ἐνδεχόμενον ἐπομένως νὰ ἐνέπλεκε καὶ τὴν Γερμανίαν εἰς πόλεμον, ὅστις, ὡς ἐκ τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ὀφείλου ἀνταπεφύκει τῶν συμμαχικῶν ὁμίλων, θὰ προσεκπίμπανε καὶ ἀνάγκην **χαρακτῆρα** πανευρωπαϊκῆς συρράξεως.

Οὕτως ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις ἀναγνωρίζει ὅτι φέρει τὴν εὐθύνην (dolus) τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, τὴν τελικὴν εὐθύνην (dolus eventualis), ἡ ὁποία κατὰ τὰς δικονομικὰς καὶ ἠθικὰς ἰδέας τίθεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως, ἐφ' ἧς καὶ ἡ ἄμεσος εὐθύνη (dolus purus).

[Ὁ συγγραφεὺς τονίζει ὅτι ἡ Γερμανία ἐπεθύμει νὰ φαίνεται ὅτι ἐνήργει ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἐνῶ **πραγματι** ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς τὴν χρησιμοποίησιν παντὸς μέσου προσωρισμένου νὰ ἀποτρέψῃ τὸν πόλεμον, παρατηρεῖ δὲ ὅτι λόγοι φυλετικῆς συγγενείας καὶ δύο αἰώνων ἱστορία συνέδεον τὴν Ρωσίαν πρὸς τὴν Σερβίαν, ἔπρεπε δὲ νὰ ἐγνώριζε τὴν στοιχειώδη ταύτην ἀλήθειαν ἡ Γερμανία ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τῆς τὰς περιστάσεις τοῦ 1913, ὁπότε ἡ Αὐστρία ἐμελέτησεν ἐπίσης ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σερβίας, καὶ τὰς κατὰ Μάϊον τοῦ 1914 δηλώσεις τοῦ Ρώσου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Σαζόνωφ, κηρυχθέντος ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἡ ὁποία ὥριζε «τὴν Βαλκανικὴν διὰ τοὺς Βαλκανικοὺς», ὑπαιτιζθέντος δὲ διὰ τῶν τοιούτων του δηλώσεων ὑποστήριξιν Ρωσικὴν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Βαλκανικῶν λαῶν. Ὁ δεσμὸς τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν Σερ-

βίαν ἤτο ἀρχαῖον ἱστορικὸν γεγονός, δὲν ἐδικαιοῦτο δὲ ἡ Γερμανία νὰ φαντάζεται ὡς δυνατὴν τὴν αἰφνυδίαν ἐκμηδένισιν τοῦ φυλετικοῦ τούτου δεσμοῦ.

Οὕτω προκύπτει ὡς γεγονός, ὅτι οὐδεὶς ἐπίστευεν ὡς δυνατὸν τὸν ἐντοπιισμόν Αὐτοκρατορικῆς ρήξεως, ἥκιστα δὲ πάντων ἡ Γερμανία.

Ἡ Γερμανικὴ Κυβερνήσις διεβεβαίωσε ἐπίσης, ὅτι δὲν ἔλαβε γνῶσιν τοῦ κειμένου τῆς Αὐστριακῆς διακοινώσεως πρὸ τῆς ἐπιδόσεώς της, ἃν καὶ ξέναι τινὲς Κυβερνήσεις φρονοῦν, ὅτι ὄχι μόνον ἔλαβε γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν οὐνταξίν της. Αὐτὴ ἡ τέως ἀποτελοῦσα τὸ τρίτον μέρος τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας Ἰταλία ἐδήλωσε διὰ τῆς Κυβερνήσεώς της, ὅτι εἰς τῶν λόγων οὔτινες τὴν ἐπεισαν νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα καὶ νὰ μὴ μετάσχη τοῦ πολέμου παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων της, ἦτο τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἔλαβεν αὐτὴ ἐκ τοῦ προτέρου γνῶσιν τοῦ Αὐστριακοῦ τελεσιγράφου κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ὅ,τι συνέβη μὲ τὴν Γερμανίαν. Ἡ λοιπὸν ἡ Γερμανία δὲν ἔλαβε γνῶσιν, ὡς λέγει, τοῦ τελεσιγράφου τῆς Συμμάχου της—ἐγγράφου σπουδαιοτάτου, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν εἰς πόλεμον καὶ νὰ προκαλέσῃ Εὐρωπαϊκὴν σύρραξιν—ὁπότε ἐλέγχεται ἐκ μέρους αὐτῆς ἀσύγγνωστος ἐπιπολαιότης, ἥ παρὰ τὰς βεβαιώσεις της, ἔλαβε γνῶσιν, ὁπότε διέπραττεν ἐν γνώσει κακούργημα.

Ὁ συγγραφεὺς κατακρίνει ἐπίσης τὴν Γερμανικὴν Κυβερνήσιν, ὅτι δὲν ὑπεστήριξε τὰς Ἀγγλορωσσικὰς προτάσεις περὶ τὴν ἀποστάσεώς της προθεσμίας τοῦ τελεσιγράφου, ἀποκρούει δὲ τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἡ Γερμανία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς Συμμάχου της, ἀφοῦ εἶπε πρῶτον, ὅτι ἐν μόνον Γερμανικὸν νευμα θὰ ἤρκει ὅπως συγκαταστήσῃ τὴν Αὐστροίαν. (Εἰς τὴν ἐκδ. 166-173).

Πάν ὅ,τι ἡ Ἀγγλία θὰ ἠδύνατο νὰ προλάβῃ δηλοῦσα ἐγκαίρως οὐδετερότητα ἐν Πετρούπολει καὶ ἐν Παρισίοις τονίζεται συνεχῶς ἐν τῷ Γερμανικῷ Τύπῳ, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ἀγορεύσει τοῦ Καγκελλαρίου τῆς 2^{ας} Δεκεμβρίου. Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ πραγματευθῶ βραδύτερον ἐν τῷ κεφαλαιῷ τὸ ὁποῖον θὰ ἀφιερῶσω εἰς τὴν ἔρευναν τῆς στάσεως τῆς Ἀγγλίας. Τὸ ἄλλο ὅμως ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἐγγύτερον, οὐδέποτε ἐγείρεται: Τό, ὅποσα κακὰ θὰ ἠδύνατο πράγματι νὰ προλάβῃ ἡ Γερμανία, ἐὰν κατὰ τὴν προσήκουσαν ὥραν ἀνέκοπτε τὴν ἰταμότητα τῆς Αὐστριακῆς συμμάχου της, ἐὰν ἐμετρίαζε τοὺς ὅρους τοῦ τελεσιγράφου καὶ ἀπῆτει ὅπως αἱ διαπραγματεύσεις γίνονιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Σερβικῆς ἀπαντήσεως, ἡμπόδιζε δὲ τοιουτοτρόπως τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου; Τοῦτο εἶνε τὸ καλύτερον σημεῖον τοῦ ὅλου ζητήματος. Τοῦτο εἶνε τὸ σπέρμα τῆς ὅλης τραγωδίας.

[Ἡ κακὴ πρόθεσις τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως, προσθέτει ὁ συγγραφεὺς, καταφαίνεται σαφῶς καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος: "Οἱ ἐν Βερολίνῳ Βρεττανὸς πρεσβευτὴς Σερ "Εδ. Γκῶσσεν ὑπέβαλεν εἰς τὸν Γερμανὸν ὑπουργόν τῶν

Ἐξωτερικῶν Χερσὶν φὸν Γιάγκωβ τὴν πρότασιν τοῦ Γκρέυ περὶ συνδιασκέψεως τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ὁ Γερμανὸς ὑπουργὸς ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ὡς ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς «διαιτητικὸν δικαστήριον», παρ' ὅλας τὰς ἐξηγήσεις τοῦ Γκῶσσεν, ὅτι τὸ μέτρον δὲν ἦτο διαιτητικῆς φύσεως, ἀλλ' ἀπέβλεπεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἐξέυρεσιν μέσου πρὸς ἀποφυγὴν μιᾶς ἐπικινδύνου καταστάσεως. (Βλ. Κνανήν Βίβλον ἀρ. 43). Ἀλλ' ὁ Σερ Ἐδ. Γκρέυ ἀντιληφθεὶς ὅτι ἡ Γερμανία κατ' ἀρχὴν δὲν ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν του, ἀλλ' ἀπλῶς τὸν **τύπον** (form) ὑπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἔγινετο ἡ Συνδιάσκεψις, προσέτεινε καὶ πάλιν εἰς τὸν Χερσὶν Γιάγκωβ, μέσῳ τοῦ ἐν Βερολίῳ πρεσβευτοῦ, νὰ ὁρίσῃ αὐτὸς τὸν **τύπον** ὅστις θὰ ἦτο ἀρεστὸς εἰς τὴν Γερμανικὴν Κυβέρνησιν. Εἰς ὁμοίας προτάσεις προσέβησαν καὶ ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Ρωσικὴ Κυβέρησεις. **Οὐδεμία ὁμῶς ἀπάντησις ἤλθεν ἐκ Βερολίνου.**]

«Ἡ Γερμανικὴ Λευκὴ Βίβλος, προσθέτει ὁ συγγραφεὺς, ἐπιβεβαιοῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἰδέα τῆς προτάσεως τοῦ Γκρέυ ἐπεδοκιμάσθη⁽¹⁾. Ἀποσιωπᾷ ἐν τούτοις ἐσκεμμένως τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ καθ' οἷονδ' ἴποτε τρόπον ἤθελεν ἡ Γερμανία, ἀρκεῖ μόνον ἡ Γερμανία νὰ προέβαλλε σχετικὴν τινα πρότασιν. **Ἡ πρότασις ὁμῶς αὕτη οὐδέποτε ὑπεβλήθη. Δὲν εἶνε τοῦτο κατάφωρος ἀπόδειξις ἐνοχῆς;».**

[Ἐξετάζει ἀκολουθῶς ὁ συγγραφεὺς τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν γενομένην τῇ 29ῃ Ἰουλίου 1914 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Καγκελαρίου πρότασιν οὐδέτερότητος, ἀναφέρει δὲ ὅτι ὁ Σερ Ἐδ. Γκρέυ παραγγέλλον εἰς τὸν ἐν Βερολίῳ πρεσβευτὴν νὰ δηλώσῃ τὴν ἀρνήσιν τῆς Βρετανικῆς Κυβερνήσεως ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν Γερμανικὴν πρότασιν, ἐξήτει παρ' αὐτοῦ νὰ προσθέσῃ ὅτι «ὁ μόνος τρόπος πρὸς διατήρησιν τῶν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας ἀγαθῶν σχέσεων ἦτο νὰ ἐξακολουθήσουν ἀμφοτέραι συνεργαζόμεναι ὑπὲρ τῆς Εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης· ἐάν ὁ σκοπὸς οὗτος ἐξυληρεῖτο ἐπιτυχῶς, αἱ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν σχέσεις θὰ ἐβελτιοῦντο ἰρσο facto καὶ θὰ ἐνισχύοντο. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐν πάσῃ περιπτώσει ἦτο ἐτοιμὴ νὰ ἐργασθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐν πάσῃ εὐλικρινείᾳ καὶ καλῇ πίστει.» (Βλ. σελ. βιβ. 177-186).

Μᾶς εἶνε ἀδύνατον, ἐπάγεται ὁ συγγραφεὺς, νὰ παραλείψωμεν ἐκ τῶν σελίδων τούτων τὴν τελευταίαν παράγραφον τῶν πρὸς τὸν Βρεττανὸν πρεσβευτὴν ὁδηγιῶν τοῦ Γκρέυ, παράγραφον, ἥτις ἐνέχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν μόρφωσιν ὁριστικοῦ συμπεράσματος ἐπὶ τῆς ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ στάσεως τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

(1) Βλ. Λευκὴν Βίβλον σ. 409.

Ὁ Γκῶσσεν θὰ προέβαινεν εἰς ἀνακοινώσεις πρὸς τὸν Καγκελλάριον ὑπὸ τὸ ἀκόλουθον πνεῦμα :

«Ἐάν καταστῇ δυνατὴ ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης καὶ διέλθωμεν ἀσφαλῶς τὴν παροῦσαν κρίσιν, ἡ προσπάθειά μου θὰ εἶνε νὰ προαγάγω ποῖαν τινα διευθέτησιν, **εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Γερμανία θὰ ἡδύνατο νὰ λάβῃ μέρος**, διὰ τῆς ὁποίας αὕτη θὰ ἐξησφαλίζετο ὅτι **οὐδεμία ἐπιθετικὴ ἢ ἐχθρική πολιτικὴ** θὰ ἐπεδιώκετο κατ' αὐτῆς ἢ τῶν συμμάχων τῆς ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσσίας καὶ ἡμῶν, εἴτε ἐπὶ μέρους εἴτε ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργούντων. Τοιαύτην τινα διευθέτησιν καὶ ἐπόθησα καὶ εἰργάσθην ὑπὲρ αὐτῆς, κατὰ τὸ δυνατόν, δι' ὅλης τῆς τελευταίας Βαλκανικῆς κρίσεως, τῆς Γερμανίας δ' ἐχούσης ἀνάλογον σκοπόν, αἱ σχέσεις ἡμῶν ἐδελτιώθησαν ἐπαισθητῶς. Ἡ ἰδέα ἐθεωρήθη μέχρι τοῦδε ὡς ἀρκούντως χιμαϊρική, ὥστε ν' ἀποτελέσῃ τὸ θέμα ὀριστικῶν προτάσεων, ἐὰν ὅμως ἡ παρούσα κρίσις—ἡ τόσον πολὺ ὀξυτέρα πάσης ἄλλης ἐξ ὧν ἀπὸ γενεῶν ὀλοκλήρων ἔχει διέλθει ἡ Εὐρώπη—παρέλθῃ ἀκινδύνως, εὐελπιστῶ ὅτι ἡ ἀνακούφισις καὶ ἡ ἀντιδρασίς αὐτῆς θὰ ἐπακολουθήσῃ **θὰ καταστήσουν δυνατὴν ὀριστικωτέραν τινα προσέγγισιν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων**, ἡ ὅσον ἐγένετο μέχρι τοῦδε δυνατόν».

Πῶς ὅμως ὁ Καγκελλάριος ὑπεδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην; Ἀφοῦ ὁ Γκῶσσεν ἀνέγνωσεν εἰς αὐτὸν τὰς λέξεις τοῦ Γκρέϋ, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν μορφήν ὑπομνήματος, ἐδέχθη τὴν ἀνακοίνωσιν «ἄνευ σχολίων», ἐξέφρασε δὲ μόνον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ λάβῃ ἀντίγραφον αὐτῆς, ἵνα ἡδύνατο νὰ σκεφθῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐν ἀνέσει. Τὸ ζητηθὲν ἀντίγραφον τῷ ἐπεδόθη. **Οὐδεμία ὅμως ἀπάντησις ἐδόθη ἔκτοτε**⁽¹⁾.

Ποῖαν ὄψιν θὰ εἶχεν ἡ Εὐρώπη σήμερον, ἐὰν ὁ Χέρρ φὸν Μπέτμανν συνεφώνει πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ Γκρέϋ; ... Ἐν ὁλίγαις λέξεσι, θὰ ἠγοίγετο ἡ ὁδὸς πρὸς **μίαν νέαν καλυτέραν Εὐρώπην**, ἥρκει μόνον ἡ Γερμανία νὰ ἐδέχετο τὴν χεῖρα τὴν ὁποίαν τῇ προσέφερεν ἡ Ἀγγλία. Ἄλλως ὅμως ἔδοξεν εἰς τὸν φὸν Μπέτμανν Χόλδεγκ.

(1) Κυανὴ Βίβλος, ἀρ. 101.

(2) Κυανὴ Βίβλος, ἀρ. 109.

Ἐπανελήφθη δηλ. ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1912. Ἡ Ἀγγλία ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην τῆς **Εὐρώπης**· ἡ Γερμανία ὅμως ἐπιθυμεῖ τὴν οὐδετερότητα τῆς **Ἀγγλίας**, διὰ νὰ δύναται νὰ διαταράττῃ τὴν εἰρήνην ταύτην κατὰ βούλησιν. Καὶ ὁ ἴδιος Καγκελλάριος, ὅστις εὐρίσκεται ἐν γνώσει καὶ τούτου καὶ ἄλλων ἀναριθμήτων παρομοίων γεγονότων παλαιότερων καὶ προσφατωτέρων, τολμᾷ νὰ ἐπιρρίπτῃ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως τὸ βάρος τῆς «ἑσωτέρας εὐθύνης τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου»! Θὰ ἴδωμεν ὅμως βραδύτερον ὅτι κάμνων τὴν δήλωσιν ταύτην περιέρεται εἰς σφοδρὰν σύγκρουσιν ὅχι μόνον ἀπλῶς πρὸς τὰ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἐπίσημα δημοσιεύματα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Χέρρ φὸν Μπέτμανν ἐλάμβανεν ἄνευ σχολίων τὴν πρότασιν τοῦ Γκρέϋ περὶ μονίμου εἰρήνης ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Γερμανίᾳ ἐκηρύσσεται «ὁ ἐπαπειλῶν κίνδυνος τοῦ πολέμου», καὶ οἱ ἐν Πετρούπολει καὶ Παρισίοις πρεσβεύται παρηγγέλλοντο νὰ ἐπιδώσουν τελεσίγραφα εἰς τὰς Κυβερνήσεις, παρὰ ταῖς ὁποίαις ἦσαν διαπεπιστευμένοι. Παρὰ τῆς Ρωσσίας ἀπηγείτο «νὰ σταματήσῃ ἐντὸς δωδεκαώρου πᾶν πολεμικὸν μέτρον ἐναντίον ἡμῶν (τῆς Γερμανίας) καὶ τῆς Αὐстроουγγαρίας καὶ νὰ εἰροποιήσῃ ἡμεῖς ὁριστικῶς περὶ τούτου.» Παρὰ δὲ τῆς Γαλλίας ἀπηγείτο νὰ δηλώσῃ ἐντὸς δεκαοκταώρου «ἐὰν θὰ παρέμενεν οὐδετέρα ἐν περιπτώσει Ρωσογερμανικοῦ πολέμου.» Τὸ τελεσίγραφον εἰς μὲν τὴν Πετρούπολιν ἐπεδόθη περὶ τὸ μεσονύκτιον, εἰς δὲ τοὺς Παρισίους περὶ τὴν 7^{ην} ἑσπερινήν.

[Μετὰ βαθεῖαν ἀνάλυσιν τῶν Γερμανικῶν τελεσίγραφικῶν ἀπαιτήσεων ὁ συγγραφεὺς ἐπάγειται :]

Ἡ πλήρης παραφροσύνη τῆς ὅλης δημιουργηθείσης καταστάσεως δύναται νὰ κατανοηθῇ ἐκ τῆς ἐξῆς ὑποθέσεως : Ἐὰν ἡ Ρωσία—ὡς ἄλλως ἦτο δυνατόν θεωρητικῶς νὰ συμβῇ—ἐδέχετο νὰ ἀποστρατεύσῃ τὰς ἀπέναντι τῆς Γερμανίας συγκεντρωθείσας δυνάμεις τῆς, ἡρνεῖτο ὅμως νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας—ὅποια θὰ ἦτο ἡ κατάστασις ; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ Γερμανικὸν τελεσίγραφον ἐν μέρει μὲν θὰ ἰκανοποιεῖτο, ἐν μέρει δὲ θὰ ἀπερρίπτετο, καὶ ἡ **Γερμανία θὰ ἐκήρυττε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας**, διότι ἡ **Ρωσία δὲν θὰ εἶχεν ἀποστρα-**

τευθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας! Ἄλλ' αὐτὴ ἡ Αὐστρία οὐδεμίαν αἵτησιν ἔκαμε πρὸς τὴν Ρωσσίαν ὅπως ἀποστρατευθῇ!

Ὅπωςδὴποτε συνέφερεν εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ παραστήσῃ τὴν Ρωσικὴν κινητοποίησιν ὡς ἀπειλὴν, καὶ δὴ ὡς ἀπειλὴν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας ἐξ ἴσου. Τί ὅμως ἐδηλοῦτο ὅτι θὰ ἐπηκολούθει ὡς συνέπεια κατὰ τῆς Ρωσσίας, ἐὰν αὕτη ἡρνεῖτο νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τὰς διαλαμβανομένας ἐν τῷ τελεσιγράφῳ; Θὰ ἐπηκολούθει Γερμανικὴ κινητοποίησις (¹). Ἡ Γερμανία ἔλεγε πρὸς τὴν Ρωσσίαν: «Ἐπεστρατεύθης· ἐὰν δὲν ὑποχωρήσῃς, κινητοποιῶ πάραυτα».

Ἐὰν ἡ Γερμανία ἡρνεῖτο εἰς τὴν κινητοποίησιν τὴν ὁποίαν ἡπεῖλει καὶ παρεῖχε πλῆρες στάδιον εἰς τὰς καταφανεῖς εὐοίωνους διαπραγματεύσεις αἵτινες διεξήγοντο μεταξὺ Βιέννης καὶ Πετροπόλεως· ἐὰν ἀνέμενεν ἐπὶ μίαν μόνον ἢ δύο ἡμέρας — ἐν ἐπιστρατεύσει ἔστω, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις — εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ ἀπεσοδεῖτο ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἡ μεγίστη ἀπὸ τῶν καταστροφῶν ἀπὸ ὅσας ἀναφέρει ἡ παγκόσμιος ἱστορία. Καθ' ὃ δηλοῖ ἐν τῇ ἐκθέσει του πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν (²) ὁ de Bunsen, ὁ ἐν Βιέννῃ Ἀγγλος πρεσβευτής, «ὅλγων ἡμερῶν ἀναμονὴν θὰ ᾔδυνάτο ἐν πάσῃ πιθανότητι νὰ σώσῃ τὴν Εὐρώπην ἀπὸ μίας τῶν μεγίστων συμφορῶν ἐξ ὧν ἀναφέρει ἡ ἱστορία».

Οὐδέποτε καθ' ὅλον τὸν ἱστορικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος διεπράχθη μεγαλύτερον ἔγκλημα. Οὐδέποτε διαπραχθὲν ἔγκλημα ἀπληροῦνθησαν οἱ ἔνοχοι μετὰ μεγαλυτέρας θρασυτητος καὶ ὑποκρισίας.

Η ΠΑΡΑΒΙΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΕΛΓΙΚΗΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἀφοῦ ἐπέδωκεν εἰς τὸ Βέλγιον τὴν ἐσπέραν τῆς 2^{ας} Αὐγούστου τελεσίγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτει ὑπὲρ τῶν στρατευμάτων τῆς ἐλευθέραν δίοδον διὰ τῆς οὐδετέρας ταύτης χώρας, καὶ μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Βελγίου ὅπως συμμορφωθῇ, ἡ Γερμανία εἰσέβαλεν εἰς τὸ Βελγικὸν ἔδαφος τὴν πρωτὰν τῆς 4^{ης} Αὐγούστου.

(¹) Βλ. Δευκῆς Γερμανικῆς Βίβλου, Ἔγγραφον ἀρ. 24.

(²) Δευκὴ Βίβλος, ἀρ. 161.

Ἡ οὐδετερότης τοῦ Βελγίου καθωρίσθη διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου τοῦ 1839, ἡγγυήθησαν δὲ αὐτὴν «εἰς τὸ διηνεκὲς» ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσσία. Τὸ ἄρθρον 7 τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου ὀρίζει ὅτι τὸ Βέλγιον θὰ εἶνε ἀνεξάρτητον καὶ διηνεκῶς οὐδέτερον Κράτος καὶ ὅτι θὰ διατηρῇ τὴν οὐδετερότητα αὐτοῦ κατὰ πάντων τῶν ἄλλων κρατῶν. Τὸ πρῶτον καὶ προφανέστερον καθήκον ἐνὸς οὐδετέρου κράτους εἶνε **νὰ ἀρνηται εἰς τὰ ἐμπόλεμα κράτη τὸ δικαίωμα διόδου διὰ τοῦ ἰδίου ἐδάφους.** Τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν τῶν θεμελιωδεστέρων ἀρχῶν τοῦ διεθνoῦς δικαίου.

[Ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἁρθρου 10 τῆς Συμβάσεως τῆς Χάγης οὐδέτερόν τι κράτος δύναται νὰ προστατεύσῃ προσβαλλομένην τὴν οὐδετερότητά του καὶ διὰ χρήσεως βίας ἀκόμη κατὰ τοῦ εἰσβολέως, χωρὶς ἡ τοιαύτη αὐτοῦ ἐνέργεια νὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς **περᾶξιν ἐχθρική** καὶ προσθέτει ὅτι ἡ ἄμυνα κράτους τινὸς οὐδέποτε δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν **παραβίασιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ κράτους**· ὡς, **φέρε'** εἰπεῖν, ἡ ἄμυνα τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Γαλλίας δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐπὶ τῆς πρώτης παραβίασιν τῶν δικαιωμάτων τῶν Βελγίων (σελ. βιβ. 214-15) Καὶ ἐξακολουθεῖ:]

Ἀπὸ πάσης λοιπὸν ἀπόψεως εὐρισκόμεθα ἐν τῇ ἀδίκῳ. Ἀλλ' ἐξετάζομεν τὸ ζήτημα ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως, εἶνε ἢτι χειρότερον δι' ἡμᾶς, διότι ὅποια ἐπὶ τέλους εἶνε ἡ ἐννοία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς οὐδετεροποιήσεως ἐνὸς μικροῦ κράτους τὸ ὅποσον κακὴ τύχη ἔρριψεν εἰς τὸ μέσον μεγάλων Δυνάμεων καταστήσασα αὐτὸ τὴν φυσικὴν αὐτῶν παλαίστραν; Ὁ μόνος σκοπὸς εἶνε νὰ προστατευθῇ τὸ κράτος τοῦτο ἐν πολέμῳ, καὶ οὐχὶ ἐν εἰρήνῃ, ὁπότε, φυσικά, δὲν ἔχει ἀνάγκην προστασίας. Ὅταν ὅμως, ἐκρηγνυμένου πολέμου δικαιούται ἕκαστον τῶν γειτονευόντων κρατῶν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ οὐδετέρου κράτους ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ ἐπιτιθέμενος εὐρίσκεται ἐν καταστάσει ἀμύνης, τότε ἡ οὐδετεροποίησις οὐδένα ἔχει σκοπὸν καὶ δὲν εἶνε πράγματι παρὰ ἐν «παληόχαρτο», κατὰ τὴν πρὸς τὸν Σέρ Ε. Γκῶσσε φράσιν τοῦ Καγκελλαρίου. **Τὸ ρητὸν «ἡ ἀνάγκη δὲν γνωρίζει νόμους» δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς δικαιολόγησιν οἰουδήποτε ἐγκλήματος.** Ὁ ἀκριβὴς ὅμως σκοπὸς μιᾶς συνθήκης περὶ οὐδετερότητος εἶνε νὰ καθυποτάξῃ τὴν ἀνάγκην ὑπὸ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ νόμου. Σκοπὸς τῆς εἶνε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ρητόν: «La force prime le droit» (Ἡ βία ὑπὲρ τὸ δίκαιον) διὰ τοῦ

ἀντιθέτου ρητοῦ: «Le droit prime la force» (τὸ δίκαιον ὑπὲρ τὴν βίαν).

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐγένετο ἀπόπειρα πρὸς δικαιολόγησιν τῆς παραδίσεως τῆς Βελγικῆς οὐδετερότητος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξῆς δύο ἐπιχειρημάτων:

1) Ὅτι ἡ Γαλλία θὰ εἰσέβαλλεν εἰς τὸ Βέλγιον, ἐὰν ἡμεῖς [ἡ Γερμανία] δὲν τὴν προσελαμβάνομεν, καὶ

2) Ὅτι τὸ Βέλγιον πρὸ πολλοῦ εἶχε συνάψει στρατιωτικὰς συμβάσεις μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ σκοπῷ κοινῆς ἐνεργείας κατὰ τῆς Γερμανίας⁽¹⁾.

Ἀμφότερα τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα στεροῦνται παντελῶς βάσεως. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀπόδειξις ὅτι ἡ Γαλλία προετίθετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸ Βέλγιον.

[Ἀναφερόμενος ἀκολούθως ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Γερμανοῦ Καγκελλάρου ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας παραβίασις τοῦ Βελγίου, ἐπειδὴ δῆθεν τὸ Βέλγιον εἶχεν ἀθετήσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν οὐδετερότητά του δι' ἰδιαιτέρων στρατιωτικῶν του συμβάσεων μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Μπέτμαν Χόλβεγκ δὲν τῶν ἐπισήμων ἐν τῷ Ράϊχσταγ δηλώσεών του τῆς 4 Αὐγ. 1914 παρέστησε τὴν εἰς τὸ Βελγικὸν ἔδαφος Γερμανικὴν εἰσβολὴν ὡς μέτρον «ἀνάγκης» προωρισμένον καὶ ἐξουδετερώσῃ σκοπομένην δῆθεν Γαλλικὴν εἰσβολὴν, κατὰ δὲ τοῦ Βελγίου δὲν ἐξήγγειλεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην μομφὴν ἢ ὑποψίαν, τοῦναντίον ἀνεγνώρισεν ὡς «ἀδίκημα» τὴν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας παραβίασιν τοῦ Βελγίου. Ἐὰν λοιπὸν ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐλαχίστη ὑποψία περὶ τῆς στάσεως τοῦ Βελγίου, δὲν θὰ ἐκρημασσοῦντο τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ὁ Καγκελλάριος εἰς τὸν λόγον του τῆς 4 Αὐγούστου.] (Σελ. βιβ. 217-8).

Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ θεωρήσωμεν ὡς βεβαιότητα ὅτι ἐν Βερολίῳ οὐδὲν ἦτο γνωστὸν περὶ προδοτικῶν συμβάσεων τοιαύτης φύσεως. Ἐδέησε δὲ νὰ γίνῃ ἀναδίφησις τῶν Βελγικῶν ἀρχείων μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Βρυξελλῶν, διὰ νὰ τεθῇ ὁ Καγκελλάριος ἐπὶ τὰ ἔχνη τῆς Βελγικῆς «προδοσίας». Ἡ «Βορειογερμανικὴ Γενικὴ Ἐφημερίς» (Norddeutsche Allgemeine Zeitung) εὗρέθη τότε εἰς θέσιν νὰ δημοσιεύσῃ ἔγγραφα τινὰ τοῦ Βελγικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, ἅτινα κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως εὐρέθησαν ἀποκαλύπτοντα τὸ γεγονὸς ὅτι σχέδιον πολέμου κατὰ τῆς Γερμανίας εἶχε καταρτισθῇ μεταξὺ Βελγίου καὶ Ἀγγλίας.⁽¹⁾

(1) Σημ. μεταφραστοῦ. Δι' ἐπισήμου ἀνακοινώσεώς της ἡ Βελγικὴ Κυβέρνησις διέφευσε τὰ γερμανικὰ ταῦτα τερατολογήματα, ἀποδείξασα ὅτι οὐδε-

Ἐάν τὰ ἔγγραφα εἶνε αὐθεντικά καὶ πλήρη—ὑπερ δὲν διεπιστώθη εἰσέτι—εἶνε ἀληθές ὅτι ἐμφαίνεται ἐξ αὐτῶν ὅτι συνδιαλέξεις τινὲς διημερίθησαν μεταξύ Βέλγων ἀξιωματικῶν καὶ Ἀγγλῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς συνεργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύναντο ἐνδεχομένως νὰ προέλθουν ἡ Ἀγγλία καὶ τὸ Βέλγιον· ἀφ' ἐτέρου ἀποδεικνύουν ἀναμφηρίστως ὅτι ἡ συνεργασία αὕτη θὰ ἐπῆρχετο *μόνον ἐν περιπτώσει παραβιάσεως τῆς Βελγικῆς οὐδετερότητος ὑπὸ τῆς Γερμανίας..*

Τὸ Ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐδημοσίευσεν ἐπιστολὴν τοῦ Σέρ Ἐδουαρδ Γκρέυ ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν ἐν Βρυξέλλαις Ἀγγλὸν πρεσβευτὴν τῇ 7ῃ Ἀπριλίου 1913, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Γκρέυ ἀποκρούει πᾶσαν ἰδέαν ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρεδίκαζε πρώτη τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου. Οὐδεμία Βρετανικὴ Κυβέρνησις θὰ ἐδέχετο τοιαύτην ἐνέργειαν, καὶ ἡ δημοσία ἐν Ἀγγλίᾳ γνώμη οὐδέποτε θὰ τὴν ἐπεδοκίμαζεν. Ἡ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας παραβίασις τῆς Βελγικῆς οὐδετερότητος δὲν θὰ ἀπετέλει μόνον ἀδίκημα, ἀλλὰ καὶ θὰ ἦτο μεγάλη μωρία, ἀφοῦ θὰ παρείχεν εἰς τὴν Γερμανίαν ἀφορμὴν καὶ δικαιολογίαν πρὸς παρομοίαν καὶ ἐκ μέρους αὐτῆς ἐνέργειαν. Ἐφ' ὅσον ἡ οὐδετερότης τοῦ Βελγίου ἢ οἰαδήποτε ἄλλης οὐδετέρας χώρας δὲν παραβιάζεται ὑπὸ ἄλλης τινὸς Δυνάμεως, ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε θὰ ἐδέχετο ν' ἀποστείλῃ εἰς τὰς χώρας ταύτας στρατεύματα.

Ἡ ὡς ἄνω ἐπιστολὴ ἐγγράφη δεκαπέντε ὅλους μῆνας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, δὲν ἐγράφη, ἄρα, ἐπίτηδες διὰ νὰ δημιουργήσῃ εὐνοϊκὴν θέσιν διὰ τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν παροῦσαν κρίσιν. Ἀξίζει ἐπομένως νὰ πιστευθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, επικυροῦται δ' ἐξ ἄλλου καὶ ὑπὸ τῶν γεγονότων τῶν τελευταίων μηνῶν (*).

μὴν σύμβασιν μεθ' οἷαςδὴποτε Δυνάμεις συνῆψε κατὰ τῆς Γερμανίας. (Ἐκδ. Γραφείου τοῦ Τύπου ἐν Λονδίνῳ, Wt 48959—648 Gr. 5). Σχετικὴ διάψευσις ἐγένετο ἐγκαίρως καὶ ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας.

Τὰ ἐν λόγῳ ἔγγραφα ἐδημοσίευσεν ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΑΣΑ εἰς τι σημεῖον ἡ «Βορειογερμανικὴ Ἐφημερίς» τῆς 25 Νοεμβρίου. (Βλ. ἐνθ' ἄνωτ.).

(*) Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο καθὼς καὶ διὰ πᾶν ἄλλο σχετιζόμενον μετὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Βελγίου παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ ἔργον τοῦ κ. Emile Waxweiler, μέλους τῆς Βασιλικῆς Βελγικῆς Ἀκαδημίας «La Belgique

[Μετά τὴν ἐπίδοσιν—ίστορεῖ ὁ Συγγραφεὺς—τοῦ Γερμανικοῦ τελεσίγραφου πρὸς τὸν Βέλγον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργῶν τὴν ἐσπέραν τῆς 2ας Αὐγούστου, ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις προσέφερε τὴν πρωΐαν τῆς 3ης Αὐγούστου εἰς τὴν Βελγικὴν Κυβέρνησιν τὴν ἐνίσχυσιν πέντε σωμάτων Γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὸ Βέλγιον ἐν τούτοις, καίπερ διατρέχον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν τὸν κίνδυνον τῆς Γερμανικῆς εἰσβολῆς, ἀπέκρουσε τὴν προσφορὰν. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶνε μία παράγραφος τῆς πρὸς τὸ Γερμανικὸν τελεσίγραφον δοθείσης ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως τῆς Βελγικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Βελγικὴ Κυβέρνησις ἀποκρούουσα τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς Γερμανικῆς περὶ δῆθεν προθέσεων τῆς Γαλλίας ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Γερμανίας διὰ Βελγικοῦ ἐδάφους, παρατηρεῖ ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι εὐρίσκονται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς δοθείσας ὑπὸ τῆς Γαλλίας τῇ 1ῃ Αὐγούστου ἐπισήμους δηλώσεις, ἀλλὰ καὶ «ἐάν, παρὰ προσδοκίαν, ἡ Βελγικὴ οὐδετερότης ἤθελε παραβιασθῇ ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τὸ Βέλγιον προτίθεται νὰ ἐκκληρώσῃ τὰς διεθνεῖς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, καὶ ὁ Βελγικὸς στρατὸς θὰ ἀντιτάσσεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν ζωνηροτάτην ἀντίστασιν εἰς τὸν εἰσβολέα». (Βελγικὴ Φαῖά Βίβλος, ἀρ. 22)

Ἀκολούθως τῇ 3ῃ Αὐγούστου ὁ Βασιλεὺς Ἀλβέρτος ἐτήλεγράφησε πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Ἀγγλίας ἐπικαλούμενος τὴν *διπλωματικὴν*, ἀλλ' οὐκ καὶ τὴν *στρατιωτικὴν* του ἐπέμβασιν (¹). Ἐσήμειν τοῦτον τὸν ὑπαρξιν μυστικῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως; Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἐν Βουξέλλαις Ἀγγλος προεβεντὴς Σέρ Φράνσις Βίλλιερς (Villiers), ἐπέδιδε τῇ 4ῃ Αὐγούστου 1914 πρὸς τὸν Βέλγον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Λαβινιὸν (Lambert) διασπᾶσθαι, δι' ἧς ἡ Ἀγγλία *διεκρίναιτε τὴν προθυμίαν* αὐτῆς ὅπως, ἐν *περιπτώσει Γερμανικῆς κατὰ τοῦ Βελγίου ἐπιθέσεως*, παράσχω αὐτὸ κοινὸν μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσσίας βοήθειαν εἰς τὸ Βέλγιον πρὸς ἀποκρούσιν τῆς Γερμανικῆς βίας, «ἐὰν οὕτω ἐπεθῇ τὸ Βέλγιον» (²).] (Σελ. βιβλ. 121-2).

Ἐὰν οὕτω ἐπεθῇ τὸ Βέλγιον! Ἀλλὰ προβάλλουσα τὸν ὑποθετικὸν τοῦτον ὅρον ἡ Ἀγγλία ὑστέρει πράγματι περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διεθνῶν αὐτῆς δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων. Εἶνε ἀνεγνωρισμένη ἀρχὴ ἐν τῷ διεθνεί δικαίῳ, καὶ ἀρχὴ βασιζομένη καὶ ἐπὶ τῆς λογικῆς, ὅτι ἐν περιπτώσει συλλογικῆς ἐγγυήσεως, οἷα ἡ τῆς Βελγικῆς Συνθήκης, ἕκαστος τῶν ἐγγυητῶν, ἐν περιπτώσει παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος ὑπὸ ἑτέρου Κράτους, δικαιοῦται, ἰδίῳ δικαίῳ, νὰ ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τοῦ οὐδετέρου Κράτους,

neutre et loyale», — βιβλίον διακρινόμενον τόσον διὰ τὰς παρεχομένας ἐν αὐτῷ λεπτομερείας ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ συγγραφέως ἀντικειμενικότητα. (Lausanne. Payot. 1915).

(¹) Βελγικὴ Φαῖά Βίβλος, ἀρ. 25.

(²) Βελγικὴ Φαῖά Βίβλος, ἀρ. 28.

καὶ πράγματι ὑπέχει καθήκον καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἐγγυητρίας Δυνάμεις ὅπως προσλάβῃ τὴν στάσιν ταύτην. (Bluntschli Völkerrecht, VI., Ἀριθ. 432 καὶ 440). Καὶ χωρὶς ἀκόμη ν' ἀναμένῃ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Βελγίου, ἡ Ἀγγλία ἐδικαιούτο νὰ παρεμβῇ ἐνόπλιως πρὸς προστασίαν τῆς παρὰβιασθείσης οὐδετερότητός του. Ἐξαρτήσασα ὅμως τὴν ἐπέμβασίν της ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Βελγίου ἡ Ἀγγλία ἐξεδήλου περίσκεψιν εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπεχρεοῦτο ἐκ τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ἀπεδείκνυε δὲ πέραν πάσης ἀμφισβητήσεως ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχε προηγουμένη συμφωνία μεταξύ Ἀγγλίας καὶ Βελγίου κατευθυνομένη κατὰ τῆς Γερμανίας.

[Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι αἱ ἐγγυήτραι τοῦ Βελγίου Δυνάμεις παρενέβησαν ἐνόπλιως ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητός του μόνον μετὰ τὴν ἐπίσημον πρόσκλησίν των ὑπὸ τοῦ Βελγίου γενομένην τῇ 5 Αὐγούστου 1915, καταρροακωθέντος τοιουτοτρόπως τοῦ γερμανικοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι τὸ Βέλγιον εἶχε προηγουμένως πωλήσει τὴν οὐδετερότητά του. Ἀλλὰ καὶ ἀληθὴς ἐὰν ᾦτο ὁ ἰσχυρισμός, δὲν θὰ ἐγίνετο ἰσχυροτέρα ἠθικῶς ἡ θέσις τῆς Γερμανίας.

Ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει κατόπιν ὅτι, καὶ ἐὰν τὸ Βέλγιον ᾦτο πάντῃ ἀθῶον καὶ τῶν πλέον ἀκινδύνων συνηθίσαν παρὰ τοῦ μέλλοντός του, ἡ Γερμανία καὶ πάλιν θὰ παρεβίαζεν ἐν δεδομένη στιγμή τὴν οὐδετερότητά του, διότι ἡ παραβίασις αὕτη ἀπετέλεσε βάσιν τῶν στρατιωτικῶν σχεδίων τοῦ Γερμανικοῦ Ἐαυτελείου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς.

Ἐκθέτει ἀκολούθως τὴν χειρίστην ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς οὐδετέρους λαοὺς ἡ ἀπέναντι τοῦ Βελγίου συμπεριφορὰ τῆς Γερμανίας καὶ τονίζει τὴν ἀντίθεσιν τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ἡ αὐτὴ Γερμανία πρὸς τὴν Ἑλβετικὴν Κυβέρνησιν, περὶ τῆς ὁποίας ἐξεφράσθη θαυμαστικῶς (Waxweiler σελ. 52) ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Συμπολιτείας, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἡμέραν τῆς παραβιάσεως τοῦ Βελγίου, ἐξεδήλου τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἑλβετικοῦ λαοῦ ὅπως «προστατεύσῃ τὴν οὐδετερότητά της κατὰ πάσης προσβολῆς». Ἐκεῖνο τὸ ὅποion, προκειμένου περὶ Βελγίου, ἀπετέλει ἔγκλημα ἄξιον θανάτου—διότι ἀπηνθύνετο κατὰ τῆς Γερμανίας—διὰ τὴν Ἑλβετίαν ἀπετέλει ἐξόχως εὐχάριστον διαβεβαίωσιν, διότι, ἐὰν ποτε συνέβαινε νὰ ἐφαρμοσθῇ, τὸ Ἑλβετικὸν πλῆγμα θὰ ἀπηνθύνετο κατὰ τῆς Γαλλίας! (Βλ. σελ. βιβλίου 222 - 6)].

Οἱ Βέλγοι ὑπερήσπισαν τὴν χώραν των καὶ τὰ φρούριά των μετ' ἀδαμάστου θάρρους καὶ μετὰ γιγαντιαίων θυσιῶν. Μέχρι σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν ἀκροτάτην δυτικὴν γωνίαν τῆς Φλάνδρας ἐξακολουθοῦσιν ἀντιτάσσοντες ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ἡγεσίαν τοῦ Βασιλέως των,—(Γερμανικῆς καταγωγῆς, νυμφευθέντος Γερμανίδα πριγκίπισσαν)—Βασιλέως, ὅστις ἀπέδει-

ξεν ὅτι γνωρίζει νὰ ἐκτίθεται εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς πάλης. Δὲν εἶνε δὲ ποσῶς ἐκπληκτικὸν ὅτι τοιοῦτος ἡρωϊσμὸς ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθῆς ἀγὼν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας, καὶ οὐχὶ τὸ κίβδηλον ἐκεῖνο συναίσθημα τὸ ὁποῖον ἐνσταλάζουν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐξαπατωμένου Γερμανικοῦ λαοῦ.

Εἰς ποίαν θέσιν κατήντησε τὸ Γερμανικὸν ἔθνος—τὸ ἔθνος αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ παρελθόντι, πρὸ τῆς σημερινῆς διαφθορᾶς, εἶχεν ἀντίληψίν τινα καὶ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰς εὐγενεῖς καὶ ἡρωϊκὰς πράξεις! Μήπως τὸ ἀπελευθερωτικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσεν ὁ Ἑλβετὸς «ἐλεύθερος σκοπευτὴς» (franc-tireur) Γουλιέλμος Τέλλος δὲν ἐνέπνευσεν εἰς τὸν μέγιστον τῶν ποιητῶν μας τὸ εὐγενέστατον τῶν δραματικῶν του ἔργων; Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ἐκεῖνοι οἵτινες ἀνετράφημεν ἐν τῇ θαυμασμῷ τῶν μικρῶν κατὰ τῶν μεγάλων, τῆς πάλης τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τῶν Περσῶν, τῆς πάλης κατὰ τῶν Ἰσπανῶν, τὴν ὁποίαν διεξήγαγον οἱ Ὀλλανδοί, τῶν ὁποίων τὴν ἐξέγερσιν ὁ Σχίλλερ περιέγραψε μετὰ τόσον βλαθείας συμπαθείας καὶ τοὺς ὁποίους ὁ Γκαίτε ἀπὸ θανάτισεν ἐν τῇ «Egmont» τοῦ; Καὶ τί πράττομεν σήμερον, ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ τοῦ 1914, οἱ ὁποῖοι βλέπομεν καὶ λαμβάνομεν πείραν τῆς αὐτῆς ἡρωϊκῆς πάλης, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ κατευθυνομένης ἐναντίον ἡμῶν ὡς δυναστῶν; Οὐδεμίαν λέξις συμπαθείας ἀκούεται, οὐδεμίαν λέξις θαυμασμοῦ, οὐδεμίαν λέξις ἐκ τῆς ὁποίας νὰ καταφαίνεται καὶ ἀπλήκτῳ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατανόησις τοῦ ἀγώνος των. Ἀντὶ τούτων ἐκστομίζομεν συκοφαντίας καὶ κατηγορίας προωρισμένας νὰ δικαιολογήσουν τὸ ἐγκλημὰ μας. Ὡς ἀναγνώση οἰοσθήποτε τὴν ἐκκλησιν τὴν ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ φέρουσαν τὰς υπογραφὰς πάντων τῶν διακεκριμένων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ Γερμανῶν. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐκφερομένου ψεύδους ὅτι τὸ Βέλγιον συνήψε μυστικὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν διαλαμβάνεται εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο τίποτε ἄλλο παρὰ καθαρῶς ἀναπόδεικτοι ἰσχυρισμοὶ περὶ τῶν πράξεων τῶν Βέλγων «ἐλευθέρων σκοπευτῶν», περὶ ἀκρωτηριασμοῦ τῶν τραυματιῶν, φόνου ἱατρῶν καὶ οὕτω καθεξῆς.

Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πρὸ ὀλίγων ἑτῶν ἐπληροῦντο—καὶ δικαίως—δακρύων ἐνθουσιασμοῦ ἐπὶ τῇ

θέα τῆς ἡρωϊκῆς πάλης τοῦ μικροῦ Βοεριοῦ ἔθνους ἐναντίον τῆς Ἀγγλικῆς δυνάμεως, οἱ Βέλγοι οὗτοι οἱ ὅποιοι σήμερον ὑπερασπίζουσι τὴν πατρίδα των, ἐὰν τυχὸν συμβῇ νὰ μὴ περιβάλλωνται διὰ στρατιωτικῶν στολῶν, δὲν θεωροῦνται παρὰ κοινοὶ ἐγκληματῆται, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ τυφεκίζωνται δίκην λυσσῶντων κυνῶν⁽¹⁾.

Ἐλθμονήσατε δλωσδιόλου, σεῖς, ὦ ἡγέται καὶ ἰθύντορες τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος, τοὺς ἡρώας μας τοῦ 1813, εἰς τιμὴν τῶν ὁποίων παρεθέτετε πατριωτικὰ γεύματα καὶ ἐξεφωνεῖτε πατριωτικοὺς λόγους πρὸ ἐνὸς ἔτους; Καὶ δὲν ἦσαν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τοὺς ὁποίους ἐτιμᾶτε οἷοι εἶνε οἱ Βέλγοι τῆς σήμερον, τὸ ἔνοπλον ἔθνος, τὸ ὅποιον μετὰ ἡ ἄνευ στρατιωτικῶν στολῶν ρίπτεται ἀκάθεκτον κατὰ τοῦ εἰσβολέως;

* * * * *

Ἦδυνήθην ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ πολέμου νὰ ἀντιληφθῶ, εὐρισκόμενος ἐντὸς Κινηματο-θεάτρου τοῦ Βερολίνου, τὴν ἀπερίγραπτον σύγχυσιν σκέψεως ἣ ὁποία ἐπικρατεῖ καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ἐπειδὴ ὁ στρατιωτικὸς λογοκριτὴς ἐπέτρεπε μόνον πατριωτικὰ θέματα, δύο πολεμικὰ δράματα ἐρρίφθησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο. Τὸ ἐν παρίστα τὴν ἐξεγερσιν τῶν Τυρολῶν τῷ 1809 ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Χόφερ, τὸ δὲ δεύτερον σκηνὰς τῶν «ἐλευθέρων σκοπευτῶν» (franc-tireurs) ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ 1870. Εἰς τὸ Τυρολικὸν δράμα ὁλόκληρον τὸ ἔθνος εἶχεν ἐξεγερθῇ ἔνοπλον κατὰ τοῦ Γάλλου κατακτητοῦ. Αὐτὸς ὁ Ἀνδρέας Χόφερ, ὁ ἡγέτης καὶ ὁ ἥρως (οὐχὶ στρατηγός, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς πανδοχεὺς) καὶ πάντες οἱ ἄλλοι χωρικοί, τεχνῖται καὶ ὑπηρέται, καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ σύζυγοι καὶ αἱ θυγατέρες των, εἶχον ὅπλισθῃ

(1) Ὁ Καρδινάλιος Μερσιέ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μαλὶν (Malines) ἐν τῇ ποιμαντορικῇ ἐπιστολῇ του τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1914 πρὸς τὸν Βελγικὸν λαὸν ἀναφέρει ὅτι μετὰ «ἐπιμελῇ ἔρευναν» ἐξηκριβώθη ὅτι ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπικῇ του περιφερείᾳ ἐτυφεκίσθησαν 13 ἱερεῖς, ἐν δὲ ταῖς ἐπισκοπαῖς Ναμὺρ, Τουρνὰ καὶ Λιέγης ἐτυφεκίσθησαν 30 ἱερεῖς· πάντων δὲ τούτων ἀναφέρει λεπτομερῶς τὰ ὀνόματα καθὼς καὶ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των.

Ἐν Ἀερσοτ (Aerschot), κατὰ τὰ πορίσματα τοῦ καρδινάλιου Μερσιέ ἐτυφεκίσθησαν ἢ ἐκώλησαν ζῶντες 91 πολῖται, ἐν δὲ τῇ Λουβαίν καὶ τῇ περιβαλλούσῃ ἐπαρχίᾳ, 176 πολῖται. Μεταξὺ τῶν οὕτως θανατωθέντων περιλαμβάνονται ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἄνθρωποι προχωρημένης ἡλικίας καθὼς καὶ παιδιὰ.

συμβαλῶσαι εἰς τὴν πάλιν καὶ τὸ ὅλον ἔθνος ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὅπως διεξαγάγῃ ἀγῶνα ἀπελευθερώσεως. Αἱ συμπάθειαι τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως τοῦ δράματος, ἦσαν, φυσικά, ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῶν Τυρολέζων. Οἱ Γάλλοι ἐπυροβολοῦντο καὶ ἐφονεύοντο ἀπὸ διαφόρων κρησφυγέτων, ἀπὸ οἰκιῶν, ἀπὸ δένδρων καὶ βράχων. Καὶ ὁ ἀγὼν κατέληξε, φυσικά, εἰς νίκην καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους. Κατόπιν ἐπηκολούθησε τὸ δράμα τῶν «ἐλευθέρων σκοπευτῶν» τοῦ 1870 καὶ ὃ τοῦ θαύματος! «ἡ σικηνὴ μεταβάλλεται!» Οἱ Γάλλοι ὑπερασπισταὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους των κατέστησαν ἤδη αἰφνης ἀπατεῶνες καὶ κακοῦργοι. Αὐταὶ των αἱ ὀφεισὶ ἀποκαλύπτουν τὰ κακοῦργά των ἐνστικτα! Πυροβολοῦν ἐπίσης καὶ αὐτοὶ ἀπὸ κρυπτῶν, ὅπως καὶ οἱ Τυρολέζοι κατὰ τὸ 1809, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον τότε ἦτο πόλεμος ὑπὲρ ἐλευθερίας, σήμερον εἶνε ἀπλῶς ἐγκλημα καὶ προδοσία! Αἱ τιμωρίαι ἐπομένως δὲν ἔλειψαν. Τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα εἰσβάλλουν εἰς τὰ χωρία, πυρπολοῦν τὰς οἰκίας, καὶ ἐν μέσῳ τῶν θρήνων καὶ τῶν κοπετῶν τῶν γυναικοπαίδων δωδεκάς ἀνδρῶν καὶ παιδῶν τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐνὸς ναοῦ καί, κατὰ τὴν ἑαυτῶν στρατιωτικὴν ἑκφρασιν, τυφεκίζονται συμπαρόνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου. Ἀκρίβειά διαφόροις ιστορίαι! Κατὰ τῶν Γάλλων παριστάμεθα ὡς ἔθνος ἐνοπλον· κατὰ τῶν Γερμανῶν ἐξεγερόμενοι οἱ Γάλλοι εἶνε ἄξιοι ἀγχόνης!

[Τὰ ἀποτελέσματα τῆς «διανοητικῆς αὐτῆς διαφθορᾶς» ἐγένοντο ἐν τῇ ἁλλοδαπῇ βαθύτατα αἰσθητὰ εἰς βάρος τῆς Γερμανίας. Οὐδέτεροι συγγραφεῖς ὡς ὁ Ἑλβετὸς Karl Spitteler, γνωστὸς διὰ τὰ πᾶν ἄλλο ἢ μισογερμανικά του αἰσθήματα, κατέκρινε δομῶς τὴν πρὸς τὸ Βέλγιον συμπεριφορὰν τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸ νὰ καταπατήσῃ τὴν ἀτυχὴ χώραν, ἀλλ' ἠθέλησεν εἰς ἐπίμετρον καὶ νὰ τὴν συκοφαντήσῃ. (Βλ. βιβλίον «Ἡ Ἑλβετικὴ μας ἀποτυχία», ἐκδοθὲν ὑπὸ Rascher καὶ Σια, ἐν Ζυρίχῃ, 1915). Ποῦ ἐγράφη ποτέ, ἐρωτᾷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «J'Accuse», ὅτι εἰς δλίγους τινὰς πυροβολισμοὺς οἰφθέντας, ἔστω, κατὰ τῶν Γερμανῶν στρατιωτῶν ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἀπάντησις δι' ἀθρόων ἐμπρησμῶν; Ποῦ καὶ πότε ἐκωδικοποιήθη τοιοῦτος νόμος; Αὐτὸ εἶνε τὸ **Πρωσσικὸν** δίκαιον τοῦ πολέμου, ὃχι ὅμως καὶ τὸ Διεθνὲς δίκαιον. Καὶ ὅμως ἐὰν οἱ Κοζάκοι ἐνεργήσουν ὁμοιοτρόπως ἐν Ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ, θὰ ὑβρισθοῦν ὡς ἄγριοι Μοσχοβιτικαὶ ὀρδαί, ἐνῶ αὐτοὶ τοῦλάχιστον δύνανται νὰ προβάλουν ὅτι δὲν κατέστρεψαν ἐν Σταλουπόνι καὶ Νάιτεμβουργ κέντρα παιδείας καὶ τέχνης. Οἱ Γερμανοὶ ὅμως κατέκτανσαν καὶ ἠρμήμωσαν ἀνεκτίμητα ἀριστοτεχνήματα τέχνης, μητροπολιτικοὺς ναοὺς Γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἄλλα πολύ-

τιμα κειμήλια τῆς δημιουργικῆς ἰκανότητος τοῦ ἀνθρώπου] Σελ. βιβλ. 230—3.

Ἐνδεχόμενον νὰ προβληθῇ, ὅπως πράγματι καὶ προσεβλήθη, τὸ ἐρώτημα: Διατί τὸ Βέλγιον δὲν μᾶς ἐπέτρεψεν ἐλευθέραν διόδον, ἀφοῦ διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἀπηλλάσσεται ὅλων τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου; Τὸ εὐγενές (;) αὐτὸ ἐρώτημα εἶνε ἄξιον τῆς νεωτέρας ἐθνικῆς ψυχολογίας τῶν Γερμανῶν: «Διατί δὲν ἐδέχθης τὴν ὕδριν; λέγει ὁ ὕδριστῆς πρὸς τὸν ὕδρισθέντα· τώρα πάρε εἰς ἐπίμετρον καὶ μίαν κατραπακιὰν κατὰ κεφαλῆς!»

Διατί ὅμως ἡ Γερμανία δὲν ὑπέκυψεν εἰς τὴν Ναπολεόντειον κατὰκτησιν; Ἐὰν καὶ αὕτῃ παρέμενεν ἡσυχος, θὰ ἀπηλλάσσεται πολλῆς αἱματοχυσίας καὶ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου.

Διατί ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Πέρσας νὰ διέλθουν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν; Ἐὰν τὸ ἐπραττον θὰ παρέμενον ὅλοι ζῶντες.

Ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια «μοιτιανὰ ἐρωτήματα» θὰ ἠδύναντο νὰ προβληθῶσιν ἀναίτητα. Δὲν εἶνε δὲ ταῦτα μωρότερα τῆς μομφῆς ἢ ὁποία φέρεται σήμερον κατὰ τοῦ Βελγίου. Τὸ Βέλγιον ὑπερήσπισεν ἑαυτὸ διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον διότι ἡ τιμὴ του, ἡ ἀνεξαρτησία του καὶ αἱ διεθνεῖς του ὑποχρεώσεις ἐπέβαλλον εἰς αὐτὸ ν' ἀντιτάξῃ ἀμύνην. Ἡ προσκλήσις πρὸς τὸ Βέλγιον ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Γερμανίαν ἐλευθέραν διόδον ἐσήμαινεν ὅτι ἔπρεπε νὰ θυσιάσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ νὰ ρίψῃ εἰς τοὺς τέσσαρς ἀνέμους τὰς διεθνεῖς του ὑποχρεώσεις.

Τὸ κατὰ τῆς Γερμανίας κατηγορητήριον συνοψίζω διὰ τῶν ἑξῆς:

1) Ἡ Γερμανία παρέσχεν εἰς τὴν Αὐστροίαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας κατὰ τῆς Σερβίας, καίτοι ἐγίνωσκε καλῶς ὅτι θὰ προέκυπτεν Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἐξ Αὐστροσερβικοῦ τοιούτου.

2) Ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Αὐστροίαν ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν Σερβίαν τελεσίγραφον περιλαμβάνον τερατωδῶς ὑπερμέτρους ἀπαιτήσεις, παρ' ὅλην δὲ τὴν ὀλοσχερῇ σχεδὸν ἀποδοχὴν τῶν αἰτημάτων τούτων ὑπὸ τῆς Σερβίας, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὴν (τὴν Αὐστροίαν) νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν πρεσβευτὴν της, καὶ νὰ κηρύξῃ πόλεμον.

3) Διὰ τῆς προτάσεώς της ὅπως γίνῃ ἐντοπισμὸς τοῦ πολέμου ἐπεζητεῖ νὰ **φανῇ** ὅτι ἐμεσολάθει δῆθεν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ὅτι ἡ πρότασίς της αὕτη δὲν εἶχε καμμίαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας, θὰ ἐγίνωσκε πάντως ἐκ τῆς καθόλου διπλωματικῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῶν τελευταίων γεγονότων τῆς Βαλκανικῆς κρίσεως· ὅτι δὲ τοῦτο ἦτο εἰς αὐτὴν γνωστὸν συνάγεται ἐκ τῶν ὁμολογιῶν τὰς ὁποίας περιλαμβάνει καὶ αὕτη ἡ Λευκὴ Βίβλος.

4) Ἀπέρριψε τὴν πρότασιν περὶ συνδιασκέψεως τῶν τεσσάρων Δυνάμεων.

5) Αὕτῃ ἡ ἰδίᾳ τότε προέβαλε τὴν πρότασιν περὶ ἀμέσων διαπραγματεύσεων μεταξὺ Βιέννης καὶ Πετροπόλεως, ταυτοχρόνως ὅμως ἠνείχετο ὅπως ἡ Αὐστρία ἀρνηθῇ νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας καὶ ἀντ' αὐτῶν κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας.

6) Ἀφῆκεν ἀναπάντητον τὴν πολλάκις ἐπαναληφθεῖσαν αἰτήσιν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ὅπως ὑποβάλῃ αὕτῃ ἡ Γερμανία ἄλλον τρόπον μεσολαδήσεως ἀντὶ τῆς προτάσεως περὶ συνδιασκέψεως τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπορρίψει.

7) Ἀφῆκεν ἀναπάντητους καὶ ἀδελφότητος τὰς διαφόρους προτάσεις συμβιβασμοῦ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Εὐρέυ.

8) Ἐν μέρει μὲν ἀπέρριψεν, ἐν μέρει δὲ ἀφῆκεν ἀναπάντητον τὴν πρότασιν συμβιβασμοῦ τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Σαζόνωφ.

9) Παρ' ὅλας τὰς γενομένας πρὸς αὐτὴν ἐρωτήσεις, οὐδέποτε εἶπε **τί ἤθελεν** ἡ Αὐστρία, διαρκῶς δὲ περιωρίζετο λέγουσα **τί δὲν ἤθελεν** ἡ Αὐστρία.

10) Ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν προσφορὰν περὶ οὐδετερότητος αὐτῆς (τῆς Ἀγγλίας), καταδηλώσασα τοιοῦτοτρόπως τὴν πρόθεσιν της ὅπως πολεμήσῃ ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ εἰργάζοντο εἰσέτι ἐνζήλως ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

11) Ὅτε ἐπὶ τέλους αἱ διαπραγματεύσεις ἐπὶ τῆς Σερδικῆς διακινώσεως ἤρξαντο μετ' ἐλπίδων ἐπιτυχίας ἐν Πετροπόλει μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας, ἡ Γερμανία ἀνέτρεψε τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας διὰ τῶν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν τελεσιγράφων της, δι' ὧν κατέστησε τὸν πόλεμον ἀναπόφευκτον.

12) Ἐν τῇ πρὸς τὴν Ρωσσίαν τελεσιγράφῳ της ἀπήτησεν

ὅπως ἡ Ρωσσία ἀποστρατευθῇ καὶ ἐνώπιον τῆς Αὐστρίας, καίτοι αὕτη ἡ Αὐστρία εὐρίσκετο ἐν πλήρει ἐπιστρατεύσει.

13) Ἀντὶ τῆς ἀντιρρόπου κινήτοποιήσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἠπείλησε νὰ προβῇ, ἐκήρυξε πάραυτα τὸν πόλεμον ἄνευ οὐδεμιᾶς δικαιολογικῆς βάσεως, πρῶτον κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ ἀκολούθως κατὰ τῆς Γαλλίας.

14) Ἐπιμηθευομένη ἐδάσισε τὰς κηρύξεις ταύτας τοῦ πολέμου ἐπὶ τοῦ ὅτι αἱ Δυνάμεις αἱ ἀντιτιθέμεναι αὐτῇ εἶχον ἀρχίσει τὰς ἐχθροπραξίας, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας αἱ πρῶται ἐχθροπραξίαι ἐνηργήθησαν ὑπὸ τῆς Γερμανίας.

15) Παρεδίασε τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου, προκαλέσασα τοιοιτοτρόπως εἰς ἐπίμετρον καὶ πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας.

Τὰ κεφάλαια ταῦτα τοῦ κατηγορητηρίου εἶνε ἀποδεδειγμένα δικαιολογούντα τὴν ἐξῆς ἐτυμηγορίαν: **Ἡ Γερμανία εἶνε ἔνοχος, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Αὐστρίας, διὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΓΓΛΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ στάσις τῆς Ἀγγλίας μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἠγέρθη τὸ ζήτημα τῆς Βελγικῆς οὐδετερότητος προκύπτει τόσον σαφῆς ἐξ ὧν ἀνωτέρω εἶπον, ὥστε θὰ ᾖ τοῦ παλιλλογία νὰ διαλάβω περὶ αὐτῆς καὶ ἐνταῦθα. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἔριδος ὁ Σερ Ἐδουαρδὸ Γκρέϋ, ὁ Ἀγγλος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός, ἠγγήθη πασῶν τῶν προσπαθειῶν ὅσαι ἐγένοντο πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἔπραξε δὲ πᾶν τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν ὅπως προλάβῃ τὸν πόλεμον:

1^{ον}) Παρεκίνησε τὴν Σερβικὴν Κυβέρνησιν νὰ προσλάβῃ μετριοπαθῆ στάσιν, ἐν τῇ κατευθύνει δὲ ταύτῃ αἱ προσπάθειαι τοῦ ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας (1).

2^{ον}) Προσεπάθησε, καίτοι ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀκάρπως, ὅπως ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως ἐπέκτασιν τῆς προθεσμίας (2).

(1) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 12, 15, 16, 22, 27.

(2) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 13, 26.

3ον) Ἀκολουθῶς προέβαλε τὴν πρότασιν ὑπὲρ συνδιασκέψεως τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ἥτις πρότασις ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ἀπεκρούσθη ὁμως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας⁽¹⁾.

4ον) Ἐπανεπιλημμένως ἐκάλεσε τὴν Γερμανικὴν Κυβέρνησιν ὅπως προτείνῃ, ἀντὶ τῆς ἀποκρουσθείσης ὑπ' αὐτῆς συνδιασκέψεως, οἷονδ' ἥποτε ἄλλον τρόπον συνεργασίας τῶν μὴ ἀμέσως ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων. Ἡ αἵτησις τοῦ ἐν τούτοις παρέμεινεν ἀναπάντητητος⁽²⁾.

5ον) Προσεπάθησε νὰ προαγάγῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἀμέσου συνεννόησεως μεταξὺ Βιέννης καὶ Πετροπόλεως τὴν προταθείσαν ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἀλλ' ἥτις ὁμως, μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Σερβίας, ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας⁽³⁾.

6ον) Προέτεινε τότε τρόπον τινὰ συμβιβασμοῦ, καθ' ὃν ἡ Αὐστρία θὰ κατελάμβανε Σερβικὸν ἔδαφος συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Βελιγραδίου, ὁπόθεν καὶ θὰ ὑπεχώρευε τοὺς ὅρους τῆς. Οἱ ὅροι οὗτοι θὰ ἀνεκοινοῦντο εἰς τὰς Δυνάμεις ἐφ' ὅσον δὲ δὲν ἤθελον θεωρηθῇ θίγοντες τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Σερβίας, θὰ συνιστῶντο εἰς αὐτὴν πρὸς ἀποδοχὴν. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην οὐδεμία ἀπάντησις ἐδόθη, εἴτε ἐκ Αὐστρίας, εἴτε ἐκ Γερμανίας⁽⁴⁾.

7ον) Ὑπεστήριξε τὴν πρώτην πρότασιν συμβιβασμοῦ τὴν προβληθείσαν ὑπὸ τοῦ Σαζόνωφ, ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς Γερμανίας ὥς ἀπαράδεκτος, ἐπέτυχε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Σαζόνωφ εἰς δευτέραν τοιαύτην πρότασιν, ἥτις ἱκανοποιεῖ πλείοτερον τὰς ἀξιώσεις τῆς Αὐστρίας. Ἡ πρότασις αὕτη ἀπέμεινεν ἀναπάντητος⁽⁵⁾.

8ον) Τὴν 31^{ην} Ἰουλίου προήγαγε μετὰ τῆς μεγίστης δραστηριότητος τὰς διαπραγματεύσεις αἵτινες εἶχον ἀρχίσει μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας, καὶ ἐπεξήτησε νὰ κατευθύνῃ αὐτὰς πρὸς ἐπι-

(1) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 17, 35, 36, 37, 42, 43, 51, 53, 111.

(2) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 60, 68, 80, 84, 88.

(3) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 45, 74, 75, 78, 93, 106.

(4) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 88, 98, 103.

(5) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 97, 103, 120, 131, 132, 139. Καὶ Πορτοκαλὸχρου Βιβλίου ἀριθ. 60, 63, 67.

τυχές τέρμα διὰ περαιτέρω προτάσεων αἵτινες περιείχον πλήρη ἱκανοποίησιν διὰ τὴν Αὐστροίαν. Πᾶσαι αἱ προτάσεις του περιείχον τὸν ὅρον ὅτι πᾶσαι αἱ Δυνάμεις θὰ κατέπαυον τὰς περαιτέρω στρατιωτικὰς παρσκευάς των ⁽¹⁾.

9^{ον}) Ἐν τέλει διεκήρυξε τὴν προθυμίαν του ὅπως ὑποστηρίξῃ ἐν Πετροπόλει καὶ Παρισίοις οἰκονομικὰ λογικὴν πρότασιν τῆς Γερμανίας ἢ τῆς Αὐστροίας ἣτις θὰ ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει τοιαύτη πρότασις δὲν ἤθελε γίνεαι πρὸς ἀδεκτὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Ρωσσίας, ἐδήλου ὅτι θὰ ἀπεσύρετο αὐτὸς ἐκ τῶν διαπραγματεύσεων. Οὐδεμία ὅμως τοιαύτη πρότασις ἐγένετο, ἀφοῦ ἐν τῇ μεταξὺ ἡ Γερμανία ἐξεσφενδόνισε τὰ δύο τῆς τελεσίγραφα καὶ ἀπέκρουσε πᾶσαν περαιτέρω διαπραγματεύσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος ⁽²⁾.

10^{ον}) Τὴν 1^{ην} Αὐγούστου, ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας, ὁ Σέρ "Εδ. Γκρέυ διεδίδασκε προτάσεις, παραστάσεις καὶ νοθεύσεις πρὸς πάσας τὰς πρωτευούσας ζητῶν ὅπως συνεννοηθῶσιν αἱ Δυνάμεις ἔστω καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ⁽³⁾. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβερνῆσις Βιόλου περιέχει δεκάπεντα ὅλα τηλεγραφήματα σταλντα εἰς τὰς διαφόρους πρωτευούσας ἢ ληφθέντα ἐξ αὐτῶν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 Αὐγούστου, δεκάπεντα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 31 Ἰουλίου καὶ τριάκοντα τρία ὑπὸ ἡμέρ. 29 καὶ 30 Ἰουλίου.

Ὁ Σέρ "Εδ. Γκρέυ εἶπε πρὸς πάντος ἄλλου ἄξιος τοῦ ἐπωνύμου «εἰρηνοποιὸς τῆς Εὐρώπης», ἐὰν ὑπάρχῃ ἀκόμη ἔννοιά τις εἰς τὸ ρητὸν in magnis voluisse sat est.

Αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀπέβησαν μάταιαι, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του, ἐργασθέντος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης μετ' ἀκαμάτου ζήλου, δεξιότητος καὶ ἐνεργείας, θὰ παραμείνῃ ἀφθιτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Χέρρ φὸν Μπέτμανν Χόλδεγκ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διαψεύσῃ τὴν ἐτυμηγορίαν ταύτην τῆς ἱστορίας. Ἐννοῶ ὅμως τὸν Χέρρ φὸν Μπέτμανν τῆς 4^{ης} Αὐγούστου 1914, καὶ οὐχὶ ἐκεῖνον τῆς 2^{ας} Δεκεμβρίου.

(1) Βλ. Κυανῆς Βιβλὸς ἀριθ. 110, 111, 131, 133, 135, 137.

(2) Βλ. Κυανῆς Βιβλὸς ἀριθ. 111, 112, 121.

(3) Βλ. Κυανῆς Βιβλὸς ἀριθ. 126, 130, 131, 132, 133, 135, 137, 138, 139, 141.

Τί εἶπε δὲ τὴν 4^{ην} Αὐγούστου; Ἄς ἀκούσωμεν τῆς Λευκῆς Βίβλου:

«Τῇ 26^ῃ Ἰουλίου ὁ Σέρ Ἐδ. Γκρέυ προέτεινεν ὅπως αἱ μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας διαφοραὶ υποβληθῶσιν εἰς συνδιάσκεψιν τῶν πρεσβευτῶν τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὴν προεδρείαν του» (σελ. 408).

«Ἐδηλώσαμεν περαιτέρω τὴν προθυμίαν ἡμῶν, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς περὶ συνδιασκέψεως ἰδέας, νὰ διαδιδάσωμεν δευτέραν πρότασιν τοῦ Σέρ Ἐδ. Γκρέυ πρὸς τὴν Βιέννην, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὗτος ὑπέβαλλεν ὅπως ἡ Αὐστροουγγαρία ἀποφανθῇ ὀριστικῶς εἴτε ὅτι ἡ Σερβικὴ ἀπάντησις ἦτον ἱκανοποιητικὴ, εἴτε ὅτι θὰ ἐχρησίμευεν ὡς βάσις πρὸς περαιτέρω διαπραγματεύσεις.» (σελ. 409).

«Συνηνωμένως μετὰ τῆς Ἀγγλίας εἰργάσθημεν ἀδιακόπως ὑποστηρίζαντες πᾶσαν πρότασιν» κ.λ. (σελ. 411).

«Μέχρις ἔτι τῆς 30^{ῃς} Ἰουλίου διεδιδάζομεν τὴν Ἀγγλικὴν πρότασιν εἰς Βιέννην ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις πρὸς διαπραγματεύσεις, καθ' ἣν ἡ Αὐστροουγγαρία θὰ ὑπεγγόρευε τοὺς ὅρους τῆς ἐν Σερβίᾳ, ἥτοι μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Αὐστριακῶν στρατευμάτων ἐντὸς τοῦ Σερβικοῦ ἐδάφους.» (σελ. 410).

«Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ μεταξὺ τῆς 29^{ῃς} καὶ τῆς 31^{ῃς} Ἰουλίου, καθ' ὃν χρόνον αἱ μεσολαβήτικαὶ αὗται προσπάθειαι ἡμῶν ἐσυνεχίζοντο μετ' αὐξούσης δραστηριότητος, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς διπλωματίας...» κ.λ. (σελ. 411).

«Τί λέγω; καὶ προτοῦ ἀκόμη ἡ ἐκ Βιέννης ἀπάντησις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Ἀγγλογερμανικὴν μεσολαδήσιν... θὰ ἠδύνατο πιθανῶς νὰ εἶχε ληφθῇ...» κ.λ. (σελ. 411).

«Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Μεγ. Βρεττανία προσεπάθει νὰ μεσολαδήσῃ μεταξὺ Βιέννης καὶ Πέτρουπόλεως» κ.λ. (Ἀγόρευσις Καγκελαρίου 4^{ης} Αὐγ., σελ. 436).

Αἱ περικοπαὶ αὗται ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπομνήματος συμφωνοῦν μὲ τὰ προσηρηθέντα εἰς αὐτὸ τηλεγραφήματα καὶ εἰδικῶς πρὸς τὰ μεταξὺ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, τοῦ Πρίγκηπος Ἑρρίκου καὶ τοῦ Κάιζερ διαμειφθέντα τηλεγραφήματα. Τὸ πλεόν ἐνδιαφέρον ἐν τούτοις σημεῖον εἶνε ὅτι τὸ κείμενον καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἐπισήμου κηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Ρωσσίας πολέμου περιλαμβάνει μίαν ἐξ ἴσου ἐπίσημον πιστοποιήσιν τῶν φιλειργη-

νικῶν προσπαθειῶν τὰς ὁποίας κατέβαλεν ἡ Ἀγγλία, τὴν ἐξῆς:

«Ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀναλάβει ἐν ὁμοφωνίᾳ μετὰ τῆς Μεγ. Βρεττανίας τὸ πρόσωπον τοῦ μεσολαβητοῦ μεταξὺ τῶν Κυβερνήσεων Βιέννης καὶ Πετροπόλεως»⁽¹⁾

Οὕτω ἐλάλει καὶ οὕτω ἐσκέπτετο ὁ Χέρρ φὸν Μπέτμανν Χόλδεγκ τὴν 4^{ην} Αὐγούστου 1914.

Τί δὲ ἐλάλει καὶ ὁποία ἐσκέπτετο — ἢ τοῦλάχιστον ἐπροφασίζετο ὅτι ἐσκέπτετο — τὴν 2^{αν} Δεκεμβρίου;

«Ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ εὐθύνη τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου ἐπεδάρυνε τὴν Ρωσσίαν, τὴν προβάσαν εἰς κινητοποίησιν ὁλοκλήρου τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ὅτι τὴν ἐσωτέραν εὐθύνην ὑπέιχεν ἡ Κυβέρνησις τῆς Μεγ. Βρεττανίας, ἐπὶ τῷ ὅτι, ἐνῷ ἡδύνατο αὕτη νὰ ἀποσοδήσῃ τὸν πόλεμον δηλοῦσα ἀπεριφράστως ἐν Πετροπόλει, ὅτι δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἐπέκτασιν τῆς Αὐстроσερβικῆς ρήξεως εἰς ἡπειρωτικὸν πόλεμον ἐν Εὐρώπῃ, ἤρηθη νὰ πράξῃ οὕτω.

Ὅσαι λέξεις τόσα καὶ ψεῦδη!

Ἐν πρώτοις ὁ Καγκελάριος διαψεύδεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐαυτοῦ τοῦ. Πάντα τὰ γεγονότα ἔτινα προηγήθησαν τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου συνετελέσθησαν πρὸ τῆς 4^{ης} Αὐγούστου, ὡς ἡμεῖς πρὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Χέρρ φὸν Μπέτμανν ὑπέβαλλεν ἐνώπιον τοῦ Ράιχσταγ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τεκμήριά του. Ἐὰν λοιπὸν ἡ Ἀγγλία εἶχε πράγματι παίξῃ τὸν «ρόλον» τὸν ὁποῖον ἀπέδιδεν εἰς αὐτὴν ὁ Μπέτμανν τῆς 2^{ας} Δεκεμβρίου, ὁ Μπέτμανν τῆς 4^{ης} Αὐγούστου ὥφειλε νὰ ἐγνώριζε τοῦτο, οὐδὲ θὰ ἐξεφώνει τὰ ἐγκώμιά του περὶ τῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὑπηρεσιῶν τῆς Ἀγγλίας. Ἐπῆνεσε λοιπὸν τὴν Ἀγγλίαν, διότι αἱ ὑπηρεσίαι τῆς ἦσαν ἄξιοι τῶν ἐπαίνων του. Ἐγνώριζε δὲ ὅτι ἦσαν ἄξιοι τῶν ἐπαίνων του, διότι ὢν ὁ ἀνώτατος ἰθύντωρ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας του εἶχε προσωπικῶς λάβει μέρος εἰς πᾶν ὅ,τι εἶχε συνετελεσθῇ. Ἡ ἀφήγησις τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὴν 4^{ην} Αὐγούστου ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ μόνη μομφή — ἂν δύναται νὰ προβληθῇ τοιαύτη — κατὰ τῆς ἀφηγήσεώς του εἶνε ὅτι δὲν ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθειαν ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει καὶ ὅτι ἐρμηνεύει διὰ πολὺ με-

(1) Λευκὴ Βίβλος, Ἐγγραφοὶ 6.

τρίων φράσεων τὸν ἔπαινον τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν.

Κατὰ τοὺς διῆχυρισμοὺς τοῦ Καγκελλαρίου ἡ Ἀγγλικὴ Κυβερνῆσις ἀποδεικνύει ἀφ' ἑαυτῆς τὴν ἐνοχλήν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ὑποτίθεται ὅτι ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Ἀγγλία ὑπεστήριξε τὸ φιλοπόλεμον κόμμα ἐν Πετροπόλει καὶ ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διεκήρυξεν ὅτι «ἐτάσσεται παρὰ τὸ πλεονὸν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας».

Τί ὅμως ἀποδεικνύεται πράγματι ἐκ τῆς Κυβερνήσεως Βίβλου; Ἀκριδῶς τὸ ἐναντίον.

Τὸ ἀληθὲς εἶνε μόνον, ὅτι ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γαλλία ὀρθῶς ἀναγνώριζουσιν τὰς ἐπιθετικὰς διαθέσεις τῆς Γερμανίας προσεπάθησαν νὰ πείσουν τὸν Σέρ "Εδ. Γκρέϋ ὅπως προσλάβῃ, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὠξύνοντο τὰ πράγματα, ἀποφασιστικὴν στάσιν ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ Ἀντάντ φίλων τῆς Ἀγγλίας. Ἠλπίζετο ἐν Παρισίοις καὶ Πετροπόλει, ὅτι διὰ τοιαύτης στάσεως ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ἡ Γερμανία θὰ ἀνεκόπτετο ἐκ τῶν προθέσεων αὐτῆς ὅπως προκαλέσῃ πόλεμον.

Ἐσκοπεῖτο τοιαυτοτρόπως ὅπως ἡ Ἀγγλία, προσλαμβάνουσα τὴν στάσιν ταύτην, ἐχρησιμοποίει τὴν ἐπάρρογν τῆς οὐχὶ πρὸς προαγωγὴν τῆς ἰδέας τοῦ πολέμου, ἀλλὰ πρὸς παρακώλυσιν αὐτοῦ. Ὁ Σέρ "Εδ. Γκρέϋ ἐν τούτοις ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐπανειληγμένους προσπαθείας τῶν ἐτόνισεν ἐκ νέου ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦτο, καὶ ἐπεθύμει νὰ παρκαμείνῃ, ἐλευθέρᾳ ἀπὸ πάσης ὑποχρεώσεως. Προέδῃ εἰσέτι καὶ περαιτέρω, προειδοποιήσας τοὺς ἐν τῇ Ἀντάντ φίλους τοῦ νὰ μὴ ἐπαναπαύωνται ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ προέβαινεν εἰς δῆλωσιν ἀλληλεγγύης μετ' αὐτῶν.

[Ἦδη ἀπὸ τῆς 24ης Ἰουλίου ὁ Σαζόνοφ ἐνεργῶν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἐν Πετροπόλει Γάλλου πρεσβευτοῦ παρέστησαν εἰς τὸν αὐτόθι Ἀγγλον πρεσβευτὴν Buchanan ὅτι, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς προκλητικωτάτης στάσεως τῆς Αὐτοκρατορίας, — ἡ ὁποία μόνον δι' ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ἡδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ — δῆλωσις ἀλληλεγγύης πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας θὰ ἦτο τὸ μόνον κατάλληλον μέσον πρὸς ἀποτροπὴν Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἀλλ' ὁ Ἀγγλος πρεσβευτὴς ἐδήλωσεν ἀμέσως ὅτι, καίπερ ἐπιφυλασσόμενος νὰ καταστήσῃ βραδύτερον γνωστὰς τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπισήμους ἀντιλήψεις τῆς Κυβερνήσεώς του, ἐν τούτοις προσωπικῶς ἐφρῶναι ὅτι δὲν συντρέχει καρεῖς λόγος πρὸς μίαν τοιαύτην δῆλωσιν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας. Τὸ μόνον δὲ

ὅπερ ἡδύνατο νὰ πράξῃ ἦτο νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως πεισθῇ ἡ Αὐστρία νὰ παρατείνῃ τὴν προθεσίαν.

Τὴν ἐπιούσῃ (25 Ἰουλίου) διὰ τηλεγραφήματός του πρὸς τὸν Ἀγγλον πρεσβευτὴν (Κυανὴ Βίβλος, ἀριθ. 24) ὁ Σερ Ἐδ. Γκρέυ ἐπεδοκίμασε τὰς δηλώσεις του τῆς προτετραίας, προσθέσας ὅτι «δὲν ἡδύνατο αὐτὸς νὰ ὑποσχεθῇ τίποτε περισσότερον ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως». (Σελ Βιβ. 248—249).

Τὴν 27^{ην} Ἰουλίου ὁ Buchanan ἡρμήνευσεν ὡς ἐξῆς πρὸς τὸν Σαξόνωφ τὴν Ἀγγλικὴν ἀποφιν τῶν πραγμάτων (1): Θὰ ἦτο σφάλμα νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς εἰρήνης θὰ προήγεται, ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἐτίθετο παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας ἐναντίον τῆς Γερμανίας. Ἡ στάσις τῆς Γερμανίας ἀπλῶς θὰ ἐτραχύνετο ἐκ τοιαύτης τινὸς ἀπειλῆς· μόνον ἐν τῇ ἰδιότητι φίλου ποθοῦντος τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης θὰ ἡδύνατο ἡ Ἀγγλία νὰ προσεγγίσῃ τὴν Γερμανίαν καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐνασκήσῃ κατευναστικὴν ἐπίδρασιν ἐν Βιέννῃ μέσῳ τῆς Γερμανίας.

[Τὴν 27 Ἰουλίου ὁ Γκρέυ ἐδήλωσεν πρὸς τὸν Δουκὸς Σαξονίας, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ Γερμανία ἐνήργει ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἡ Ἀγγλία θὰ συνειργάζετο στενῶς μετ' αὐτῆς, τὴν δὲ 29 Ἰουλίου ἐν μακρῷ τοῦ ἀνεντιπρὸς πρὸς τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν Καμπὸν ἀνέπτυξεν ὅτι ἡ Αὐτροσερβικὴ διαφορὰ αὐδεῖαν ὁμοίότητα παρουσίαζε πρὸς τὸ Μασονικὸν ζήτημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐπεσκήπτει τὴν Γαλλίαν ὅτι διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἐκείνου οἱ Τσεκοὶ ἢ οἱ Σλαῶνι ἠθέλον ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ Βαλκανικῇ, ἡ Ἀγγλία ἐλάττω ἐνδιαφέρετο, ὥστε νὰ παρασυρθῇ καὶ εἰς πόλεμον δι' αὐτό, καὶ ὅτι, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπύρροτο ὁ πόλεμος μετὰ Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας, ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἐθεώρει ἀναγκαῖον διὰ τὰ συμφέροντά της νὰ ἀναμειχθῇ. Ἐδήλωσε προσέτι ὁ Γκρέυ, ὅτι καὶ σύρραξις μετὰ Γαλλίας καὶ Γερμανίας ἐὰν ἐπύρροτο, ὅχι τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας, ἀλλ' αἱ συμμαχικαὶ αὐτῆς ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν Ρωσίαν θὰ τὴν ἠνάγκαζον νὰ πολεμήσῃ. Καὶ ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ Ἀγγλία ἠσθάνετο ἐαυτὴν ἐλευθέραν πάσης ὑποχρεώσεως. Βλ. Κυανῆς Βίβλου, ἀρ. 87] Σελ. βιβλ. 250.

Ἐπειδὴ ἡ ἐν Εὐρώπῃ κατάστασις, παρ' ὅλας τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης προσπάθειάς τὰς καταβληθείσας ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννόσεως, περιήρχετο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εἰς μεγαλυτέραν ἔντασιν, ὁ πρόεδρος Πουαγκαρὲ αὐτοπροσώπως ἐν συζητήσῃ πρὸς τὸν Bertie (2), τὸν ἐν Παρισίοις Ἀγγλον πρεσβευτὴν, τὴν 30^{ην} Ἰου-

(1) Βλ. Κυανῆς Βίβλου ἀριθ. 44.

(2) Βλ. Κυανῆς Βίβλου ἀριθ. 99.

λίου, ἐπανήλθεν εἰς τὴν πρότασιν, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου διὰ μιᾶς ἀπεριστρόφου δηλώσεώς της, ὅτι θὰ ὑπεστήριζε τὴν Γαλλίαν ἐν περιπτώσει συγκρούσεώς της πρὸς τὴν Γερμανίαν. Ἡ Γαλλία ἦτο φιλειρηνικὴ καὶ δὲν ἠθελε τὸν πόλεμον· ἡ Γερμανία ὅμως μόνον τότε θὰ ἀφίστατο τοῦ σκοποῦ της ὅπως ὀρμήσῃ πρὸς πόλεμον, ὅταν ἡ Ἀγγλία ἀπεφάσιζε νὰ προσλάβῃ ἀποφασιστικὴν στάσιν ⁽¹⁾. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Di San Giuliano, ὁ Ἰταλὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός, συνεμερίζετο τὴν γνώμην τοῦ Πουαγκκαρέ, ὑποβαλὼν ἐπίσης τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἦτο τελεσφόρος παρέμβασις τῆς Ἀγγλίας ὑπὲρ τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ ⁽²⁾.

Ἀπαξ ἔτι ὁ Γκρέϋ κατηγορηματικῶς ἀπέκρουσε πᾶσαν ὑποχρέωσιν πρὸς παρέμβασιν ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας καὶ Γαλλίας. Σκοπούμενης τῆς σπουδαιότητος τὴν ὁποίαν ἐνέχουν αἱ δηλώσεις αὗται τοῦ Γκρέϋ διὰ τὸν θέλοντα νὰ μορφώσῃ πλήρη γνώμην ἐπὶ τῆς στάσεως τῆς Ἀγγλίας, παρέχω κατωτέρω ἐν ἐκτάσει ὀλίγας τινὰς φράσεις ἐκ τοῦ κειμένου τῶν τηλεγραφημάτων, ἅτινα ὁ Γκρέϋ ἀπηύθυνε τὴν 31^{ην} Ἰουλίου πρὸς τὸν Bertie, τὸν ἐν Παρισίοις

Ἀγγλονπρεσβευτὴν. Οὕτως ἐνταῦθα συναίσθανται, ὅτι εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην ἐν τῇ ἐξελίξει τὴν ὁποίαν μέχρι ταῦδε ἔλαβεν, ἐνέχονται Βρεττανικαὶ συνθήκαι ἢ ὑποχρεώσεις. Τὸ ἐπικρατοῦν ἐνταῦθα συναίσθημα εἶνε ἐντελῶς διάφορον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ὑφίστατο κατὰ τὴν διάρ-

(1) Ὁ Πουαγκκαρέ προέβλεπε τοὺς αὐτοὺς λόγους τοὺς συνηγοροῦντας ὑπὲρ δηλώσεως ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ἀλληλεγγύης πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν ἐν ἐπιστολῇ του διαδιδασθείσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Ἀγγλίας τῇ 31 Ἰουλίου, δημοσιευθεῖσῃ δὲ μόνον κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1915. Καὶ αὐτὸ ὅμως τὸ διάδημα τοῦ Πουαγκκαρέ ἀπέμεινεν ἀτελεσφόρητον. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἐν τῇ ἀπάντησιν του ἀπέφυγε νὰ δώσῃ οἰκνῆσιν ἀκριβῆ ἀπάντησιν εἰς τὸ κύριον σημεῖον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γάλλου Προέδρου, καὶ ἡ στάσις τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἐξηκολούθει νὰ ἀγωνίζεται εἰσέτι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἐξηρτήθη ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων. Αἱ εἰλικρινέσταται φιλειρηνικαὶ διαθέσεις τῶν δύο Δυνάμεων καταφαίνονται εἰς ἀμφοτέρᾳ τῶν ἐπιστολῶν ταύται· ἔστω καὶ ἂν ὑπῆρχε διαφωνία τις ὡς πρὸς τὴν ὁδὸν δι' ἣς θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιδιώξις τοῦ σκοποῦ.

(2) Βλ. Κυανῆς Βιβλίου ἀριθ. 106.

κείαν τοῦ Μαροκκηνοῦ ζητήματος. Ἡ κρίσις ἐκείνη ἀνεφέρετο εἰς ἀμφισβητήσεις θιγούσας ἀμέσως τὴν Γαλλίαν, ἐνῶ ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει ἡ Γαλλία σύρεται εἰς ἔριν ἡ ὁποία δὲν εἶνε ἰδική της . . . Δὲν δυνάμεθα ν' ἀναλάβωμεν ὀριστικὴν ὑποχρέωσιν ὅπως παρεμβῶμεν εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ αὐτὸ εἶπον καὶ πρὸς τὸν Γάλλον πρέσβευτήν, ὁ ὁποῖος προέτρεψε τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α. Μεγαλειότητος ν' ἀναθεωρήσῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην⁽¹⁾.

Αὐθημερὸν τῇ 31^η Ἰουλίου, ὁ Γκρέϋ, ὡς τοσάκις ἐπραξε κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν πρίγκηπα Λυχνόφσκη ἐπείγουσαν αἵτησιν, καθ' ἣν, ἐὰν ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία «ἡδύναντο νὰ προβάλουν οἰανδήποτε λογικὴν πρότασιν», αὐτὸς θὰ τὴν ὑπεστήριζεν ἐν Πετρούπολει καὶ ἐν Παρισίοις, ἐὰν δὲ ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γαλλία δὲν ἀπεδέχοντο τὴν πρότασιν, αὐτὸς οὐδαμῶς θὰ ἐνδιεφέρετο πλέον διὰ τὰς συνεπείας»⁽²⁾.

Ταῦτα εἶνε τὰ ἔγγραφα τεκμήρια ἅτινα παρέχει ἡ Ἀγγλικὴ Κυανὴ Βίβλος, καὶ τὰ ὁποῖα συμφῶνως πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Χέρρ φὸν Μπέτμανν Χόλβεγκ υποτίθεται ὅτι ἀποδεικνύουν «σαφῶς καὶ ἀναμφηρίστως ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἔδωκε νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἐτίθετο παρὰ τὸ πλεῖστον τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας». **Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Καγκελαρίου εἶνε ἀκριβῶς ἀντίθετος τῆς ἀληθείας**, καὶ δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ θαυμάζωμεν τὸ θάρρος ἐνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος διαβεβαιοῖ ἐνώπιον ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου πράγματα, ἅτινα, ὡς εἶνε κατάδηλον εἰς πάντας, εἶνε ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁ ὁποῖος ἐπικαλεῖται ἔγγραφα ἅτινα ἀποδεικνύουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τῶν ἰσχυρισμῶν του.

* * * * *

Ἡ ἀλήθεια περιλαμβάνεται εἰς τὰς ἐξῆς περικοπὰς ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς Κυανῆς Βίβλου⁽³⁾: — «Ὁ Σέρ *Εδ. Γκρέϋ ἐπιμόνως καὶ εὐσταθῶς ἠρνήθη νὰ παράσχη οἰανδήποτε ὑπόσχεσιν ὑποστη-

(¹) Βλ. Κυανῆς Βίβλου ἀριθ. 116.

(²) Βλ. Κυανῆς Βίβλου ἀριθ. 111.

(³) Βλ. Κυανῆς Βίβλου σελ. XI.

ρίξεως εἰς ἑκάτερον τῶν σημερινῶν ἡμῶν συμμάχων. Ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ θέσις τῆς Μεγ. Βρεττανίας εἶνε θέσις μὴ ἐνδιαφερομένου, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης ἐπίδρασις εἰς τε τὸ Βερολίνον καὶ εἰς Βιέννην θὰ ἐπηυξάνετο ἐκ τῆς γνώσεως ὅτι δὲν ἐτάχθημεν ἀπολύτως ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς μέρους ἐν τῇ παρούσῃ ἔριδι. Ἐρνήθη νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ καλυτέρα ὁδὸς πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην ἦτο ἐκείνη τὴν ὁποίαν θὰ ἐνεδείκνυνεν ἡ ἐπίδειξις βίας... **Δὲν ἐδώκαμεν καμμίαν ὑπόσχεσιν εἰς τοὺς σημερινοὺς ἡμῶν Συμμάχους,** ἀλλ' εἰς τὴν Γερμανίαν παρέσχομεν εἰς τρεῖς συγκεκριμένας περιστάσεις — τὴν 30^{ην} Ἰουλίου, τὴν 31^{ην} Ἰουλίου καὶ τὴν 1^{ην} Αὐγούστου — σαφῇ προειδοποίησιν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ ὁποίου θὰ παρῆγεν ἐπὶ τῆς στάσεώς μας καὶ ἐπὶ τῶν συναισθημάτων τοῦ Βρεττανικοῦ λαοῦ παραβίασις τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου.»

Ὁ Γερμανὸς Καγκελλάριος ἐν τῷ λόγῳ του τῆς 2^{ας} Δεκεμβρίου ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς :

«Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις θὰ καθίστα τὸν πόλεμον τοῦτον ἀδύνατον, ἐὰν ἐδήλου κατηγορηματικῶς ἐν Πετροπόλει, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως ἐκ τῆς Αὐстроσερβικῆς ρήξεως προκύψῃ πόλεμος ἡπειρωτικὸς ἐν Εὐρώπῃ... Ἡ Ἀγγλία δὲν ἔπραξε τοῦτο... Ἡ Ἀγγλία ἔβλεπε πῶς ἐχώρουν τὰ πράγματα, οὐδὲν ὅμως ἔπραξεν ὅπως ἐπίσχῃ τὸν τροχόν. Παρ' ὅλας τὰς φιλειρηνικὰς διαβεβαιώσεις της, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἔδωκε νὰ ἐννοηθῇ ἐν Πετροπόλει ὅτι ἐτάσσεται παρὰ τὸ πλεῖρον τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας.»

Αἱ φράσεις αὗται εἶνε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ψευδεῖς. Θὰ ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ἀντικαθίστατο ἐν αὐταῖς ἡ λέξις Ἀγγλία διὰ τοῦ **Γερμανία** καὶ ἡ λέξις **Πετρούπολις** διὰ τοῦ **Βιέννη**.

Ἡ ἀλήθεια δηλαδὴ ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις θὰ καθίστα τὸν πόλεμον τοῦτον ἀδύνατον, ἐὰν ἐδήλου κατηγορηματικῶς ἐν Βιέννῃ, ὅτι ἡ Γερμανία δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως ἐκ τῆς Αὐстроσερβικῆς ρήξεως προκύψῃ πόλεμος ἡπειρωτικὸς ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ Γερμανία δὲν ἔπραξε τοῦτο... Ἡ Γερμανία ἔβλεπε πῶς ἐχώρουν τὰ πράγματα, οὐδὲν ὅμως ἔπραξεν ὅπως ἐπίσχῃ τὸν τροχόν. Παρ' ὅλας τὰς φιλειρηνικὰς της διαβεβαιώσεις ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις ἔδωκε νὰ

ἐννοηθῇ ἐν Βιέννῃ, ὅτι ἐτάσσετο παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Αὐστρίας.»

Ἡ Ἀγγλία ἦτο ἡ μόνη χώρα ἡ ὁποία δὲν ὑπεχρεοῦτο ὑπὸ οὐδεμιᾶς συνθήκης νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὸν πόλεμον. Ἀνωτέρω ἀνέφερα ὅτι ἡ Ἀγγλία συνήψε, πράγματι, μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας εἰδικὰς συνθήκας ἐπὶ εἰδικῶν ζητημάτων θιγόντων τὰ συμφέροντά των, ἀλλ' ὅτι οὐδεμίαν γενικὴν συνθήκην συμμαχίας μετ' οὐδετέρας τῶν Δυνάμεων τούτων συνήψε καὶ ὅτι ἐπομένως δὲν ἀπετέλει μέρος τῆς Γαλλορρωσικῆς Συμμαχίας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰδικῶν τούτων συνθηκῶν ἡ προτέρα προστριβὴ ἥτις ὑφίστατο μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ τῶν δύο ἄλλων κρατῶν ἐξηλείφθη, ἐδημιουργήθη δὲ πολιτικὴ τις προσέγγισις ἥτις ἀποκατέστησε **σχέσεις φιλίας, ἀνευ ὅμως ὑποχρεώσεων ἀπορρεουσῶν ἐκ συνθηκῶν.**

Ἡ Ἀγγλία ἐπομένως ἦτο ἐλευθέρα καὶ ὥφειλε νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδικῶν τῆς ἀπόψεως ἐὰν θὰ μετεῖχεν ἢ ὄχι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῆς ἢ μὴ δὲν εἶχε τὴν ἐλαχίστην σχέσιν πρὸς τὸ ἑτέρον καὶ ἀπείρως ἀπὸ ἠθικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἀπουδαιότερον ζήτημα τῆς **εὐδυνῆς** διὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου τούτου.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς τόσα ἄλλα, ἡ λογικὴ τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ, καὶ ἰδίως τῶν ἡγετῶν του, ὑπέστη τελείαν ἔκλειψιν. Δὲν θέλουν, ἢ δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξεν ἡ Ἀγγλία **μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου**, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξε **πρὸ τοῦ πολέμου.**

Τὸ ἐν εἶνε ἐντελῶς διάφορον τοῦ ἄλλου, δέον δὲ νὰ σταθμίζε-
ται δι' ἰδιαιτέρου μέτρου.

* * * * *

Ἀδυνατῶ νὰ διατυπώσω οἷονδήποτε κατηγορητήριον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐπεὶδὴ δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα ὥπως καταρτισθῇ τοιοῦτον. Δύναμαι μόνον νὰ συνοψίσω τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς διὰ τῶν ὀλίγων φράσεων, τὰς ὁποίας ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλαίου τούτου παρήθηκα. Ἀναμφιδόλως ἡ ἱστορία θὰ ἐπικυρώσῃ τὰς λέξεις, ἃς ὁ κ. Ἀσκούϊθ, ὁμιλῶν τῇ 6ῃ Αὐγούστου ἐν τῷ Βρεττανικῷ Κοινο-

βουλή, εἶπε τιμῶν τὸν συνάδελφον αὐτοῦ, Σέρ Ἐδουαρδ Γκρέϋ : «Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ Βουλὴ καὶ ἡ χώρα αὕτη—θὰ προσθέσω δέ, οἱ μεταγενέστεροι καὶ ἡ ἱστορία—θὰ κάμουν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν τιμητικωτέραν ὁμολογίαν ἣτις δύναται νὰ γείνη δι' οἰονδήποτε πολίτευτίν : ὅτι μηδέποτε μηδ' ἐπὶ στιγμὴν, μηδὲ κατὰ κεραίαν ἐκκλίνας τῆς τιμῆς καὶ τῶν συμφερόντων τῆς χώρας του, προσεπάθησεν, ὅσον ὀλίγοι, διὰ τὴν διατήρησιν τῶν μεγίστων συμφερόντων πάσης χώρας—τῆς παγκοσμίου εἰρήνης».

Δ'

ΡΩΣΣΙΑ

Ἡ στάσις τῆς Ρωσσίας ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ρήξει κατεδείχθη ἐκ τῶν ἀνωτέρω μετὰ ἐπαρκoῦς σαφηνείας, ὥστε νὰ δύναται τις νὰ σχηματίσῃ γνώμην περὶ τῆς ἐνοχλῆς ἢ τοῦναντίον τῆς ἀθρότης τῆς Ρωσσίας.

Ὅποια εἶνε ἡ μομφὴ τὴν ὁποίαν ἡ Γερμανία ἐξετόξευσε κατὰ τῆς Ρωσσίας ;

Ἰ. Προδύλλεται ὅτι ἡ Ρωσία ἐπενέει ἀνεὺ λόγου καὶ ἀνεὺ οὐδενὸς δικαιώματος ἐν τῇ Αὐστροσερβικῇ ἐρίδι, προκαλέσασα τοιοῦτοτρόπως τὴν Εὐρωπαϊκὴν σύρραξιν.

Ἐξήγησα ὁμῶς διὰ μακρῶν ὅτι ἡ Ρωσία ἐνήργησεν ἐλλόγως καὶ ἐντὸς τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, δὲν ἔχω δὲ νὰ προσθέσω τίποτε εἰς πᾶν ὅ,τι μέχρι τοῦδε εἶπον. Οὐδεὶς ἐν Εὐρώπῃ ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκπλαγῇ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παρεμβάσει τῆς Ρωσσίας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ρῶσσοις ὑπουργὸς Σαζόνωφ σαφῶς προανήγγειλεν ἤδη ἀπὸ τῆς Βαλκανικῆς κρίσεως ὡς ἀναποφεύκτως μέλλουσιν νὰ ἐπέλθῃ, εἴποτε ἡ Αὐστρία ἐπετίθετο κατὰ τῆς Σερβίας. Τὸ ἐνδιαφέρον μεθ' οὗ ἡ Ρωσία ἀπέβλεπε πρὸς τὴν Σερβίαν ἀπετέλει γεγονός, τὸ ὁποῖον ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ὑπολογίῃ ὅπως καὶ πάντοτε ὑπελόγισε : πρὸ παντὸς δὲ ἡ Γερμανικὴ διπλωματία, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς Λευκῆς Βίβλου. Ἀπετέλει τὸ γεγονός τοῦτο «κοινοτοπίαν πλέον ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ διπλωματίᾳ» (1).

(1) Βλ. Κυρηνῆς Βίβλου σελ. ν. Ἐπίσης Λευκῆς Βίβλου σ. 406.

II. Προβάλλεται επίσης ὅτι τὸ Ρωσικὸν στρατιωτικὸν κόμμα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπόθει τὸν πόλεμον καὶ ἐπεδίωκε τὴν ἐκρηγνῖν του. Ἐὰν τοιοῦτον κόμμα ὑφίσταται πράγματι ἐν Ρωσίᾳ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χρήζει ἀποδείξεως, εἶνε τοῦλάχιστον βέβαιον ὅτι συνήντησεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ρώσσου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πολὺ ἀποτελεσματικωτέραν ἀντίδρασιν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν τὸ Γερμανικὸν φιλοπόλεμον κόμμα συνήντησεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χέρρφον Μπέτμανν. **Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς κρίσεως ὁ Σαζόνωφ ἐξυπηρέτησε τὸν σκοπὸν τῆς εἰρήνης κατὰ τὸν πλέον ἐνδεεργον τρόπον :**

1) Συνεδούλευσε τὴν Σερβίαν νὰ προσλάβῃ στάσιν μετριοπαθῆ, ἡ ἐπιτυχία δὲ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας του καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὑποτακτικοῦ τόνου τῆς Σερβικῆς διακοινώσεως⁽¹⁾.

2) Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ ἐπέκτασιν τῆς προθεσμίας τὴν ὁποίαν ὥριζε τὸ Αὐστριακὸν τελεσίγραφον εἰς ταῦτο ὅμως αἱ προσπάθειαι του δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας⁽²⁾.

3) Ὅτε ἡ ἔρις ἤρκατο προσλαμβάνουσα ὀξυτέραν μορφήν συνεπαίχθη ἀνακλήσεως τοῦ Αὐστριακοῦ πρεσβευτοῦ, ἐπεξήγησε τὴν βούλησιν τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐλπίδι, ὅτι ἀρνούμενη [ἢ Ἰταλίαν] τὴν ὑποστήριξιν τῆς εἰς τὴν Αὐστροίαν θὰ ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ ἐξέλθῃ αὕτη τῆς ἀσυμβιβαστοῦ στάσεώς της⁽³⁾.

4) Παρ' ὅλην τὴν ρῆξιν τῶν σχέσεων μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Σερβίας, ὁ Σαζόνωφ εἰσῆλθεν εἰς φιλικὰς συζητήσεις μετὰ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως. Ὑπέδειξεν ἐν λεπτομερείᾳ εἰς τὸν Szarágy, τὸν Αὐστριακὸν πρεσβευτὴν, τὰ ἐν τῷ Αὐστριακῷ τελεσιγράφῳ, σημεῖα ἅτινα ἠδύναντο νὰ γίνωσιν ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῆς Σερβίας, ὑπέδειξεν ὅμως καὶ ἐκεῖνα ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ γίνουν ἀποδεκτὰ ὑπὸ οὐδενὸς ἀνεξαρτήτου Κράτους, τοῦλάχιστον ὅφ' οἷαν μορφήν διευτυποῦντο⁽⁴⁾.

(1) Βλ. Πορτοκαλλόχρ. Βιβλίου ἀριθ. 4, 25, 33, 40, 42, καὶ Κυανῆς Βιβλίου ἀρ. 55.

(2) Βλ. Πορτοκαλλ. Βιβλίου ἀριθ. 4, 5, 11, 12.

(3) Βλ. Πορτοκαλλ. Βιβλίου, ἀρ. 23.

(4) Βλ. Πορτοκαλλ. Βιβλίου ἀρ. 25.

5) Ἐξέφρασε κατεπειγόντως τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως μειωθῇ διὰ περαιτέρω ἀμέσων διαπραγματεύσεων ἢ ἔντασις τῶν σχέσεων ἢ ὑφισταμένη μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας, ὑπεστήριξε δὲ ἐν Βιέννῃ ὅτι ὁ ἐν Πετροπόλει Αὐστριακὸς πρεσβευτὴς ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πληρεξουσιοδότησιν. Ταῦτα συνέδησαν τὴν 26^{ην} Ἰουλίου. Ἡ δοθεῖσα ὅμως εἰς ταῦτα ἀπάντησις ἦτο ἡ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας κήρυξις τοῦ πολέμου τὴν 28^{ην} Ἰουλίου καὶ ἡ ξηρὰ ἄρνησις τοῦ κόμητος Μπέρχτολδ ὅπως εἰσέλθῃ εἰς οἰκνδήποτε συζήτησιν ἐπὶ τῆς Αὐστριακῆς Διακοινώσεως⁽¹⁾.

6) Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας ταύτης ὁ Σαζόνωφ ὑπεστήριξε διὰ παντὸς δυνατοῦ μέσου τὴν πρότασιν τοῦ Γκρεῦ περὶ συνδιασκέψεως τῶν τεσσάρων Δυνάμεων⁽²⁾.

7) Ἐξέφρασεν ἐπίσης τὴν προθυμίαν του ὅπως παραιμερίσῃ ὁ ἴδιος, ὑποταχθῇ δὲ εἰς τὰς προτάσεις τῶν Δυνάμεων⁽³⁾.

8) Ἐπεισε τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον νὰ πέμψῃ τὴν 27^{ην} Ἰουλίου πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἀλέξανδρον τῆς Σερβίας τηλεγράφημα παραινούν αὐτὸν νὰ γίνῃ δεκτὴ πᾶσα λύσις σκοπὸν ἔχουσα ν' ἀποτρέψῃ τὰς φρικαλεότητας τοῦ πολέμου⁽⁴⁾.

9) Μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Σερβίας παραιμή-
λεσεν [ὁ Σαζόνωφ] κατεπειγόντως τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν ὅπως
χρησιμοποίησιν τὴν ἐν Βερολίῳ ἐπιρροήν της, ὅπως ἡ Αὐστρία ἐπεί-
θετο τοὐλάχιστον νὰ συμμετάσχῃ περαιτέρω διαπραγματεύσεων⁽⁵⁾.

10) Ἐπανειλημμένως καὶ μετ' αὐτοῦτης σπουδῆς ἐπεζήτησε τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας ἐν τῷ πνεύματι τῆς προτάσεως ὑπὲρ συνδιασκέψεως τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ταῦτοχρόνως δὲ ἐξέ-
φρασεν ἐπιμόνως τὴν προθυμίαν του ὅπως ἐπιληφθῇ ἀμέσων δια-
πραγματεύσεων μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ἡ ἀπόκρισις ἀμφοτέρων

(1) Βλ. Πορτοκαλλ. Βιβλίου ἀριθ. 38, 45, 50, 54, 77. Τὴν 28 Ἰουλίου ὁ Μπέρχτολδ ἐδήλωσε πρὸς τὸν Ρώσσον πρεσβευτὴν ὅτι «δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποχωρήσῃ πλέον, μηδὲ νὰ εἰσέλθῃ εἰς οἰκνδήποτε συζήτησιν ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς Αὐστροουγγρικῆς Διακοινώσεως».

(2) Βλ. Πορτοκαλλ. Βιβλίου ἀριθ. 32, 49, 55, 77.

(3) Κυανῇ Βιβλὸς ἀρ. 55, 78. Ἐπίσης Πορτοκαλλ. Βιβλὸς ἀρ. 32.

(4) Πορτοκαλλ. Βιβλὸς ἀρ. 40.

(5) Πορτοκαλλ. Βιβλὸς ἀριθ. 43.

τούτων τῶν προτάσεων παρὰ τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίῳ δὲν τὸν ἀπέτρεψεν ἀπὸ τοῦ νὰ τὰς ἀνανεώσῃ διαρκῶς⁽¹⁾. Ἰδιαιτέρως ἐπέ-
γουσαι ἦσαν αἱ προσπάθειαι αἱ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Σαζόνωφ ἐν
συνδιαλέξει του μετὰ τοῦ Κόμητος Pourtalès τὴν 29^{ην} Ἰουλίου⁽²⁾,
κατὰ τὴν ὁποίαν προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποστήριξιν τῆς
Γερμανίας πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἐκ τῶν κατευθύνσεων τού-
των. Ἐπέμεινεν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ διεξαχθοῦν «παράλληλοι
διαπραγματεύσεις», μία δηλονότι συνδιάσκεψις ἐν Λονδίῳ μεταξὺ
τῶν τεσσάρων Δυνάμεων τῶν μὴ ἀμέσως ἐνδιαφερομένων, ταῦτο-
χρόνως δὲ ἄμεσοι διαπραγματεύσεις ἐν Πετρούπολει μεταξὺ Αὐ-
στρίας καὶ Ρωσσίας. Ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν εὐνοϊκῶν
ἀποτελεσμάτων ἅτινα εἶχον ἐπακολουθήσει εἰς τοιαύτην διπλὴν
ἐνέργειαν κατὰ τὴν τελευταίαν Βαλκανικὴν κρίσιν, προσέθηκε δὲ
ὅτι μετὰ τὰς παραχωρήσεις τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς Σερβίας δὲν
θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῇ διευθέτησις τις τῶν ἄλλων σημείων
ἅτινα ἀπέμενον εἰσέτι ἐκκρεμῇ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ
ἐλαχίστη καλὴ θέλησις ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας, καὶ πᾶσαι αἱ
Δυνάμεις νὰ ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἐπὶ σκοπῷ συνδιαλ-

κατικῶν. Εἰς ἀπάντησιν τῆς συντόνου ἐκκλήσεως τοῦ Σαζόνωφ ὁ Pour-
talès ἠδυνήθη μόνον νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι ἡ Γερμανία ἐνήσκησε «με-
τριαστικὴν ἐπίδρασιν» ἐν Βιέννῃ καὶ ὅτι θὰ ἐξηκολούθει τὴν τοι-
αύτην τῆς ἐνέργειαν. Ἐν Πετρούπολει, Λονδίῳ καὶ Παρισίοις ὑπῆρ-
ξεν ἐπίσης ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ τι παρὰ τῆς Γερμανίας πέραν
τῶν τοιούτων δῆθεν προσπαθειῶν πρὸς ἐνάσκησιν κατευναστικῆς
ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ἐν Βιέννῃ κατέστη ἀδύνατον νὰ ἀποσπάσῃ τις
ἀπ' αὐτῆς οἰανδήποτε θετικὴν συνδρομὴν ὑπὲρ τῶν πρακτικῶν φιλει-
ρηνικῶν προτάσεων τὰς ὁποίας προέβαλον αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ.

11) Ὁ Σαζόνωφ, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ,
ἐπανειλημμένως παρεκίνησε τὴν Γερμανικὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία
προφανῶς μόνον τυπικὰς ἐνστάσεις προέβαλλε κατὰ τῆς περὶ συν-
διασκέψεως προτάσεως, ἵνα ἡ Γερμανία προέτεινεν ἡ ἰδία «τύπον»

(¹) Βλ. Πορτοκαλλ. Βιβλίου ἀριθ. 25, 32, 34, 38, 39, 43, 45, 48, («Ὅτι ἡ Μεγ. Βρετανία δέον νὰ προβῇ εἰς ἄμεσον μεσολαθητικὴν ἐνέργειαν»), 77.

(²) Πορτοκαλλ. Βιβλός ἀρ. 49.

τινὰ ἐνεργείας ἀρεστὸν εἰς αὐτήν, αὐτὸς δὲ (ὁ Σαζόνωφ) ἀπεδέχετο προκαταβολικῶς πᾶσαν πρότασιν τοιαύτης φύσεως ⁽¹⁾.

12) Τὴν 29^{ην} Ἰουλίου παρεκίνησε τὸν Τσάρον νὰ προτείνῃ ἐν τηλεγραφῆματι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον ἵνα ἡ Αὐστρο-σερβικὴ ρῆξις ὑποβληθῇ εἰς τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον τῆς Χάγης.

13) Τὴν 30^{ην} Ἰουλίου ὑπηγόρευσε εἰς τὸν Γερμανὸν πρεσβευτὴν τύπον τινὰ συμβιβασμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπέδλεπεν ἀπλῶς εἰς τὴν προστασίαν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς Σερβίας καὶ *ἔθτετε τὴν Ρωσσίαν ὑπὸ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀναστείλῃ τὰς στρατιωτικὰς τῆς παρασκευάς* ⁽²⁾.

14) Ἀφοῦ ὁ τύπος οὗτος ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ὁ Σαζόνωφ διετύπωσε, τῇ ἀπαιτήσῃ τοῦ Γκρέϋ, νέον τύπον ἐτι ἱκανοποιητικώτερον διὰ τὴν Αὐστροίαν. Κατὰ τὸν τύπον τοῦτον ἐπετρέπετο εἰς τὰ Αὐστριακὰ στρατεύματα νὰ παραμείνουν ἐπὶ Σερβικοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περαιτέρω διαπραγματεύσεων, ὑπεχρεοῦτο δὲ ἡ Ρωσσία νὰ τηρήσῃ *στάσι ἀναμονῆς* ⁽³⁾.

15) Τὴν 31^{ην} Ἰουλίου, ἀφοῦ ἡ Αὐστρία διεκήρυξεν ἐν τέλει τὴν προθυμίαν τῆς ὅπως εἰσέλθῃ εἰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Σερβικοῦ ζητήματος, ὁ Σαζόνωφ ἐπελήφθη πάραυτα τῶν συνδιαλέξεων τούτων ἐν Πιερουπόλει, ἐν τηλεγραφηματί του δὲ πρὸς τὸ Λονδίνον ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἤτο εἰσέτι δυνατόν νὰ ἐξευρεθῇ εἰρηνικὴ τις λύσις ⁽⁴⁾.

16) Ἀκόμη καὶ τὴν 1^{ην} Αὐγούστου, καθ' ἣν ἡμέραν δηλαδὴ ἡ Γερμανία ἐκήρυττε τὸν πόλεμον, ὁ Σαζόνωφ διεκήρυττε τὴν προθυμίαν αὐτοῦ ὅπως ὑπογράψῃ συμβιβασμὸν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς δευτέρας του προτάσεως, ἥρκει μόνον τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα νὰ μὴ εἶχον διαβεῖν προηγουμένως τὴν Ρωσικὴν μεθόριον. *Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει, εἶπε, θὰ ἤρχιζεν ἡ Ρωσσία πρώτη τὰς ἐχθροπραξίας* ⁽⁵⁾.

17) Καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀκόμη στιγμὴν ὁ Σαζόνωφ

⁽¹⁾ Πορτοκ. Βίβλος ἀριθ. 53, 55, 64.

⁽²⁾ Πορτοκαλ. Βίβλος ἀριθ. 60.

⁽³⁾ Πορτοκαλ. Βίβλος ἀριθ. 67.

⁽⁴⁾ Βλ. Πορτοκαλ. Βίβλου ἀρ. 69, 73. Ἐπίσης Κυανῆς Βίβλου ἀρ. 110, 111.

⁽⁵⁾ Κυανῆ Βίβλος ἀριθ. 139.

παρεκίνησε τὸν Τσάρον νὰ δώσῃ τὸν ἐπίσημον λόγον τοῦ πρὸς τὸν Κάιζερ ὅτι τὰ Ρωσικὰ στρατεύματα δὲν *θα ἐπεχειρουν προκλητικὰς ἐνεργείας*, ἐφ' ὅσον *θα ἐξηκολούθουν αἱ μετὰ τῆς Αὐστρίας διαπραγματεύσεις ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ ζητήματος* (αἱ ἐπαναληφθεῖσαι τῇ 31^η Ἰουλίου) ⁽¹⁾.

18) Καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἀκόμη τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου παρεκίνησε τὸν Μονάρχην αὐτοῦ ὅπως ἐπαναλάβῃ τὴν διαβεβαίωσίν του ὅτι ἡ Ρωσικὴ κινητοποίησις δὲν *ἐσήμαινε πόλεμον*, καὶ νὰ συστήσῃ ὅπως αἱ διαπραγματεύσεις αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν εὐημερίαν ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον εἰρήνην συνεχισθῶσιν ⁽²⁾.

* * * * *

Ε'

ΓΑΛΛΙΑ

Αἱ περὶ εὐθύνης τῆς Γαλλίας διὰ τὸν πόλεμον Γερμανικαὶ ἐκφράσεις, προφορικαὶ τε καὶ ἐγγράφως εἶνε ἐκπληκτικῶς ἐπιφυλακτικαὶ, σιτηρίζονται δὲ ἐπὶ πολὺ πενιχρῶν ἐκθέσεων. Ἡ Γερμανικὴ Λευκὴ Βίβλος κατηγορεῖ τὴν Γαλλίαν ἀπλῶς ἐπὶ «στρατιωτικαῖς παρασκευαῖς» διαρκουσῶν τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων, ἰσχυρίζεται δὲ ἐν τέλει τῆς ἐκθέσεως τὴν ὁποίαν περιέχει, ὅτι ἡ Γαλλία τὴν πρωτὰν τῆς 2^{ης} Αὐγούστου, ἤτοι πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς Γερμανίας κηρύξεως τοῦ πολέμου, «ἤρξατο ἐχθροπραξιῶν».

Ὁ Καγκελλάριος ἐπιμένει εἰς τὴν μομφὴν ταύτην ἐν τῷ λόγῳ τῆς 4^{ης} Αὐγούστου, ἐπικαλεῖται δὲ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ Γαλλικὰς τινὰς δῆθεν ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔδαφος. Ἐν τῷ λόγῳ τοῦ τῆς 2^{ης} Δεκεμβρίου ἐπανέρχεται εἰς τὴν παλαιὰν περὶ «tevanche» ἰδέαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀδυνατεῖ νὰ προσαγάγῃ τι οὐσιαστικώτερον ἐναντίον τῆς Γαλλίας.

Ἐχῶ ἤδη ἀποφανθῇ περὶ τῆς πραγματικῆς ἀξίας ὅλων τούτων τῶν μομφῶν, καὶ ὑποδείξει τὴν κενότητά των. Εἰδικῶς ἡδυ-

⁽¹⁾ Λευκὴ Βίβλος σελ. 411.

⁽²⁾ Λευκὴ Βίβλος σελ. 413.

νήθην νά ἀποδείξω ὅτι αἱ σοβαρώτεραι πρᾶξεις τῆς μεθορίου
 πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς Γερμανίας κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἐγένοντο ὑπὸ
 Γερμανικῶν στρατευμάτων, ὅτι αὗται ἐπανελήφθησαν πολλάκις
 ἀπολήξασαι καὶ εἰς αἵματοχυσίας, ἐνῶ αἱ κατὰ τῆς Γαλλίας ἀντι-
 κατηγορίαι τῆς Γερμανίας ὅχι μόνον ἀπίθανοι εἶνε, ἀλλὰ καὶ ἀντι-
 φατικά καὶ ἀλληλοσυγκρουόμεναι, ἀνάξια δ' ἐπομένως πίστεως.

* * * * *

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Σημ. Αἱ ἡμερομηνίαι ἐν τῷ παρόντι τεύχει παρέχονται κατὰ τὸ
 Νέον Ἑμερολόγιον.

Σημ. Μετ.—Διὰ τὸν θέλοντα νά μελετήσῃ ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν διαφόρων
 προβλημάτων ἅτινα προκύπτουν διὰ τῶν γραμμῶν τοῦ τεύχους τούτου, αἱ
 παρατιθέμεναι παραπομπαί, διὰ τὴν ἐξακριθῶσιν τῶν ὁποίων ἐνδιέτριψεν ἰδιαι-
 τέρως ὁ μεταφραστής, δύνανται νά εἶνε λίαν χρήσιμοι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000020623

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τριτάτη 1877. 30.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ